

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra matematiky a didaktiky matematiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Finanční gramotnost žáků a učitelů na ZŠ
Financial literacy of pupils and teachers of primary school
Ondřej Novotný

Vedoucí práce: doc. RNDr. Antonín Jančařík, Ph.D.

Odborný školitel: RNDr. Pavel Řehulka, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy
a střední školy – matematika (N M)

11. 07. 2022

Odevzdáním této diplomové práce na téma „*Finanční gramotnost žáků a učitelů na ZŠ*“ potvrzuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce a odborného konzultanta samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Beru na vědomí, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona v platném znění, zejména skutečnost, že Univerzita Karlova má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

V dne.....

podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu diplomové práce panu doc. RNDr. Antonínu Jančaříkovi, Ph.D. za velmi vstřícný přístup, věnovaný čas a poskytnuté konzultace, které byly pro vypracování této diplomové práce velice přínosné. Dále bych rád poděkoval odbornému konzultantovi panu RNDr. Pavlu Řehulkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při psaní této práce. V neposlední řadě děkuji mé rodině, především mé manželce, za soustavnou podporu během celého studia.

ABSTRAKT

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou finanční gramotnosti na základní škole, se zaměřením na integraci finančních dovedností do výuky na druhém stupni základního vzdělávání. Jejím hlavním cílem je porovnání několika vybraných metod finančního vzdělávání na základní škole s úmyslem zvolit způsob optimálně rozvíjející finanční dovednosti žáků pro řešení různých ekonomických situací, problémů a rozhodnutí, která je čekají v budoucím životě.

V teoretické části práce lze nalézt uvedení do problematiky financí, úvodní teoretický základ, základní definice důležitých pojmů a popis organizace školního vzdělávání. Jsou zde vysvětleny důvody pro zavedení výuky finanční gramotnosti do základního vzdělávání, a dále pak je zde seznámení se strategickými dokumenty ovlivňující výuku finanční gramotnosti, které byly předlohou pro zavedení finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů. Tato situace je zde podrobněji popsána a dále je vysvětleno, jakým způsobem je možné finanční gramotnost zavést do školských vzdělávacích programů v součinnosti s rámcovými vzdělávacími programy. V závěru teoretické části jsou popsány vybrané metody hodnocení úspěšnosti realizace výuky finanční gramotnosti na základních školách.

V praktické části diplomové práce jsou nejprve diskutovány důležitosti a některé běžné problémy edukace dospělých lidí v oblasti financí, které jsou doplněny praktickými zkušenostmi z odborné praxe. Dále jsou prezentovány příklady zavedení finanční gramotnosti v některých školách a aspekty realizace těchto programů. V této diplomové práci jsou pak popsány vybrané způsoby výuky finanční gramotnosti, které autor realizoval během své pedagogické praxe jak u žáků základních škol, tak také v kursech finanční gramotnosti pro dospělé. Jsou zde též porovnány některé způsoby výuky finanční gramotnosti s využitím různých aktivit, které výrazně pomáhají žákům v osvojení základních pojmů a dovedností finanční gramotnosti. Porovnání výsledků žáků pak jasně ukazuje na kladný přínos začlenění takových aktivit do výuky finanční gramotnosti na základní škole.

KLÍČOVÁ SLOVA

Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, interaktivní výukové hry, finanční plán, finanční svoboda

ABSTRACT

The presented diploma thesis is focused on financial literacy at basic school, with the focus on the integration of financial skills into the education on the secondary school. The main aim of the thesis is to compare several selected methods for education of financial literacy at basic school with the intention to select a optimal way for developing the financial literacy of students and solutions of their various economical situations, problems and decisions that expect them in their future life.

The theoretical part contains introduction into the topic, introductory theoretical basis, basic definitions of important terms and a description of the educational system. Reasons for introduction of financial literacy education into basic education system are explained. Further, the strategic documents influencing the education of financial literacy at basic school, which are the base for creation of frame school programs for the education of financial literacy, are introduced. The situation is described in more detail and it is explained, how it is possible to introduce the financial literacy education in the school education programs in agreement with the frame education programs. In the end of the theoretical part, the selected methods for evaluation of the financial literacy education at the basic school are described.

The result part of the thesis discusses fist the common problems with the education of adult people in the financial area, and these problems are complemented with practical experiences. The examples of introduction of financial literacy at several schools with realization aspects are presented further. This thesis describes selected ways of financial literacy education that were carried out by the author during its pedagogic praxis both with students of basic school, as well as with adult people. Selected educational methods for financial literacy using various educational activities substantially helping students in their adoption of financial literacy basic terms and skills are compared here. This results comparison of students then clearly shows the positive effect of incorporation of such activities into the financial literacy education at basic school.

KEYWORDS

financial literacy, financial education, school educational program, frame educational program, interactive learning games, financial plan, financial liberty

Obsah

Obsah	8
Seznam obrázků.....	12
Seznam tabulek.....	13
Úvod	14
1 Teoretická část.....	17
1.1 Důležitost finančního vzdělávání	17
1.2 Definice finanční gramotnosti.....	20
1.3 Schéma výuky finanční gramotnosti	21
1.4 Teoretický základ finančního vzdělávání a základní pojmy	22
1.4.1 Základní obsahové pojmy finanční gramotnosti.....	23
1.4.2 Procesní pojmy finanční gramotnosti a kontexty finančních situací	35
1.5 Organizace finančního vzdělávání ve školském systému	38
1.5.1 Strategické vládní dokumenty pro budování finanční gramotnosti	38
1.5.2 Rámcová politika Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu.....	39
1.6 Strategie finančního vzdělávání	40
1.6.1 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	41
1.6.2 Národní strategie finančního vzdělávání	43
1.6.3 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0	44
1.7 Rámcové vzdělávací programy a školské vzdělávací programy.....	45
1.7.1 Rámcové vzdělávací programy (RVP)	45
1.7.2 Školní vzdělávací program	45

1.7.3	Možnosti zavedení finanční gramotnosti do školských vzdělávacích programů.....	46
1.8	Měření účinnosti jednotlivých zavedených aspektů pro rozvoj finanční gramotnosti v ČR	48
1.8.1	Mezinárodní šetření PISA 2012.....	48
1.8.2	Měření finanční gramotnosti v ČR 2015	51
1.9	Shrnující praktické poznatky o úrovni finanční gramotnosti obyvatel	53
2	Experimentální část	54
2.1	Program výuky finanční gramotnosti na ZŠ	54
2.2	Program výuky finanční gramotnosti dospělých.....	54
2.3	Školy a žáci začlenění do výuky finanční gramotnosti	55
2.4	Modelové hry pro aktivní osvojení pojmů z finanční gramotnosti	56
2.4.1	Modelová hra 1: Osobní měsíční rozpočet budoucích výdajů na střední škole 56	
2.4.2	Modelová hra 2: Rodinný rozpočet simulované rodiny	56
2.4.3	Modelová hra 3: Finanční svoboda.....	57
2.4.4	Modelová hra 4: Kurz přežití ve světě financí.....	58
2.4.5	Modelová hra 5: Nejlepší investor.....	59
3	Výsledky a diskuse	61
3.1	Důležitost finanční gramotnosti ve výuce.....	61
3.1.1	Edukace finanční gramotnosti u dospělých	61
3.1.2	Edukace finanční gramotnosti na základní škole.....	63
3.2	Běžné problémy dospělých lidí při edukaci finanční gramotnosti.....	64
3.3	Problémy při edukaci finanční gramotnosti na ZŠ.....	65
3.4	Příklady konkrétních realizací výuky finanční gramotnosti na základních školách.....	66

3.4.1	Zavedení výuky finanční gramotnosti na základní škole v Opočně.....	66
3.4.2	Pedagogický odborník vyučující určité hodiny ve vybraných předmětech (ZŠ Opočno).....	67
3.4.3	Výuka skupinou pedagogů školního sboru (ZŠ Voděrady).....	68
3.4.4	Využití služeb externí organizace (ZŠ Voděrady).....	69
3.4.5	Porovnání způsobů výuky na dvou základních školách	70
3.5	Možné způsoby zvyšování finanční gramotnosti u dospělých osob	72
3.5.1	Kurz finanční gramotnosti pro dospělé.....	72
3.5.2	Osobní vzdělávání obyvatel.....	72
3.6	Aktivity pro osvojení a ověření znalostí z finanční gramotnosti a jejich následné porovnání a zhodnocení	73
3.6.1	Porovnání znalostí žáků s využitím her nebo bez nich.....	76
3.6.2	Porovnání tvorby rozpočtu dospělých obyvatel a žáků	78
3.7	Zkušenosti a závěry z finančního vzdělávání žáků a dospělých lidí.....	82
4	Závěr.....	85
5	Seznam použitých informačních zdrojů	87
	Přílohy	91
	Příloha 1	91
	Ukázka tvorby rozpočtu dětí.....	91
	Příloha 2	95
	Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ; zdroj: [5].....	95
	Příloha 3	98
	Standardy finanční gramotnosti na SŠ, zdroj: [5]	98
	Příloha 4	102
	Dotazník kurzu finanční gramotnosti pro dospělé.....	102

Příloha 5	103
ŠVP Občanské výchovy na ZŠ Voděrady – oblast finanční gramotnosti	103
Příloha 6	105
Příklady prací žáků ZŠ Voděrady a ZŠ Opočno.....	105
Příloha 7	110
Pracovní list na ověření znalostí rodinného rozpočtu, převzato z [30]	110
Příloha 8	111
Příklady osobních rozpočtů na střední školu.....	111

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma struktury pojmů finanční gramotnosti – modré spojnice znamenají strukturu pojmů finančního vzdělávání v jednotlivých prvcích finanční gramotnosti.	23
Obrázek 2: Investiční trojúhelník – říká nám, že není možné dosáhnout ideální investice, investor se vždy pohybuje mezi hranicemi trojúhelníku, převzato z: [17].....	29
Obrázek 3: Schéma vztahu parametru investic – výnos – riziko.....	30
Obrázek 4: Schéma vztahu parametru investic – výnos – riziko.....	30
Obrázek 5: Rizikovitost jednotlivých investic dle investičního trojúhelníku.....	31
Obrázek 6: Schéma vztahů jednotlivých vrcholů trojúhelníku u akcií.....	31
Obrázek 7: Schéma vztahů jednotlivých vrcholů trojúhelníku u dluhopisů.....	31
Obrázek 8: Schéma finančního plánu (čtyřlístek finančního plánu).	35
Obrázek 9: Schéma výuky procesů.	36
Obrázek 10: Příklad kontextu otce rodiny, převzato z:[18].....	37
Obrázek 11: Příklad kontextu mladého svobodného muže; převzato z: [19].....	37
Obrázek 12: Systém ochrany spotřebitele; převzato z: MF.....	40
Obrázek 13: Role standardů finanční gramotnosti; převzato z: SBFG.	42
Obrázek 14: Schéma fungování RVP v ČR, zdroj: Wikipedia.....	45
Obrázek 15: Průměrný výsledek států; převzato: PISA 2012	50
Obrázek 16: Podíl žáků v jednotlivých úrovních FG zdroj: PISA 2012	51

Seznam tabulek

Tabulka 1: Očekávané výstupy – finanční gramotnost v RVP, zdroj: RVP ZV	46
Tabulka 2: Hodnocení znalostí účastníků kurzu FG	62
Tabulka 3: ŠVP FG - ZŠ Opočno, zdroj: ŠVP ZŠ Opočno	66
Tabulka 4: Tabulka srovnání výsledků rodin	70
Tabulka 5: Přehled interaktivních her	74
Tabulka 6: Ukázka hodnocení z ověřovacího testu rozpočtu	76
Tabulka 7: Vyhodnocení porovnání výuky FG	77
Tabulka 8: Porovnání rozpočtové situace rodin z praxe.....	78
Tabulka 9: Rodiny z interaktivní hry ze ZŠ	79
Tabulka 10: Přehled řešení situací.....	80
Tabulka 11: Znalosti rozpočtu a jeho dodržování dospělí a děti.....	80
Tabulka 12: Znalost rozpočtu u žáků	81
Tabulka 13: Znalost rozpočtu u dospělých.....	81
Tabulka 14: Dodržování rozpočtu pouze dospělých	82

Úvod

Vzdělanost obyvatel České republiky v oblasti finanční gramotnosti je dlouhodobým problémem, který se zvýraznil už v roce 1989, kdy se zásadně změnilы nároky na člověka z pohledu osobních financí. Díky novému vzniku tržní ekonomiky se projevila nejistota lidí v ekonomické sféře, kdy se dokonce někteří lidé dostali až do existenčních finančních problémů. Nejvíce se nedostatky ve finanční gramotnosti začaly projevovat u sociálně slabších obyvatel a samozřejmě také u obyvatel vyššího věku. Obrovským problémem v této době se stalo nepřímé spojení vysoké inflace a vznik velkého množství nabídky finančních služeb a produktů. Některé takové produkty byly spojeny s určitými riziky, což přivedlo mnohé lidi do vážných finančních problémů. Někteří lidé si v určitém věku např. pořídili za použití úvěru vysněné auto, bydlení či jinou věc, nicméně neschopnost přepokládat a správně zajistit možná rizika (nemoc, ztráta zaměstnaní apod.) vedlo ke vzniku krizové situace. Ta obvykle měla formu velkých finančních problémů, které pak mnohdy vyústily v neúměrné finanční a jiné ztráty. Těchto situací vznikalo s postupem času čím dál více, což vedlo také k výrazným ekonomickým a sociálním ztrátám, jak u občanů samých, tak i v celkovém pohledu ekonomiky státního hospodářství. Vládní instituce byly tedy donuceny na tuto situaci reagovat a ministerstvo financí začalo vytvářet řadu nařízení a doporučení za účelem lepšího zvládnání volného trhu s financemi pro občany našeho státu. Primárním úkolem a cílem se zde stalo zvýšení vzdělanosti obyvatel v oblasti financí a rodinné ekonomiky. Základním zdrojem a směrnicí pro tento účel se staly strategické dokumenty pro zvyšování finanční gramotnosti obyvatel ČR, které vydalo právě ministerstvo financí ČR za spolupráce s ministerstvem průmyslu a obchodu, školství a dalších institucí [1].

Tato diplomová práce se zabývá tématem finanční gramotnosti a problematikou její integrace do vzdělávání obyvatel. Popisuje se zde zavedení finančního vzdělávání na úrovni české, a stručně i na úrovni mezinárodní. V teoretické části je popsán vývoj vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti a průběh a měření jednotlivých aspektů, které byly integrovány v průběhu předešlých 15 let. Jsou zde uvedeny jednotlivé definice a pojmy z oblasti finanční gramotnosti. V další části je popsána organizace finančního vzdělávání ve školském systému. Po tomto rozboru následuje část navazující na konkrétní použití

jednotlivých modelů finanční gramotnosti ve školách, kde jsou zohledněny zkušenosti s pojmy z finančního světa mezi dospělými lidmi a dětmi.

Hlavním cílem práce je identifikace formy funkčního modelu výuky finanční gramotnosti pro žáky základní školy, která by přispěla ke zlepšení povědomí žáků o financích, finančních produktech, službách a ekonomických stránkách běžného života. Z vlastních zkušeností autora, který působil jako koordinátor finanční gramotnosti na ZŠ a zároveň působí jako odborný poradce finančního plánování jedné finanční a investiční společnosti, je vidět, že zlepšovat povědomí o hospodaření s penězi je zapotřebí nejen u dětí, ale i u dospělých osob. Jelikož primární roli ve výchově a vzdělávání hraje rodina a škola, je nutné při finančním vzdělávání dětí zapojit do tohoto procesu i jejich rodiče, byť často nepřímým způsobem. Proto je tato práce zaměřena na zvýšení finanční gramotnosti žáků i s přesahem do jejich rodin (tj. rodičů a příbuzných).

Velmi pozitivní skutečností je to, že v České republice je systém výuky finanční gramotnosti zaveden již několik let. Česká republika byla jedna z prvních evropských zemí, která zavedla finanční gramotnosti povinnou ve vzdělávání dětí již na základních školách. V našem státě existuje dobře propracovaný a ucelený program finančního vzdělávání, který je součástí rámcově vzdělávacích programů a průběžně aktualizován dle získaných zkušeností a aktuální ekonomické situace. Bohužel ale i v současné době existuje velké množství případů, kdy řada dospělých lidí neumí vůbec hospodařit s penězi, nerozumí pojmům z finančního světa a neumí plánovat finanční cíle do budoucna, nicméně i tito lidé jsou za těchto okolností nuceni využívat mnohé finanční produkty, aniž by chápali jejich principy, cíle a možnosti použití. Analogický problém vzniká i u některých dětí, které nejsou schopny hospodařit s penězi již na úrovni jejich kapesného. Tento jev může vznikat jak nevhodným vzorem v dané rodině, tak i např. z důvodu disponování „neomezeným rozpočtem“ poskytovaným rodiči a z toho vyplývající neexistence jakékoli motivace pro efektivní hospodaření s finančními prostředky.

Je tedy důležité nové generace dětí co nejdříve vzdělávat, pěstovat u nich racionální vztah k financím a učit je správně nakládat s dostupnými finančními prostředky. Proto se praktická část této diplomové práce zaměřuje především na efektivní zavedení edukace finanční gramotnosti na základní škole. Dále je zde srovnána finanční gramotnosti dětí i

dospělých ve formě testu konkrétního řešení finanční situace s cílem identifikovat různé aspekty finančního vzdělávání pro tyto odlišné cílové skupiny. V závěru praktické části jsou pak vyhodnoceny výsledky aplikace zvolené metody finanční edukace na základní škole.

1 Teoretická část

Pojem finanční gramotnosti je v poslední době poměrně populární. Samotný rozvoj finančního vzdělávání však funguje ve světě v určité formě již od vzniku peněz a směnných prostředků. Se vzrůstající mírou používání financí v obchodování a běžném životě je v současné době o to víc důležité budování finanční gramotnosti, jejíž aktivní a správné používání v běžném životě má potenciál výrazně snížit vysokou zadluženost obyvatel a zlepšit porozumění všeobecně poskytovaným finančním produktům [2].

Rozvoj vzdělání v oblasti finanční gramotnosti by mělo vycházet ze základních pojmů a obvyklých operací, které člověk nebo žák provádí nebo je teprve bude provádět. Je důležité rozlišit vzdělávání dospělého člověka a vzdělávání žáka. Každý má jiné zkušenosti s financemi a jinak je také bude používat. Motivací vzdělávání žáků je příprava na budoucí život. Vzdělávání dospělých je důležité pro zvýšení finanční gramotnosti a snížení rizik, s nimi spjatých.

1.1 Důležitost finančního vzdělávání

Jistým negativním prvkem dnešní doby se stal dluh, který je obecně vnímán jako běžná součást života. Paradoxně – pro některé bankovní instituce je člověk, který si nepůjčuje a v historii si nepůjčil, neznámým člověkem a důvěra banky k tomuto člověku je velmi nízká. To se v realitě projeví např. tak, že prodej úvěrového produktu takovému uživateli může být zatížen významně vyšším úrokem, než by byl poskytnut člověku se známou (a bezproblémovou) historií používání předchozích úvěrových produktů. Mnoho finančních institucí má totiž představu, že žít bez dluhu není v dnešní době „normální“.

Využívání úvěrových produktů je v současné době běžné. Je to nástroj pro realizaci jak základních životních potřeb (bydlení, rodinné hospodaření apod.), tak i pro zvýšení životní úrovně a pocitu spokojeného života. Mnoho životních situací vyžaduje použití příslušného úvěrového produktu, ale realizace úvěrového produktu v sobě skrývá i významná rizika závažného charakteru, která by mohla ohrozit existenční stabilitu jednotlivců i rodin. Finanční gramotnost zde působí jako prostředek modulující chování lidí při pořizování a následném využívání úvěrových produktů a poskytuje tak vyšší bezpečí v oblasti finančního

světa. Dalším důvodem pro zlepšení finanční gramotnosti obyvatel je také zvýšení znalosti finančních pojmů a souvislostí pro orientaci ve finančních záležitostech obecně. Tento problém je aktuální v mnoha státech po celém světě, včetně vyspělých zemí s vysokou úrovní vzdělanosti. Například v Austrálii se v roce 2003 67% obyvatel přiznalo, že netuší, co je složené úročení. Podobně ve Velké Británii bylo v roce 2006 zjištěno, že 70% obyvatel nemá žádnou finanční rezervu pro případ neočekávaných událostí [3].

Největší potřeba zlepšení úrovně finanční gramotnosti v ČR začala být důležitá počátkem nového tisíciletí. Od roku 2003, kdy se začaly snižovat v České republice úrokové sazby, např. v roce 2004 byla úroková sazba hypoték na úrovni 4,9 % p.a., následně o rok později se snížila k 3,5 % p.a. I tento fakt velmi přispěl ke změně vnímání půjček obyvatel České republiky. Před tímto obdobím nebylo trendem využívat půjčky, neboť domácnosti měly spíše tendenci šetřit a být skromnější. V roce 2003 se ale u domácností projevila větší spotřeba a tím se začal zvedat i celkový objem peněz půjčených z bank. Například v roce 2003 byla zadluženost domácností 237,5 mld. Kč a následně o rok později v roce 2004 se zvýšila zadluženost domácností o 207,6 mld. Kč, což znamenalo nárůst celkové zadluženosti na dvojnásobek předešlé hodnoty. Následující dva roky už nebyl nárůst tak markantní, nicméně přesto na konci roku 2006 byla zadluženost domácností na úrovni 655,4 mld. Kč. V roce 2007 se dále zvýšila zadluženost občanů ČR o rekordní sumu, konkrétně o necelých 220 mld. Kč na 875,3 mld. Kč. V dalších obdobích bylo již patrné, že se půjčky začaly stávat běžným finančním produktem v životě obyvatel ČR, jelikož se nadále zvyšovalo množství úvěrů na trhu a také se zvyšoval objem zadluženosti občanů. Na konci roku 2021 již dosahuje zadluženost obyvatel v ČR 2,87 bilionu Kč, což na první pohled může vypadat jako obrovský nárůst. Nicméně pokud se zohlední několik dalších faktorů (např. míra inflace, celkový objem aktivních finančních prostředků v ČR apod.), výše zadluženosti je úměrná množství peněz na finančním trhu v ČR. Tedy, i když v průměru rostl dluh ročně o cca 142 mld. Kč, v porovnání s meziročním nárůstem na začátku sledovaného období byl poměr meziročního přírůstku násobně nižší. Důležitou roli ve snížení poměru meziročního přírůstku výše úvěrů mělo i pravidelné zpříšňování poskytnutí úvěru. Podstatnou příčinou snížení objemu půjček v roce 2008 byla také světová finanční krize mající své kořeny v americké hypoteční krizi. Situace v ČR byla v tomto období zatížena krizí i v oblasti práce, která se projevila zvýšenou mírou propouštění ze zaměstnání. Mediálně se řešila

nepřiměřenost půjčování a i vlivem těchto informací se meziroční přírůstek zadluženosti začal snižovat. Nicméně výše absolutního zadluženosti obyvatel se i tak neustále zvyšovala a stále zvyšuje (za 3 čtvrtletí roku 2021 se celkový dluh obyvatel ČR zvýšil o 314 mld. Kč). To znamená, že je nesmírně nutné, aby obyvatelé ČR uměli s finančními produkty (a v souvislosti s tím vznikající stavy zadlužení) pracovat a byli schopni zajišťovat možná rizika, která by jim mohla zhoršit jejich finanční a životní situaci. V roce 2006 jsme byli ve srovnání se státy eurozóny v oblasti zadluženosti stále ještě pod průměrem. Nicméně s nastalou změnou životního stylu domácností a zvýšením podílu půjček v produktech finančního trhu je důležité, aby se celé domácnosti efektivně vzdělávaly v oblasti finanční gramotnosti a předešly tak možným problémům se zadlužeností [4].

Dalším z důvodů vzniku koncepce pro zvyšování finanční gramotnosti obyvatel byl i mezinárodní přesah doporučení ohledně budování větší vzdělanosti ve finanční gramotnosti pro všechny obyvatele v Evropě. Proto byla v roce 2005, pod záštitou vlády ČR, vytvořena skupina pro řešení finančních témat. Hlavním cílem bylo vytvoření systematického rozvoje a zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel ČR. Tento plán budování finanční gramotnosti byl vytvořen expertní skupinou, která byla vytvořena napříč rezorty vlády, se zástupci z ministerstva financí, školství, obchodu a průmyslu. Další podílejší instituce byly Výzkumným ústav pedagogický v Praze a Národní ústav odborného vzdělávání. Aby byl vytvořen fungující systém vzdělávání finanční gramotnosti napříč generacemi, který měl do budoucna chránit spotřebitele na finančním trhu, bylo potřeba zavést účelové vzdělávání na základních a středních školách. Následně začaly vznikat standardy finanční gramotnosti, které se měly zavést do rámcových vzdělávacích programů, ze kterých měly následně vycházet školní vzdělávací programy. Součástí standardů byly ale také koncepty pro rozvoj finanční gramotnosti pro dospělé. V květnu roku 2010 vznikla v ČR Národní strategie finančního vzdělávání, která mimo jiné navazovala na trend evropské i mezinárodní úrovně, kdy se založila národní strategie na doporučení organizací OECD a EU. Doporučení vycházející ze strategických dokumentů evropské unie byly základem pro vytvoření strategie v ČR[5].

1.2 Definice finanční gramotnosti

Pro úspěšné zvládnutí finanční gramotnosti je důležité si uvědomit, jak je finanční gramotnost definována. Finanční gramotnost se v současné době již stala součástí základních dovedností vzdělaného člověka, podobně jako se to v nedávné době stalo s oblastí informačních technologií. Velmi zjednodušeně lze nyní konstatovat, že dřívější trivium „číst, psát, počítat“ se transformovalo v „číst, psát, pracovat s počítačem a zacházet s finančními produkty“.

Finanční gramotnost je definována jako *soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které jsou potřeba k zabezpečení sebe a své rodiny v oblasti financí*. Finančně gramotný člověk se umí orientovat ve světě peněz, je schopný spravovat rodinný rozpočet, umí plánovat své finance, zvládne zabezpečit neočekávaná rizika a je schopný využívat svá aktiva a závazky, s ohledem na možné změny v životě [2].

Finanční gramotnost je rozdělena do několika složek – gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

- ▶ *Peněžní gramotnost* v sobě zahrnuje znalosti a dovednosti v oblasti hotovostních a bezhotovostních peněz, správu jejich nástrojů, jako jsou např. běžné a spořicí účty, případně platební nástroje.
- ▶ *Cenová gramotnost* se projevuje znalostmi a dovednostmi z oblasti tvorby cen a dalších pojmů týkajících se cen, jako je například inflace nebo rozdíl mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou, apod.
- ▶ *Rozpočtová gramotnost* se zabývá způsobem zprávy osobního či rodinného rozpočtu, plánování financí na stanovené cíle a zahrnuje i schopnost zvládat v životě očekávané i neočekávané finanční situace. Tento typ finanční gramotnosti se zaměřuje na správu finančních aktiv, jako je správa vkladů do bank, správa osobních investic či porozumění a tvorba vlastního pojištění. Další nedílnou součástí rozpočtové gramotnosti je správa závazků typu úvěrů hypotečního či spotřebního charakteru, nebo také správa a porozumění operativních nebo finančních leasingů.

Další velmi důležitou součástí finanční gramotnosti jsou často běžné pojmy z makroekonomického prostředí, jako je *úroková míra, HDP, inflace* apod.. Dále jsou velmi

důležité základní pojmy z oblasti daní a práv, např. sociální pojištění, zdravotní pojištění, DPH, reklamace, apod. [5].

1.3 Schéma výuky finanční gramotnosti

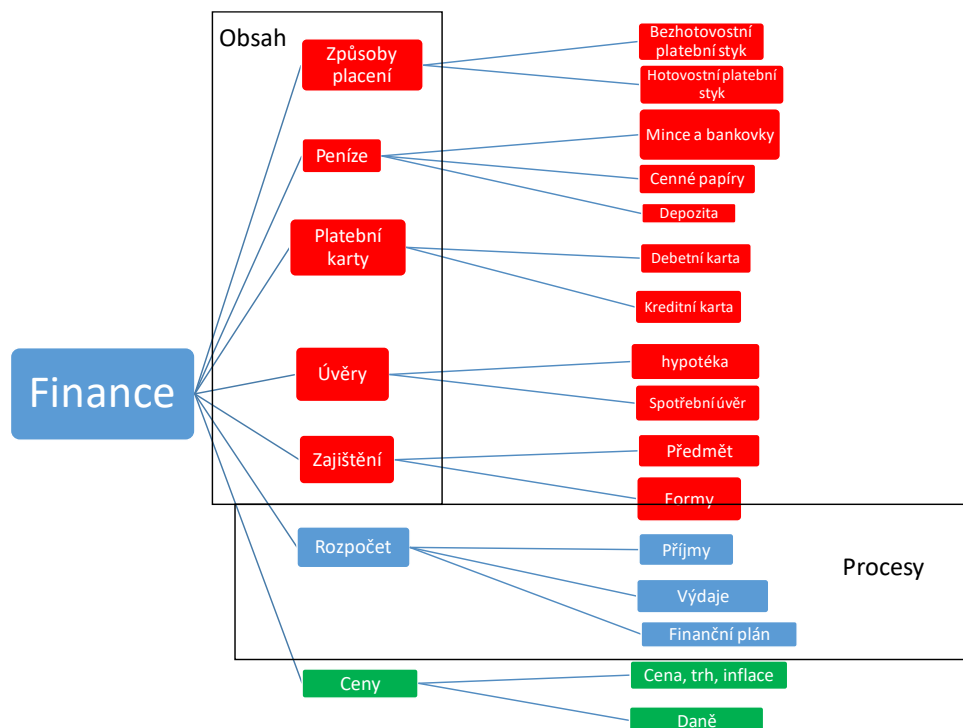
Schéma pro správnou výuku finanční gramotnosti by mělo obsahovat několik základních prvků. Žáky je velmi důležité seznámit se zdroji rodinného rozpočtu. Přesně popsat příjmy, vysvětlit všechny možné položky příjmů a rozlišit je podle výše, pravidelnosti, délky trvání a závislosti na okolních podmínkách. Následně podrobně popsat položky výdajů. Řada dětí totiž netuší, jaké položky se v rodinném rozpočtu nacházejí a pokud o nich ví, tak nevědí, kolik peněz je na ně potřeba. Dále je velmi důležité umět porovnávat jednotlivé položky rozpočtu. Umět definovat schodkový, zbytkový a vyrovnaný rozpočet. V této fázi je nejlepší pro žáky použít interaktivní finanční hru – rodinný rozpočet (podrobněji popsána v kapitole 2.2), ve které si jednotlivé pojmy osvojí. Pro efektivní rozvoj finanční vzdělanosti žáků a dospělých je nutné rozvíjet tři základní prvky finančního vzdělávání, které jsou popsány v schématu níže. Jediná odlišnost mezi skupinou žáků a dospělých je pouze v tom, že žáci se mechanismy učí do budoucího života a dospělí se učí lépe vyhodnocovat a řešit situace ve finančním životě. Schéma 3 základních součástí finanční gramotnosti definovaných např. v [6] rozlišuje následující:

- ▶ **Obsah**
 - znalost pojmů finanční gramotnosti
 - vztahy mezi pojmy finanční gramotnosti
 - hospodaření s penězi
- ▶ **Procesy**
 - řešení problémů
 - myšlenkové postupy
 - vyhodnocování
 - rozbor
 - aplikace
- ▶ **Kontexty**
 - zhodnocení rizik použití produktu
 - zodpovědné finanční jednání vůči rodině

- vhodnost použití jednotlivých produktů vzhledem k situaci, společenským a pracovním vztahům

1.4 Teoretický základ finančního vzdělávání a základní pojmy

Podobně jako v jiných oborech je součástí vzdělávání ve finanční gramotnosti určitá základní pojmová struktura, která je potřebná pro rozvoj finančních dovedností vedoucích jednotlivce k úspěšnému zvládnutí řešení vlastní situace v oblasti financí a hospodaření s penězi. Mezi tyto pojmy patří např. *peníze, bezhotovostní platební styk, úvěr, úroky, rozpočet, inflace* apod. Ty nejzákladnější pojmy budou dále podrobněji popsány a bude též rozebrána jejich role ve vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti. Než ale budou zevrubně popsány základní pojmy, je důležité zdůraznit vzdělávání žáků v této oblasti a naučit je rozpoznávat a rozumět základním pojmům souvisejících s aktivním pohybem ve finančním světě. Neporozumění podstatě, struktury a nesprávná aplikace některých pojmů je potenciálním zdrojem značných komplikací v hospodaření s penězi. Obrázek 1 zachycuje základní pojmy v oblasti financí. Schéma zachycuje strukturu zavádění těchto pojmů během výuky, jejich vzájemnou spojitost a důležitost s přibližnou mírou rizika při zvládnutí finančního rozpočtu osoby či rodiny.

Obrázek 1: Schéma struktury pojmů finanční gramotnosti – modré spojnice znamenají strukturu pojmů finančního vzdělávání v jednotlivých prvcích finanční gramotnosti.

1.4.1 Základní obsahové pojmy finanční gramotnosti

Obsahem se rozumí veškeré okruhy pojmů, které se týkají finanční gramotnosti. Bez znalosti a správného porozumění základních pojmů finanční gramotnosti není člověk schopen efektivně pracovat a řešit finanční situace v rodinných situacích.

Finance

Pojem *finance* je velmi široký pojem z ekonomické oblasti. V běžném životě je tento pojem často ztotožňován s pojmem peníze. Nicméně financemi se rozumí všechny pojmy týkající se peněz, rozpočtů, cen, daní apod. Je to nadřazený pojem mnoha pojmů z finanční gramotnosti a obecně lze finance chápat jako rozšíření peněžního systému. Ve finančním sektoru můžeme identifikovat dvě hlavní funkce: (1) udržování efektivního platebního systému; (2) usnadnění efektivního využívání peněz. Moderní finanční systém pak lze vnímat jako infrastrukturu pro převádění peněz a jiných finančních aktiv, jako např.

produkty peněžního trhu (účty, dluhopisy, obligace), podíly, akcie, komodity, opce, fondy apod. [7].

Peníze

Peníze jsou základním pojmem finančního hospodaření. Historicky trvalo poměrně dlouhou dobu, než se peníze staly formou, jakou ji známe dnes. Peníze mají různé funkce, např.:

- prostředek směny
- měřítko cen
- dočasný uchovatel hodnoty

Jako prostředek směny se peníze používají asi nejdéle. Slouží k výměně různých typů hodnot (materiál, zboží, majetek, práce apod.) za definovanou a univerzálně uznávanou veličinu. Později se začaly peníze používat jako měřítko cen a hodnot, přičemž paralelně se začaly používat jako prostředek pro dočasné uchovávání hodnot [2].

Dřívější formy peněz byly spojeny s materiálem, který byl vzácný a tím jasně dával na vědomí hodnotu konkrétního peněžního prostředku. V současné době se používají následující formy peněz:

- ▶ *Mince a bankovky* – cenný papír na určitou peněžní částku; vydává ji emisní banka, je bezúročná, zní na majitele a ze zákona musí být přijímána jako platební prostředek [8]
- ▶ *Depozita* (vklady na účtech) – prostředky vložené do finanční instituce [9]
- ▶ *Cenné papíry* (např. šeky, směnky, podílové listy, dluhopisy, ...) – listina či listinu nahrazující evidence (záznam), která inkorporuje (ztělesňuje, obsahuje, nese) soukromé právo, přičemž toto právo je se svým nosičem pevně spjata [10]

Nejdéle používanou a nejznámější formou peněz jsou mince a bankovky. Peníze jako uchovatele hodnoty vznikl přirozeně jako nástupce směnného obchodu, kdy si lidé uvědomili nutnost přepočítání hodnoty majetku na poměřitelnou jednotku. Z počátku se za uchovatele hodnoty používaly různé předměty. Nakonec ale zvítězily drahé kovy, jelikož byly vzácné a daly se velmi dobře porovnávat a vážit. Postupem času začaly vznikat první

mince. První dochovanou zmínku o ražbě mincí je ze 7. století př. n. l. z Malé Asie, mince se nazývaly *statéry*. Díky nepraktičnosti uchování mincí začaly vznikat bankovky, které sloužily a slouží k uchování hodnoty majetku. Dříve fungovaly bankovky spíše jako cenný papír, který si mohl kdokoliv v bance vyměnit za mince či drahé kovy. V Evropě byly vytvořeny první bankovky v 17. století a v České republice vydala první bankovky Marie Terezie a říkalo se jim „bankocetle“. Bankovky, které používáme dnes, jsou už úplně odděleny od drahých kovů, počátek této formy peněz vznikl ve 20. století [11].

V dnešní době mince a bankovky stále existují, ale díky vývoji společnosti a bohatství lidských společenství mincí ubývá a nákup a prodej pomocí peněz přechází do tzv. depozita (bezhotovostní platební styk). Správným zacházením a správou bankovek a mincí se zabývá zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, část čtvrtá [12].

I když se hotovostní platební styk stále používá, omezuje se i množství peněz v rámci platby. Např. v České republice je omezena jedna platební transakce na den na hranici 270 000 Kč. Nicméně i při přechodu peněz do elektronického prostředí, zůstala hodnota jednotlivých mincí otisknuta v jednotlivých měnách. Proto dnes hodnotu „mincí“ uchovávají měny, jako je například CZK, USD, EURO apod. S těmito měnami lze platit i v bezhotovostním platebním styku [2].

V současnosti se tak stal obvyklejší bezhotovostní platební styk. Běžné účty v bankách už dnes vlastní většina obyvatel, v řadě případů je to doporučeno i zaměstnavateli, jelikož je to jednodušší i z pohledu vyplacení výplat.

V rámci dalšího zhodnocování peněz a možnosti placení vznikají další formy peněz, jako jsou bankovní produkty spořicího charakteru, případně investiční produkty jako jsou například cenné papíry.

Bezhotovostní měna - depozitum

Depozitum je část peněžních prostředků, které si klient vloží do peněžních ústavů. Může se jednat o termínované vklady, úsporový účet, vkladový účet, vkladní knížku i další produkty. Všechny tyto produkty mají poměrně nízkou rizikovost. Vkladatel pak získá za to, že zapůjčil bance své peněžní prostředky zhodnocení ve formě úroků[9].

Jedna z nejpoužívanějších forem peněz (vklady na účtech) jsou *běžné účty*. Běžný účet je typickým příkladem tzv. *depozita*, tj. bezhotovostní měny. *Běžný účet* je typ bankovního účtu v bance, který zaznamenává finanční transakce mezi klientem a bankou a sleduje tak finanční situaci účtu [13].

Hlavní úkol běžného účtu je samotná správa bezhotovostních peněz. Běžný účet slouží na výplatu mezd, důchodů apod. Umožňuje vytvářet přehled a správu osobních peněz, zároveň ochraňuje peníze před odcizením a současně má velmi rychlou likviditu pomocí bankovních výběrů z bankomatů.

Dalšími formami bezhotovostního charakteru jsou produkty zaměřené převážně na *spoření*. Spoření je základní zhodnocování peněz. Spoření je proces, během kterého člověk odkládá spotřebu, část příjmů neutratí, ale odloží na pozdější použití [14].

Nejpoužívanějším depozitem jsou *spořicí účty (úsporové účty)*, které mají omezení v platebním styku, ale naopak mají vyšší úročení oproti běžnému účtu. V poslední době je tento účet často využíván jako účet pro tvorbu rezervy. Výhodou *spořicího účtu* je vysoká likvidita peněz.

V bankovních institucích následně klient získá zhodnocení peněz. Jsou obvykle reprezentovány finančními produkty používanými na stáří, případně na bydlení či na obecné spoření. Běžné druhy spoření jsou např.:

- ▶ Penzijní připojištění
- ▶ Stavební spoření
- ▶ Termínované vklady
- ▶ Investiční životní pojištění
- ▶ Vkladní knížky

Penzijní připojištění je forma peněžního nástroje na spoření na důchod. Tento produkt je daňově i příspěvkově podporován státem a je to starší model spoření na důchod. V lednu 2013 nahradilo tento produkt doplňkové penzijní spoření, které částečně funguje na bázi investic, jelikož penzijní připojištění mělo velmi nízkou výnosnost, ale naopak garantovalo nezáporný výnos. Výhodou tohoto spoření byla možnost výběru části peněz po 15 letech,

případně celé částky po 30 letech. Z důvodu dlouhodobého investičního horizontu (penze) je tento produkt dlouhodobě nevýhodný. Proto lze dnes sjednat jen novou variantu spoření – doplňkové penzijní spoření, u kterého si může klient sám vybrat velikost rizika s tím spjatou výnosnost. U obou produktů je zavedena možnost daňového zvýhodnění pro zaměstnavatele, kteří mohou svým zaměstnancům přispívat na toto spoření. Další podporovaným nástrojem, ze strany státu, je *stavební spoření*, které je určené primárně na podporu při nákupu či výstavbě nemovitostí. Mnohé formy spořicíh produktů jsou speciální bankovní produkty, případně produkty kombinované s jiným nástrojem zároveň, které se řídí pravidly bankovního systému, nicméně nemají státní podporu. Všechny předešlé nástroje jsou formami spoření, které zaručuje cílený výnos v každém produktu, a jsou spojeny s velmi nízkou mírou rizika, nicméně nezaručuje vysoký výnos [2].

Cenné papíry

Cenné papíry jsou formou peněz, které se používali už v dávné historii. V 9. století našeho letopočtu vznikly v Číně tzv. papírové směnky, které sloužily k výplatě peněz po předložení. Důvodem vzniku byla nepraktičnost skladování mincí a drahých kovů [2].

Cenným papírem se rozumí akcie, dluhopis, podílový list, státní pokladniční poukázky, směnky a další finanční nástroje. Cenné papíry jsou listiny, jejichž prostřednictvím majitelé uplatňují určitý nárok. Představují tak peněžní nebo majetkovou pohledávku vůči emitentovi, který cenný papír vydal [10].

Hlavním významem cenného papíru, že emitent získává finanční prostředky na své podnikání. Naopak věřitel může získávat zisk a využít tím své finance k investicím. Příkladem nejčastějšího emitenta cenného papíru bývá podnik (akcie, dluhopisy), banka (investiční certifikáty), stát (státní dluhopisy) nebo občané (směnky, šeky). Každý cenný papír má předepsané náležitosti, ze kterých by mělo být jasné, o jaký cenný papír se jedná, jaká je jeho nominální hodnota, datum vydání apod. [10].

Mezi časté formy cenných papírů patří tyto investiční nástroje:

- ▶ *Podílový fond* – je to soubor majetku, který spravuje investiční společnost
- ▶ *Dluhopis* – cenný papír, s nímž je spojeno právo na splacení dlužné částky a výnosu z něj

- ▶ *Akcie* – cenný papír, který potvrzuje, že akcionář (majitel akcie) vložil kapitál do akciové společnosti.
- ▶ *Komodita* – je zboží, které se na trhu obchoduje bez rozdílu na kvalitě např. kovy
- ▶ *Souhrn majetku* (Podíly, dluhopisy, měny,..)
- ▶ *Podílový list* – podílový majetkový cenný papír, člověk nemá právo zasahovat do řízení fondu, podílí se na zisku fondu, základní jednotka podílového fondu

Podílový fond funguje na principu kolektivního investování, kdy investoři nakupují podílové listy fondů a fondy pak nakupují ve velkých objemech. Výhodou podílových fondů je vysoká likvidita, širokost a velikost investičního fondu. Díky kolektivnímu investování jsou zde nižší poplatky za nákup investic. Naopak nevýhodou podílových fondů je vyšší rizikovitost investice. U podílových fondů nejsou vklady pojištěny, není zde zaručena každoroční ziskovost, naopak zde mohou v některých letech nastat i ztráty. Proto je velmi důležité mít investiční produkt podílového fondu nastaven dle investičního časového horizontu a také dle zkušeností a znalostí investora [2].

Dluhopisy neboli *obligace* jsou investiční nástroje, které vydávají vlády zemí z celého světa nebo velké výrobní podniky, aby získaly peníze na financování některých svých aktivit a rozvoje. Obligace je závazek, kdy vydavatel je povinen vyplácet dohodnutý úrok za určité období a na konci splatnosti dluhopisu zaplatit celou vloženou částku. Nákupem dluhopisu se člověk stává *věřitelem* společnosti (státu) a při případných problémech nebo neúspěchu v hospodaření firmy má člověk, dle legislativy, větší šanci na získání peněz zpět. Investování do dluhopisů je typ finančního prostředku určený spíše pro konzervativní klienty [2].

Akcie je nejrizikovější druh investice. Akcií rozumíme podíl společnosti, který je určen k prodeji nebo obchodování na burze. Při nákupu např. jednoho kusu může člověk přijít o veškeré investované peníze. Akcie má sice vysoké riziko volatility nicméně je zde znatelně vyšší výnosnost [15].

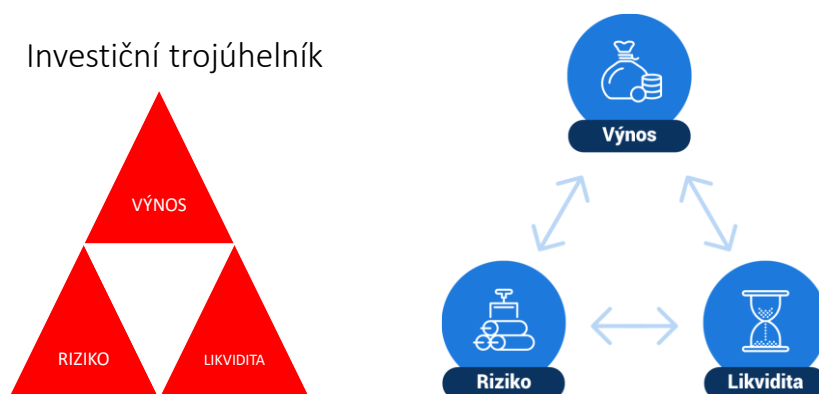
Komodita je zboží, se kterým lze obchodovat na burze. Zboží je homogenního druhu jako například zlato, měď, apod. [16].

Investiční nástroje si může člověk vybírat dle časového horizontu potřeby peněz. Čím větší riziko je ochoten investor podstoupit, tím větší časový horizont by měl být nastaven pro zúročení této investice.

Očekávaná doba investice vybraných investičních nástrojů:

- ▶ Peněžní trh: 6 měsíců – 2 roky
- ▶ Dluhopisy: 2–5 let
- ▶ Akcie: 15–20 let
- ▶ Smíšené fondy (realitní, akciové, dluhopisové): 5–15 let

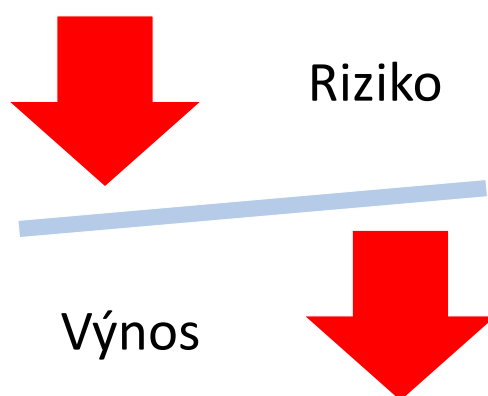
Se všemi předešlymi investičními nástroji souvisí základní pravidlo investic, které charakterově znázorňuje tzv. *investiční trojúhelník* Obrázek 2. Veškeré investiční úkony se řídí třemi základními parametry – výnosem, rizikem a likviditou (= schopnost rychlé přeměny investice na hotovost). Investiční trojúhelník má tři vrcholy, které nám ukazují jednotlivé vztahy mezi základními parametry investice. Je zřejmé, že investice nemůže mít zároveň vysoký výnos, nízké riziko a vysokou likviditu. Pokud by taková investice existovala, měl by ji každý.

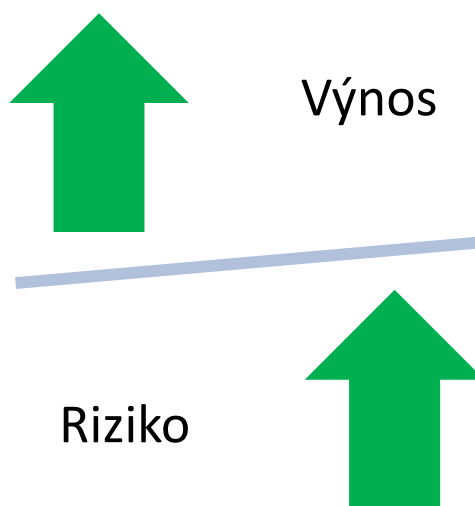
Obrázek 2: Investiční trojúhelník – říká nám, že není možné dosáhnout ideální investice, investor se vždy pohybuje mezi hranicemi trojúhelníku, převzato z: [17].

Nicméně vysvětlení jednotlivých vrcholů investičního trojúhelníku je dobré si ukázat na konkrétních příkladech vztahů mezi nimi. Například při potřebě vyššího výnosu nějaké

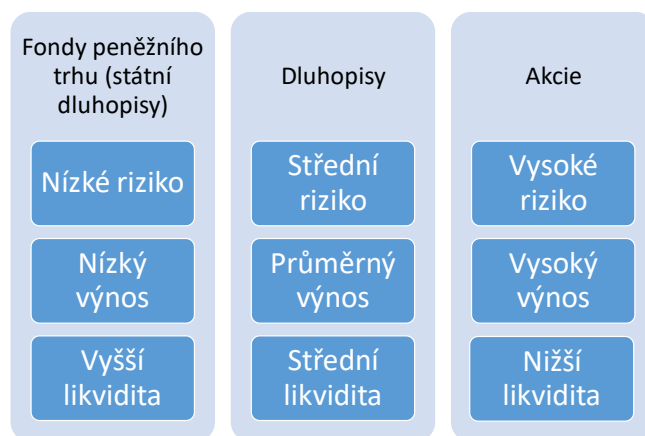
investice je potřeba počítat s vyšším rizikem ztráty investovaných peněz. Nebo například při porovnání investice do akcií z pohledu krátkodobého a dlouhodobého horizontu, se mění její riziko dle časového horizontu investice. Několik příkladů na pochopení základních parametrů investice je vidět ve schématech níže.

Obrázek 3: Schéma vztahu parametru investic – výnos – riziko.

Obrázek 4: Schéma vztahu parametru investic – výnos – riziko.

Obrázek 5: Rizikovost jednotlivých investic dle investičního trojúhelníku.

Obrázek 6: Schéma vztahů jednotlivých vrcholů trojúhelníku u akcií.

Obrázek 7: Schéma vztahů jednotlivých vrcholů trojúhelníku u dluhopisů.

Způsoby placení – bankovky a platební karty

V dnešní době začíná klasické placení bankovkami a mincemi nahrazovat placení platebními kartami. V bezhotovostním platebním styku se velmi často používají platební karty, které jsou součástí běžného účtu. V této kapitole je důležité zmínit rozdíl mezi platební kartou debetní a kreditní.

- ▶ Debetní platební karta
- ▶ Kreditní platební karta

Debetní karta je platební nástroj na použití peněz z běžného účtu. Díky této kartě si člověk může kdykoliv vybrat z bankomatu své vlastní peníze, případně zaplatit u obchodníka na platebním terminále nebo v internetovém obchodě. Vždy ale spotřebitel obsluhuje pouze vlastní peníze, které má na svém běžném účtu. Platební karty tohoto druhu se používají po celém světě, proto díky mezinárodním společnostem, jako je například Maestro, MasterCard, Visa, může člověk využívat služby karty ve většině států světa [2].

Kreditní karta, kterou si často někteří lidé pletou s debetní, funguje na bázi úvěrového produktu. Kreditní karty často nabízejí banky, případně úvěrové společnosti. Výhodou této karty je, že ji spotřebitel může používat totožně jako debetní kartu, nicméně peníze na kartě jsou společnosti, která mu kartu poskytla. Jedná se tedy o úvěrový produkt, který velmi často nabízí měsíční bezúročné období, nicméně následné úroky po překročení měsíčního limitu jsou značně vysoké.

U obou platebních metod je vždy důkladně zdůrazňována bezpečnost plateb. Lidé by si měli dávat velký pozor na tzv. *phishing*, neboli snaha o vylákání přístupových údajů.

Úvěry a úroky

Součástí dnešního finančního světa je neustále častější použití úvěrových produktů. Důvodem může být vyšší standard životního stylu a jeho udržení, netrpělivost v čekání na splnění cíle nebo naopak motivace bank a bankovních společností k poskytování úvěrových produktů. S úvěrem se velmi často setká většina obyvatel a řada z nich není negativního rázu. Je ale důležité rozlišovat typy úvěrů. Banky rozlišují úvěry z pohledu délky splatnosti a následně dle jejich zajištění. Čím delší doba úvěru, tím rizikovější situace pro banku. Proto u delší doby, případně vysoké půjčené částce chce banka zajištění.

Základní úvěry, které u bank rozlišujeme je spotřebitelský úvěr a úvěr hypoteční. Spotřebitelský úvěr je typický zejména anuitní splátkou, pevnou dobou splatnosti a ukazatelem RPSN. Velmi často se tyto úvěry používají na spotřební věci, jako jsou auta, dárky, dovolené apod. Člověk nemusí dokazovat účel půjčky. Obvykle jsou spotřebitelské úvěry dražšího charakteru [2].

Nejčastějším úvěrem, se kterým se mnoho z obyvatel setká, jsou hypoteční úvěry. Hypoteční úvěry mají nižší úrokové sazby než spotřebitelské úvěry. Lze je využít pouze na výstavbu nebo rekonstrukci, případně na pořízení nemovitosti. U těchto úvěrů je požadována zástava nemovitosti. Výhodou těchto úvěrů je nízká úroková sazba, která se ve zdravé inflaci (2%) pohybuje v průměru okolo 3 %. Tento úvěr je velmi často používán, jelikož se dnes využívá na pořízení nebo výstavbu domu či bytu.

S úvěry velmi souvisí pojmy úrok, RPSN (= roční procentní sazba nákladů) a inflace. Je velmi důležité, aby si člověk uvědomil, co tyto pojmy znamenají a také jak se s nimi počítá. RPSN je povinně udávaný pojem, který nám udává, kolik zaplatíme navíc za pořízení úvěru v procentech za jeden rok. Porovnání sazby úvěrů a inflace je také důležité. Jelikož pokud se míra inflace blíží k úrovni úrokové sazby úvěru, je tento úvěr zdravého rázu.

Formy zajištění

Abychom si mohli systematicky plnit v zadaných časových horizontech své cíle, musíme mít celý mechanismus finančního plánování dobře zajištěný. Uvědomit si zajištěnost finančního plánu je velmi důležité. V životě existuje spousta nečekaných situací, které člověk nemůže ovlivnit a může ho, bohužel, v životě velmi ovlivnit a zároveň omezit. Proto je velmi důležité nezapomenout na základní tři formy zajištění, jako jsou zajištění:

- ▶ Zajištění *finanční rezervou* – 6 měsíců výdajů rodiny
- ▶ Zajištění *majetkem*
- ▶ Zajištění *pojištěním*

Všechny tyto tři formy zajištění závisí na tvorbě rozpočtu osoby či rodiny. Je zde důležité znát veškeré podrobnosti rozpočtu a majetku. Rodiny s vyšším množstvím vlastního majetku mohou být méně nebo i vůbec nemusí být zajištěny pojišťovnami. Proto je rozpočet velmi důležitý nejen pro plnění cílů ale také pro kvalitu zajištění.

Předmět zajištění

Zajištění musí být také správně zaměřeno na určitý předmět. Neměla by se opomíjet žádná složka předmětu zajištění. Je stejně důležitý život, majetek ale i odpovědnost.

Předměty zajištění jsou tedy:

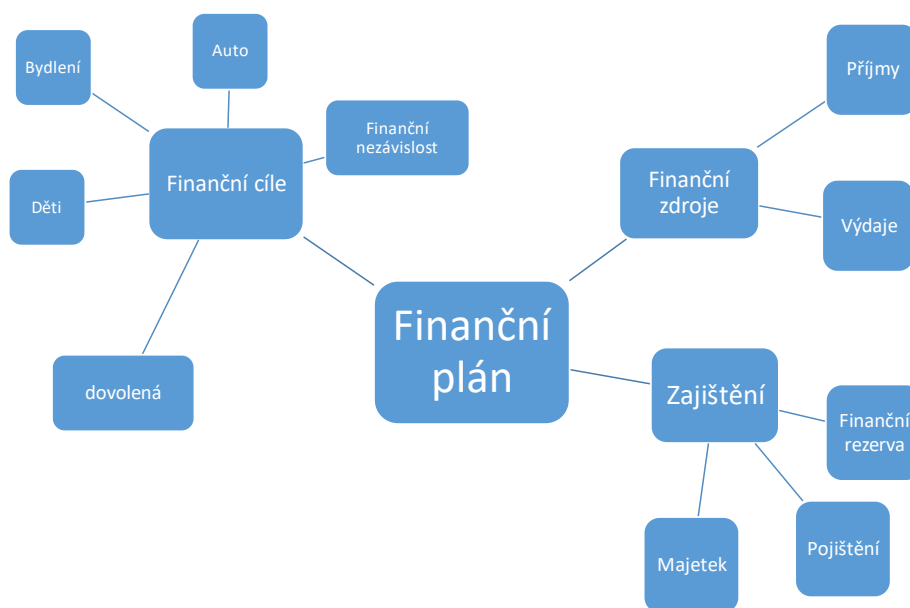
- ▶ *Zajištění života*
- ▶ *Zajištění majetku*
- ▶ *Zajištění odpovědnosti*

Rozpočet a jeho tvorba

Základním a výchozím bodem finančního plánování je tvorba osobního či rodinného rozpočtu. Zde je důležité, aby si jednotlivec nebo rodina uvědomila, jaké jsou jejich příjmy a výdaje. Následně je vzájemně porovnali a zjistili, v jakém stavu se jejich rozpočet nachází. Je zde velmi důležitá znalost jednotlivých pojmů z finančního světa. Konkrétně jak rozpoznat všechny body výdajových položek, jako jsou např. závazky, jednotlivé pojistné smlouvy, zbytné a nezbytné výdaje apod. Po srovnání příjmových a výdajových položek umět reagovat na úpravu rozpočtu. V případně schodkového rozpočtu upravit příjmy případně výdaje tak, aby byl rozpočet alespoň vyrovnaný případně přebytkový. Následně by se člověk měl naučit s rozpočtem pracovat a pravidelně ho aktualizovat. Reagovat na změny v životě a přizpůsobovat ho reálné situaci.

Finanční plánování

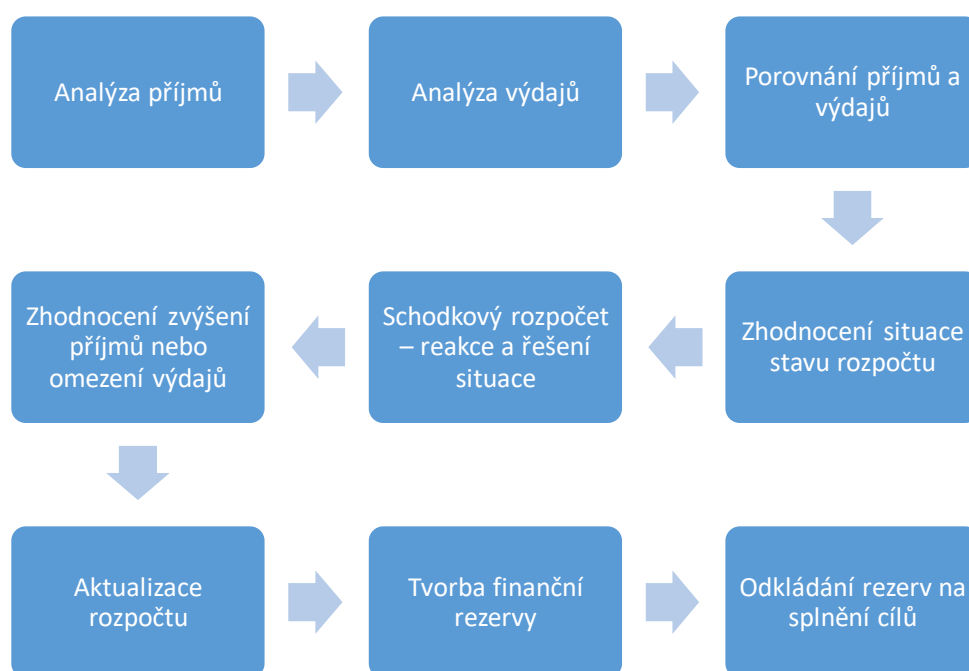
Finanční plánování je nejdůležitější část finančního vzdělávání vůbec. Naplánovat si „správnou cestu“ v hospodaření s penězi je velmi důležité. Aby mohl být člověk vůbec finančně gramotný, musí si v rámci finančního plánování stanovovat cíle, u kterých si vytvoří časové horizonty. K dosažení svých finančních cílů je důležité znát svůj vlastní rozpočet a umět s ním pracovat. Umět rozpoznat výdaje zbytné, nezbytné a nutné. Následně zjistit velikost volného *cashflow* (= tok peněz) a s tím následně cílit na dosažení stanovených cílů. Tento celý proces musí být zajištěn proti neočekávaným rizikům, které mohou nastat. Celý tento model je vyobrazen na diagramu níže. Tento graf finančního plánu (čtyřlístek finančního plánu) názorně ukazuje strukturu finančního plánování jednotlivce či rodiny.

Obrázek 8: Schéma finančního plánu (čtyřlístek finančního plánu).

1.4.2 Procesní pojmy finanční gramotnosti a kontexty finančních situací

Po získání obsahového základu pojmů z finanční gramotnosti je nutné, aby s nimi žáci uměli zacházet. Zažili si určité situace a uměli reagovat, používat jednotlivé pojmy. Uměli analyzovat problémy a rizika, vyhodnotili je a navrhli řešení. K této fázi se velmi hodí několik praktických her zaměřených na osobní a rodinný rozpočet. V jednotlivých simulačních hrách se žáci musí vžít do rolí a následně požívat jednotlivé procesy finančního rozhodování.

Obrázek 9: Schéma výuky procesů.

Kontexty ve finanční gramotnosti jsou situace, ve kterých jsou používány znalosti a schopnosti z oblasti finanční gramotnosti. Velmi důležitou součástí znalosti obsahové části finančního vzdělávání. Právě s pojmy finanční gramotnosti velmi souvisí kontexty v osobním i rodinném rozpočtu. Je velmi důležité požívat pojmy z finanční gramotnosti účelově a uvědomovat si možná rizika spojená s rodinou, vzděláním či osobní sférou. Kontexty rodinné si musí člověk uvědomovat ze širšího pohledu, jelikož hospodaření s penězi musí přesně charakterizovat aktuální životní situaci. Zasahuje to do pracovních, osobních a společenských záležitostí. Obrázek 10 a Obrázek 11 ukazují příklady kontextů v životě, ve kterých jsou ukázány dva příklady různého kontextu ve stejné situaci. Na jednoduchých příkladech je vidět, jak důležité je ve finanční gramotnosti rozvíjet finanční plánování a finanční zodpovědnost. Při neopatrnosti a neznalosti zadané finanční situace se může člověk ocitnout v nepříjemné životní situaci, ze které se bude těžce dostávat. V konkrétních modelových příkladech je vidět, jak odlišné kontexty mohou nastat v jedné velmi podobné situaci mající jeden stejný cíl. Nicméně nelze vyřešit vše stejným způsobem a dokonce v některých případech může vést stejný způsob ke zhoršení finanční situace, pokud člověk nebude respektovat zdravé zásady finanční gramotnosti.

- Otec od rodiny
- manželka
- 2 děti
- mírně nadprůměrné příjmy
- bydlí s rodinou na maloměstě v nájemním bytě
- finanční rezerva 300 000Kč
- finanční majetek – 1 milion
- majetek – stavební parcela

Finanční cíle

- koupě auta
- zajištění životních rizik otce
- Výstavba rodinného domu na hypotéku

Řešení

- koupě nového auta za hotové (400 000 Kč)
- zajištění životních rizik otce pojišťovnou pro zabezpečení rodiny
- výstavba domu na hypotéku – banka vyhověla (výstavba domu za 5 miliónů, úvěr 3,7 mil. Kč)

Obrázek 10: Příklad kontextu otce rodiny, převzato z:[18].

- svobodný muž
- bez dětí
- průměrný příjem
- bydlí v nájmu ve velkoměstě
- Finanční rezerva 100 000 Kč

finanční cíle

- koupě sportovního auta
- zajištění životních rizik muže
- koupě vlastního bytu

řešení

- Koupě ojetého staršího sportovního auta za 150 000 Kč (50 000 Kč řešeno úvěrem)
- zajištění životních rizik je vedlejší
- Koupě bytu se odkládá – banka neschválí úvěr – klient nemá 20% kupní ceny z vlastních zdrojů

Obrázek 11: Příklad kontextu mladého svobodného muže; převzato z: [19].

1.5 Organizace finančního vzdělávání ve školském systému

Finanční gramotnost je tedy důležitou součástí života v naší době, a proto je nutné, aby se stala nedílným prvkem vzdělávacího procesu. Pro začlenění do školní výuky je však nutné navržení systematického schématu pro zařazení do výuky základních škol, které bude jasně a srozumitelně rozvíjet finanční dovednosti žáků. Toto schéma se skládá z různých strategických dokumentů zainteresovaných ministerstev, které obsahují metodické pokyny pro výuku finanční gramotnosti s ohledem na školský systém existující v naší zemi.

Součástí „finanční bezpečnosti“ občanů se tak v důsledku vývoje jejich společnosti stala, jednak základní znalost finančního hospodaření jednotlivců, ale také zákonné prostředí navozené vládními zákony, které zamezují některým nesprávným praktikám různých subjektů, které by mohly poškodit občany a také celou společnost. Proto vláda vydala pokyny a zákony definující a ovlivňující ochranu spotřebitele na finančním trhu tak, aby byl korektně se chovající občan chráněn před možnými riziky pohybu na finančním trhu.

1.5.1 Strategické vládní dokumenty pro budování finanční gramotnosti

V prosinci roku 2005 bylo vládou přijato *usnesení č. 1594/2005 O zlepšení podmínek v bankovním sektoru*. Tímto usnesením bylo stanoveno, že do 31. prosince 2005 bude vytvořena pracovní skupina pro finanční sektor složená ze zástupců finančních institucí, spotřebitelských organizací, Ministerstva financí a Ministerstva průmyslu a obchodu, dále byl uložen závazek, že do 30. září 2006 bude vytvořen systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a dále vláda doporučila České národní bance, Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, předsedům komise pro cenné papíry a Úřadu pro ochranu osobních údajů pomoc a podporu ministrovi financí se zlepšením finančního prostředí v ČR [20].

Následně začaly vznikat další specifické strategické dokumenty, které měly za cíl zlepšit a zpřístupnit finanční sektor obyvatelům ČR a také zlepšit nezávisle jejich finanční vzdělání všech generací.

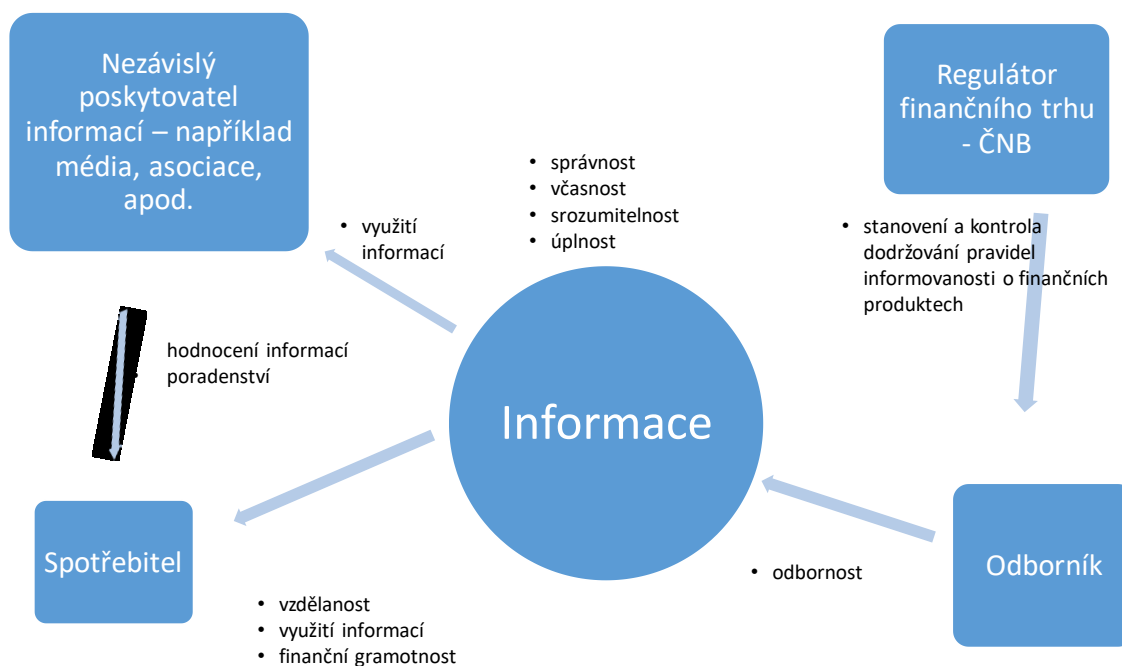
- Usnesení vlády č. 1594 o zlepšení podmínek v bankovním sektoru (prosinec 2005)

- ▶ Rámcová politika Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu (srpen 2007)
- ▶ Strategie finančního vzdělávání (říjen 2007)
- ▶ Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (prosinec 2007)
- ▶ Národní strategie finančního vzdělávání (květen 2010)
- ▶ Principy nezávislosti (březen 2013)
- ▶ Standard finanční gramotnosti (březen 2017)
- ▶ Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (leden 2020)

1.5.2 Rámcová politika Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu

V srpnu roku 2007 vláda vydala tento dokument, který má vymezit pravidla a cíle pro ochranu spotřebitele na finančním trhu. Hlavním cílem tohoto materiálu bylo dosažení zlepšení úrovně finanční gramotnosti spotřebitele tak, že člověk se bude schopen odpovědně a racionálně rozhodovat v pořizování finančních produktů a služeb finančního trhu. Aby tyto cíle naplnil, definovaly se tři základní pilíře [21].

- ▶ *Informace* – zajištění informací od odborníků v oblasti financí,
- ▶ *schopnost s informacemi pracovat* – rozvoj finanční gramotnosti spotřebitele, který následně dokáže vyhodnotit a provést konkrétní rozhodnutí,
- ▶ *možnost spotřebitele prosazovat a chránit své zájmy a práva* – třetí pilíř je zaměřen na zajištění správného postavení spotřebitele k distribučním kanálům finančního trhu

Obrázek 12: Systém ochrany spotřebitele; převzato z: MF.

[22]

1.6 Strategie finančního vzdělávání

V říjnu 2007 byl vydán tento materiál, který měl za hlavní cíl vytvořit ucelený systém vzdělávání obyvatel v oblasti finanční gramotnosti. Tento dokument měl být úvodním materiálem pro zavedení finančního vzdělávání do školství a také k dalšímu vzdělávání ostatních spotřebitelů. Tato strategie navazuje na řadu předešlých doporučení a konceptů jak ze zahraničí, tak z dokumentů vzniklých u nás. Strategie finančního vzdělávání cílila hlavně na vzájemnou podporu a spolupráci všech zúčastněných na finančním trhu. Klíčové bylo posunout spotřebitele ke stavu, kdy je schopen reagovat na finanční či společenské změny, které se stanou v jeho životě nebo také v případě očekávaných socioekonomických změn. Hlavním významem tohoto dokumentu, který vycházel mimo jiné z předešlého materiálu politiky MF, je důraz na vzdělávání spotřebitele v oblasti finanční gramotnosti, které mělo být cestou k jeho ochraně a také zajištění informovanosti a srozumitelnosti v oblasti smluvních vztahů finančních produktů a služeb. Strategie finančního vzdělávání byla

postavena na dvou pilířích, na vzdělávání dětí na základních a středních školách a také na dalším vzdělávání spotřebitelů [23].

1.6.1 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách

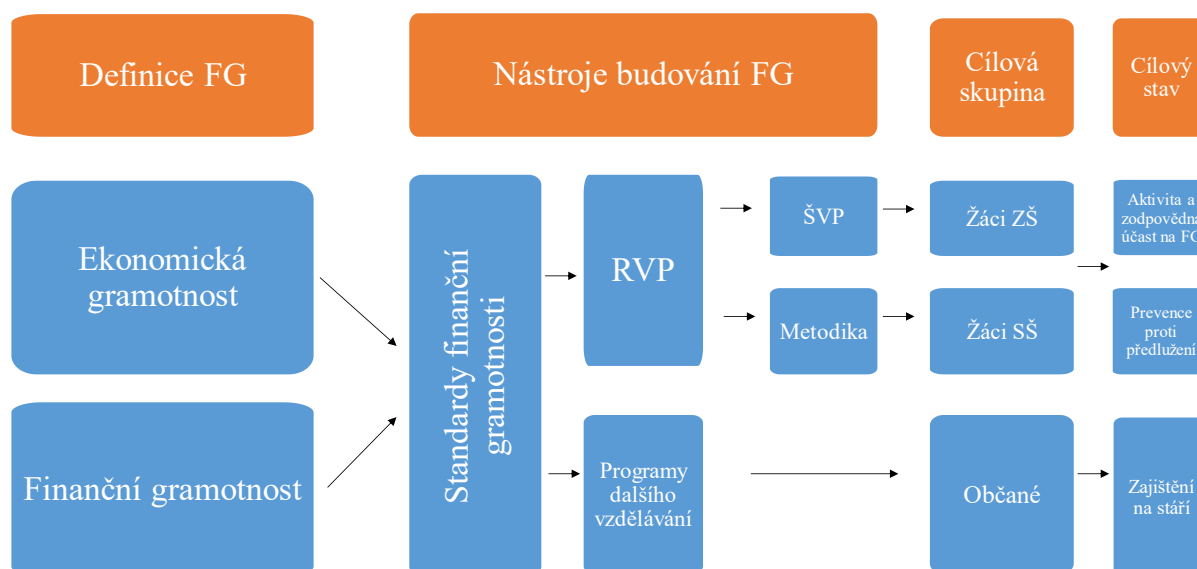
V prosinci roku 2007 vznikl tento dokument, který měl vymezovat základní kroky pro efektivní vzdělávání finanční gramotnosti. Materiál byl vytvořen spoluprací Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstvo průmyslu a obchodu. Tento systém budování finanční gramotnosti byl primárně založen na dvou základních pilířích. První zaměřený na zlepšení vzdělávání finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ, které mělo na starosti MŠMT a dále na další vzdělávání, které měly mít na starosti organizace finančního trhu. Dalším z cílů tohoto dokumentu byl cíl Ministerstva financí, které chtělo v první řadě chránit samotného spotřebitele. Jelikož spotřebitel, jako účastník finančního trhu, by se měl orientovat v oblasti finanční gramotnosti, je potřeba snažit se vzdělávat občany ČR.

V tomto systému budování měly jednotlivé subjekty rozděleny role zodpovědnosti za jednotlivá odvětví. MŠMT mělo za úkol připravit systém pro efektivní budování finanční vzdělávání na ZŠ a SŠ. Úkolem bylo začlenit standardy finanční gramotnosti do RVP pro jednotlivé věkové kategorie a následně, aby bylo RVP výchozím dokumentem pro začlenění do ŠVP. ŠVP bylo následně v kompetenci jednotlivých ředitelů škol. Další subjekt, byl Výzkumný ústav pedagogický v Praze, který měl za úkol vytvořit koncepci zavedení finančního vzdělávání v jednotlivých úrovních školství (předškolní, základní, gymnaziální, speciální) a následné implementaci do školní praxe. Národní ústav odborného vzdělávání měl za úkol implementovat vzdělávání finančního charakteru na střední školy. Úkolem Ministerstva obchodu a průmyslu bylo podporovat organizace zabývající se vzděláváním spotřebitelů, žáků formou zprostředkování konzultací, dotací projektů apod. Cílem tohoto systému bylo ucelené a systematizované vzdělávání všech spotřebitelů ČR, podchycení co největší věkové skupiny obyvatel pro rozvoj vzdělávání ve finanční gramotnosti a tímto systematické zavedení finančního vzdělávání do škol [5].

Standardy finanční gramotnosti

Ze samotné definice finanční gramotnosti vznikly standardy finanční gramotnosti, které mají být východiskem pro správné začlenění vzdělávání finanční gramotnosti dle

jednotlivých věkových kategorií žáků i dospělých. Měly by pak směřovat k rozvoji úrovně finanční gramotnosti populace ČR. Systém zavedení je vidět na obrázku 12[5].

Obrázek 13: Role standardů finanční gramotnosti; převzato z: SBFG.

Nejdříve vznikly standardy pro finanční vzdělávání pro 1. stupeň základní školy, 2. stupeň základní školy a pro střední školy, které odpovídaly standardům dospělých občanů. Následně vznikaly další standardy, které byly definovány dle potřeb jednotlivých skupin.

Na základě spolupráce celé skupiny systému budování finanční gramotnosti vznikly následující etapy rozvoje finanční gramotnosti:

1. *Definice finanční gramotnosti*
2. *Formulace standardů finanční gramotnosti*
3. *Příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických pracovníků pro finanční vzdělávání*
4. *Implementace standardů finanční gramotnosti do RVP*
5. *Hodnocení (monitorování) úrovně finanční gramotnosti populace*
6. *Formulace zpětné vazby pro případné úpravy systému*
7. *Pravidelné uveřejňování informací o fungování systému [5].*

Standardy finanční gramotnosti pro základní školy, které jsou součástí dokumentu „*Systém budování finanční gramotnosti v ČR*“, se týkají základních pojmů finanční gramotnosti. Jsou rozděleny na jednotlivé kategorie dle věkových skupin. Základními pojmy jsou peníze, hospodaření domácnosti, finanční produkty. V každé z tabulek standardů jsou ukázány konkrétní standardy finanční gramotnosti pro ZŠ jednotlivých témat. Je zde popsán konkrétní obsah a výsledky edukace [5]. Tabulky standardů jsou přiloženy v přílohách (Příloha 2).

Standardy finanční gramotnosti pro střední školu navazují na obsah ze základní školy. Jsou zde už obtížnější procesy zacházení s pojmy finanční gramotnosti. Více se zaměřuje na konkrétnější a náročnější práci s financemi [5]. Tabulky jednotlivých standardů jsou přiloženy v přílohách (Příloha 3).

1.6.2 Národní strategie finančního vzdělávání

V květnu roku 2010 vláda vydala usnesení o vzniku národní strategie vzdělávání, které měla zastřešit celou koncepci systematického zvyšování úrovně finančního vzdělávání v celé ČR. Dokument navazuje a zároveň nahrazuje materiál strategie finančního vzdělávání, který nebyl schválen pro celonárodní použití. Strategie nemá za úkol vytvářet konkrétní aktivity či projekty pro zlepšení finanční gramotnosti, ale spíše komplexně zaštitit celé národní vzdělávání v ČR. Konkrétní úkoly budou vytvářet další dokumenty vzniklé pro určitý pohled. Například pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti pro ZŠ a SŠ už vznikl dokument *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. Tato strategie primárně shrnuje hlavní cíle a přínosy finančního vzdělávání, návaznost do praktického využití při ochraně spotřebitele na finančním trhu. Shrnuje také veškeré aktivity, které byly učiněny v minulosti, a ukazuje současnou úroveň finanční gramotnosti. Na tomto základě pak doporučuje vytváření nových programů a projektů pro určitá odvětví finančního trhu [24].

Principy nezávislosti

V březnu roku 2013 byl vytvořen dokument, který rozpracovává princip obecnosti, jako jeden z principů finančního vzdělávání, který je popsán v národní strategii finančního vzdělávání. Důvodem vzniku tohoto dokumentu je nezávislost projektů finančního vzdělávání a cílení na rozeznání aktivit, které jsou reklamami a které jsou vytvořeny pro

nezávislé vzdělávání obyvatel ČR. Tyto principy vytvořila zřízená podskupina Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání [25].

Standard finanční gramotnosti 2017

V březnu roku 2017 byl členy skupiny pro finanční vzdělávání odsouhlasen dokument Standard finanční gramotnosti, který konkrétně určuje cíle vzdělávání na ZŠ a SŠ. Standard finanční gramotnosti stanovuje cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky základních a středních školy. Z tohoto dokumentu bude následně vycházet ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže ke stanovování rámcových vzdělávacích programů [26]. Přesné znění je k nalezení v přílohách (Příloha 4).

1.6.3 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0

13. ledna roku 2020 vláda schválila *Národní strategii finančního vzdělávání 2.0*. (NSFV 2.0) Tento dokument nahrazuje dosavadní strategii z roku 2010 a upřesňuje a vytváří nová zaměření, kterým se bude finanční vzdělávání v České republice dále ubírat.

Hlavním cílem této nové strategie nadále zůstává zlepšování úrovně finanční gramotnosti v ČR. Navíc přibyla ale nová zaměření na skupiny dospělých. Hlavně na skupinu seniorů, sociálně slabších skupin, obyvatele v hmotné nouzi, nezaměstnaným. Dále také na obyvatele, kteří těmto ohroženým skupinám pomáhají nebo naopak díky většímu záběru vzdělávání více skupin obyvatel v ČR, zvýšit u poskytovatelů finančních služeb větší kvalitu produktů a tím zvýšit větší ochranu spotřebitele. Zároveň zůstává nadále v cílech vzdělávání žáků na základních a středních školách.

Dalším cílem NSFV 2.0 je státní spolupráce mezi soukromými či veřejnými organizacemi ve vzdělávání obyvatel ČR. Tento cíl má za úkol zvýšit kvalitu vzniklých projektů, které mají za cíl vzdělávat obyvatele a tím chránit spotřebitele proti negativním událostem z finančního trhu. Všechny projekty, které by měly vzniknout, musí splňovat všechny předešle zavedené principy objektivitu, nezávislosti, odbornosti a zacílení.

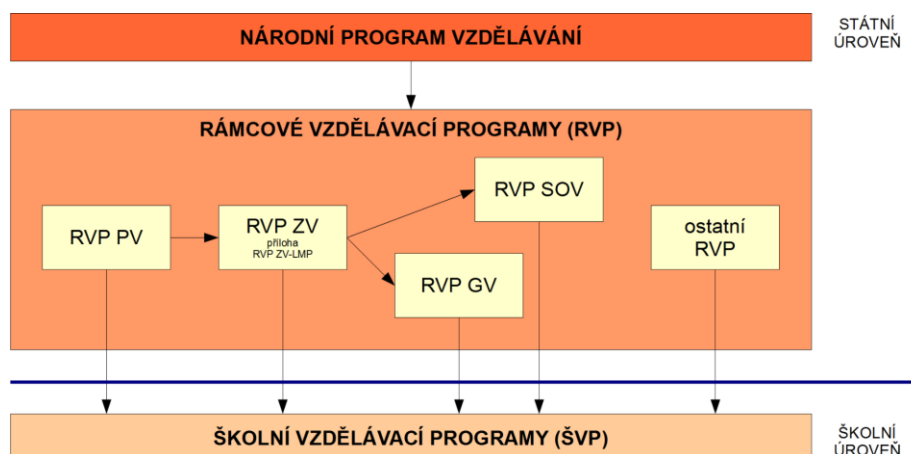
NSFV 2.0 dále pokračuje ve sledování úrovně finanční gramotnosti, které bude vyhodnocovat a díky tomu následně vyhodnocovat a upravovat další směry finančního vzdělávání v ČR [27].

1.7 Rámcové vzdělávací programy a školské vzdělávací programy

Realizace strategie finančního vzdělávání naplánované výše zmíněnými vládními dokumenty se provádí přes definování rámcových vzdělávacích programů se zahrnutím příslušných kroků určujících konkrétní formy vzdělávání. Tyto rámcové vzdělávací programy pak jsou základem pro tvorbu školních vzdělávacích programů, které již konkrétně vymezují obsah a způsoby výuky finanční gramotnosti na školách.

1.7.1 Rámcové vzdělávací programy (RVP)

Rámcové vzdělávací programy (RVP) jsou obecnými a závaznými dokumenty, které jsou předlohou pro tvorbu školních vzdělávacích programů na školách předškolního, základního, základního uměleckého, jazykového a středního vzdělávání. RVP bylo zavedeno do vzdělávání v České republice v roce 2004 zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Obrázek 14 ukazuje systém fungování RVP v ČR.

Obrázek 14: Schéma fungování RVP v ČR, zdroj: Wikipedia

1.7.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program pro vzdělávání vychází z rámcového vzdělávacího programu, vydává ho ředitel školy a může si ho škola vytvořit individuálně. Školský vzdělávací program musí být veřejně přístupný na příslušném místě. Obsah školního vzdělávacího programu může být uspořádán do jednotlivých předmětů a či částí. ŠVP stanovuje konkrétní cíle vzdělávání, jeho formy, délku, obsah a časová plán. Dále poznatky o podmínkách

přijmutí do školy, jeho absolvování a podmínkách žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, apod. [28].

1.7.3 Možnosti zavedení finanční gramotnosti do školských vzdělávacích programů

Informace, které by měly být ve školském vzdělávacím programu, musejí vycházet z RVP. V rámcovém vzdělávacím programu je finanční gramotnost součástí vzdělávací oblasti – člověk a společnost. Cílem tohoto oboru je naučit se orientovat ve světě financí a hospodařit s penězi v domácnosti. V RVP jsou jednotlivá témata finanční gramotnosti na základní škole v oblasti člověk, stát a hospodářství. Ve většině škol je finanční gramotnost zavedena do oboru občanské výchovy nebo rodinné výchovy, který je součástí oblasti člověk a výchova k občanství. V některých školách je ale finanční gramotnost zavedena, jako speciální předmět, případně spojena s výukou profesního rozvoje dětí a to oblasti člověka svět práce. Nicméně konkrétní očekávané výstupy vycházejí z RVP. Tabulka 1 ukazuje příklady očekávaných výstupů a učiva v RVP.

Tabulka 1: Očekávané výstupy – finanční gramotnost v RVP, zdroj: RVP ZV

ČLOVĚK, STÁT A HOSPODÁŘSTVÍ	
Očekávané výstupy	
VO-9-3-01	rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady
VO-9-3-02	sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi
VO-9-3-03	na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení

VO-9-3-04	vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít
VO-9-3-05	uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu
VO-9-3-06	na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše vliv inflace na hodnotu peněz
VO-9-3-07	rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané
VO-9-3-08	rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti

Učivo finanční gramotnosti dle RVP

majetek, vlastnictví – formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví

peníze – funkce a podoby peněz, formy placení;

hospodaření – rozpočet domácnosti, úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing; rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní

banky a jejich služby – aktivní a pasivní operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků

výroba, obchod, služby – jejich funkce a návaznost

principy tržního hospodářství – nabídka, poptávka, trh; tvorba ceny, inflace; podstata fungování trhu; nejčastější právní formy podnikání [21].

Finanční gramotnost v ŠVP jako speciální předmět nebo volitelný předmět

Finanční gramotnost může být ve školách zavedena jako speciální předmět, popřípadě jako roční téma v určitém předmětu. Výuka probíhá pravidelně celý rok nebo pololetí. Výhodou tohoto modelu je pravidelnost setkávání se s informacemi z finančního světa. Do ŠVP je finanční gramotnost zavedena jako jeden předmět s konkrétními výstupy.

Dalším z modelů může být předmět zavedený volitelně. Výhodou tohoto modelu je zaujetí přihlášených žáků do daného předmětu, s žáky se lépe pracuje a mohou se používat i složitější nástroje na výuku finanční gramotnosti. Nevýhodou je naopak nemožnost vzdělat veškeré žáky zadaného ročníku či školy. V ŠVP bývají zadány konkrétní výstupy, nicméně musí být zavedeny i v jiné formě výuky finanční gramotnosti.

Finanční gramotnost v ŠVP jako součást několika předmětů nebo projektového dne

Finanční gramotnost je popsána v ŠVP průřezově v několika předmětech jako je například občanská výchova, matematika, informatika nebo projektový den. Tento model je výhodný v možném propojování vztahů finanční gramotnosti v několika předmětech. V této formě výuky si žáci lépe osvojují praktické využití finanční gramotnosti.

1.8 Měření účinnosti jednotlivých zavedených aspektů pro rozvoj finanční gramotnosti v ČR

Pro monitorování skutečného stavu finanční gramotnosti žáků, popř. i dospělých osob lze využít více způsobů. Hlavními přístupy mohou být jednak testy plošného charakteru na národní i mezinárodní úrovni, tak také různé formy testů a dotazníků prováděných v rámci výuky a kurzů lokálně ve třídách a výukových skupinách.

1.8.1 Mezinárodní šetření PISA 2012

V roce 2012 proběhlo mezinárodní testování finanční gramotnosti, které bylo součástí šetření PISA (Programme for International Student Assessment = mezinárodní průzkum znalostí studentů) 2012. Do testování finanční gramotnosti se zapojilo celkem 18 zemí včetně České republiky. Mezinárodní šetření vzniklo z důvodu potřeby reagovat na celosvětovou změnu moderní společnosti. Finančnímu vzdělávání je přisuzována stále větší důležitost, jak u dětí, tak u dospělých. Proto je velmi důležité zapojit jednotlivce do finančního vzdělávání, aby se snížila možná finanční rizika [6].

Šetření se zaměřilo na tři klíčové prvky:

- ▶ Obsah – veškeré znalosti a pojmy týkající se finanční gramotnosti
- ▶ Procesy – myšlenkové postupy, které se uplatňují při řešení problémů
- ▶ Kontexty – situace, v kterých jsou finanční znalosti, dovednosti a schopnosti používány

Struktura a obsah testování

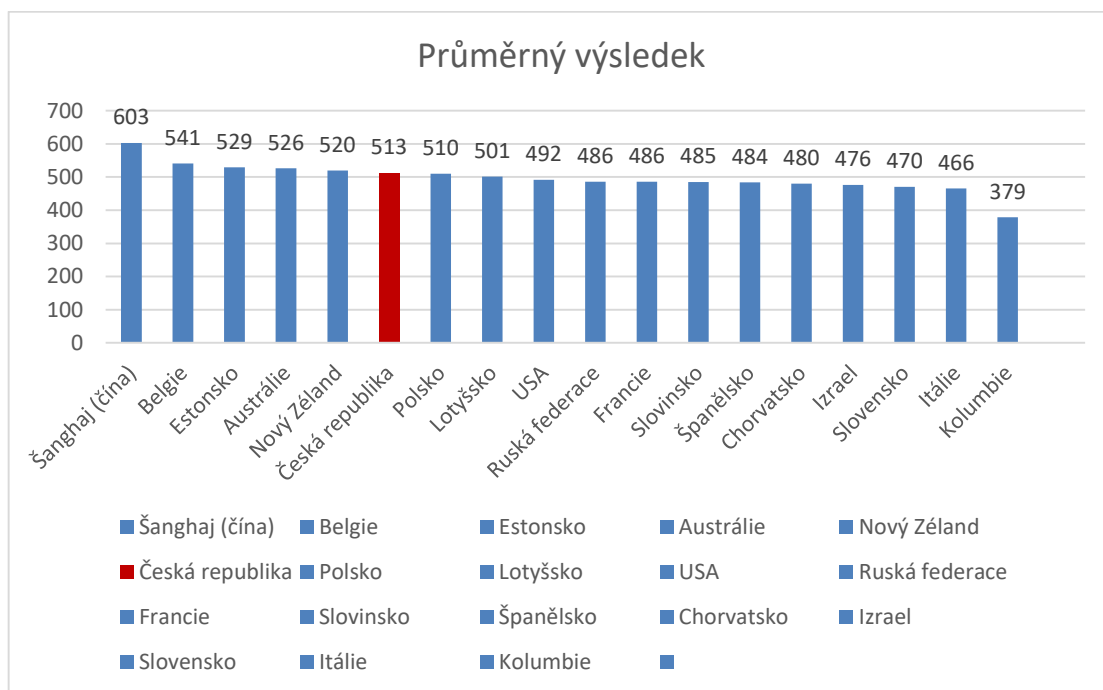
Test byl složen ze čtyř bloků (2 bloky z finanční gramotnosti, jeden blok z matematické gramotnosti a jeden blok z čtenářské gramotnosti). Smyslem zařazení tří zkoumaných odvětví bylo zjistit propojenost finanční gramotnosti, matematiky a čtení, případně zda ji některá z oblastí neovlivňuje. Následně měli žáci za úkol odpovídat na dotazníkové otázky, které se převážně zaměřovaly na názory žáků z oblasti vyučovacích metod a jejich rodinného zázemí. Výsledky a srovnání úrovně finanční gramotnosti se určovalo dle úrovně znalostí. Nevyšší úroveň byla pátá úroveň, kde se předpokládá, že žáci dovedou uplatnit své znalosti v širokém spektru finančních situací. Dokážou analyzovat složité finanční produkty, pracovat s vysokou úrovní a řešit složité finanční problémy.

Naopak za základní úroveň finanční gramotnosti byla považována úroveň 2. Žáci v této úrovni dovedou řešit základní jednoduché rozpočty, znají základní produkty finančního trhu, částečně umí aplikovat své znalosti na běžné finanční produkty.

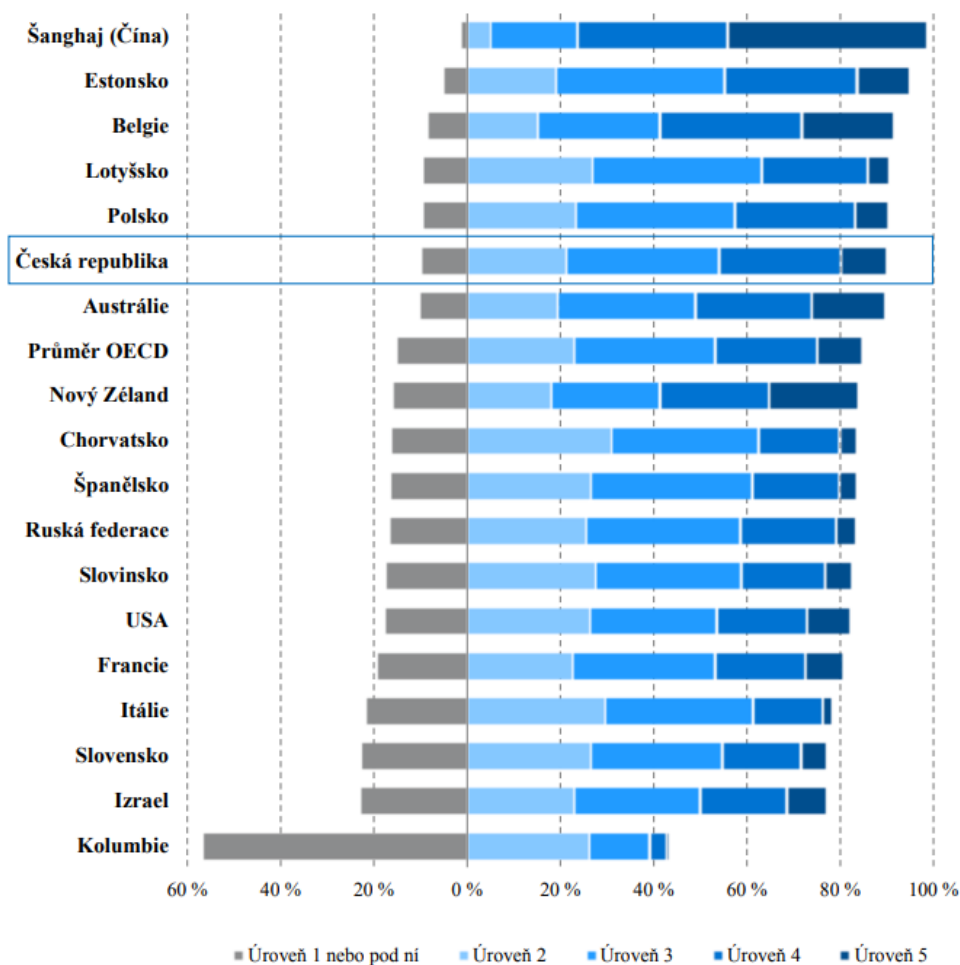
Státy, které se umístily na úrovni 1, prokazují pouze nejzákladnější dovednosti a schopnosti v oblasti finanční gramotnosti a lze předpokládat, že v budoucnu budou mít problémy s finančním hospodařením [6].

Výsledky testování PISA 2012

Ve srovnání s ostatními státy, které se účastnily mezinárodního měření finanční gramotnosti, dosáhli čeští žáci nadprůměrného výsledku. Ve srovnání průměrných výsledků v testu finanční gramotnosti se čeští žáci zařadili mezi 7 nejlepších zemí. Podrobnější pohled na výsledky žáků je k nalezení v grafech (Obrázek 15, Obrázek 16), kde je konkrétněji vidět, jakých úrovní finanční gramotnosti dosahovali jednotliví žáci. Žáci z České republiky dosáhli největšího zastoupení úrovně 3 (celkem 33 % žáků). Dále čeští žáci dosáhli stejných výsledků (10 %) v nejnižší i v nejvyšší úrovni finanční gramotnosti [6].

Obrázek 15: Průměrný výsledek států; převzato: PISA 2012

Obrázek 16: Podíl žáků v jednotlivých úrovních FG zdroj: PISA 2012

1.8.2 Měření finanční gramotnosti v ČR 2015

Na podzim roku 2015 provedlo ministerstvo financí měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace ČR. Toto šetření se stalo součástí světového měření zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Cílem měření bylo zjištění úrovně finanční znalosti a ekonomické zodpovědnosti obyvatel ČR.

Struktura a obsah testování

Měření finanční gramotnosti obyvatel bylo zaměřeno na dospělé obyvatele starších osmnácti let. Měření probíhalo formou speciálního dotazníku, který byl zaměřen na zjištění finanční znalosti a ekonomické zodpovědnosti. Finanční znalost se testovala na bázi odpovědí na otázky týkající se finančních znalostí. Otázky měly jednoznačnou odpověď a testovaný mohl získat maximálně 23 bodů. Ekonomická zodpovědnost se testovala na

otevřených otázkách, které neměly jednoznačnou odpověď, nicméně z odpovědí nebo z případného řešení situace při výběru finančního produktu nebo lepšího využití finančních prostředků, bylo možné jednoznačně zjistit, zda je testovaný více či méně ekonomicky zodpovědný. Zde bylo možné získat 55 bodů. Následně byly vytvořeny čtyři skupiny, které byly rozděleny dle procentuální úspěšnosti správných odpovědí.

Rozdělení do skupin:

- ▶ 0–33 % bodů: **VELMI NÍZKÁ** finanční znalost / ekonomická zodpovědnost
- ▶ 33–50 % bodů: **SPÍŠE NÍZKÁ** finanční znalost / ekonomická zodpovědnost
- ▶ 50–66 % bodů: **SPÍŠE VYSOKÁ** finanční znalost / ekonomická zodpovědnost
- ▶ 60–100 % bodů: **VELMI VYSOKÁ** finanční znalost / ekonomická zodpovědnost

Výsledky testování 2015

Z výsledků představeného měření finanční gramotnosti vyšlo několik zásadních poznatků, které jsou velmi důležité pro další vzdělávání obyvatel ČR v oblasti financí. Dvě třetiny dospělých se nechovají ekonomicky zodpovědně, tzn., že neumí zodpovědně využívat finanční produkty, často se nerozhoduje správně a zodpovědně vůči své finanční situaci. Bohužel pouze 6 % obyvatel vykázalo vysokou úroveň ekonomické zodpovědnosti. Dalším zjištěním, které autor potvrzuje ze svých profesních zkušeností jako finanční poradce je, že 57 % domácností sestavuje nebo neumí sestavit rodinný rozpočet. V porovnání s rokem 2010, došlo k nárůstu o cca 10 %. Dalším důležitým výsledkem bylo, že celé dvě pětiny respondentů si neumí představit, jak by vyřešili situaci při ztrátě hlavního příjmu v domácnosti. Dalším statisticky významným údajem bylo zjištění, že jedna pětina obyvatel aktivně nespoří a nevytváří si rezervu. Z ostatních obyvatel, kteří si spoří, si velká část spoří pouze na běžném účtu nebo v hotovosti. Bez finanční rezervy žije 15 % domácností. Necelá polovina domácností je schopna vyžít s finanční rezervou po dobu 3 měsíců a čtvrtina obyvatel by zvládla vystačit s rezervou po doporučenou dobu 6 měsíců. Poslední důležitý poznatek je z oblasti finanční matematiky, kdy necelá polovina obyvatel si neumí spočítat správně úrok jednoduchého úročení na spořicímu účtu [29].

1.9 Shrnující praktické poznatky o úrovni finanční gramotnosti obyvatel

Dle zjištěných informací je zavedení výuky finanční gramotnosti v České republice na dobré úrovni. V rámci mezinárodního šetření a porovnání s jinými státy si Česká republika vede velmi dobře. Nicméně, dle zkušeností autora z profesní praxe a praxe ve vzdělávacím systému žáků je patrné, že obyvatelé se potřebují stále více vzdělávat v oblasti finanční gramotnosti. Jedním z faktorů potřeby vzdělávat se v oboru financí je i stále se zvyšující životní styl obyvatel a také měnící se situace v oblasti ekonomiky státu. Proto se autor v praktické části zaměřil na cílené srovnání a testování obyvatel a žáků. Snažil se také o vytvoření efektivního a fungujícího způsobu zlepšování finanční gramotnosti. Zde bude doplněna informace o zkušenostech autora s finanční gramotností obyvatel, se kterými se setkal na kurzu nebo v praxi, jako odborník.

2 Experimentální část

2.1 Program výuky finanční gramotnosti na ZŠ

Osnova

- ▶ Peníze
- ▶ Bezhotovostní platební styk
- ▶ Spoření
- ▶ Platební karty
- ▶ Cenné papíry
- ▶ Investiční trojúhelník
- ▶ Rozpočet a jeho tvorba
- ▶ Finanční plánování
- ▶ Zajištění
- ▶ Úvěry a úroky

Délka programu

- ▶ V jednom ročníku (9. ročník),
- ▶ hodina týdně,
- ▶ celý školní rok

Počet edukovaných žáků

- ▶ 20 žáků v jedné vyučovací lekci

Rozložení aktivit

- ▶ 60 % teoretická část o pojmech, situacích a kontextech
- ▶ 40 % praktická část zaměřená na interaktivní praktické hry

2.2 Program výuky finanční gramotnosti dospělých

- ▶ Rozpočet a jeho tvorba
- ▶ Finanční plánování
- ▶ Platební karty
- ▶ Spoření

- ▶ Cenné papíry
- ▶ Investiční trojúhelník
- ▶ Zajištění
- ▶ Úvěry a úroky

Délka programu

- ▶ 6 lekcí
- ▶ Hodina týdně

Počet vzdělávaných osob

- ▶ Maximálně 15 osob v jedné lekci

Rozložení aktivit

- ▶ 100 % teoretická část s praktickými příklady

2.3 Školy a žáci začlenění do výuky finanční gramotnosti

Základní škola Opočno, okres Rychnov nad Kněžnou

Začlenění žáci: 8.–9. třída

Velikost skupin: třídy po 20 žácích

Doba výuky: 5 let v devátém a osmém ročníku po dobu jednoho roku ve dvou předmětech

Základní a mateřská škola Voděrady, okres Rychnov nad Kněžnou

Začlenění žáci: 6.–9. třída

Velikost skupin: třídy po 15 žácích

Doba výuky: 2 roky v devátém ročníku po dobu jednoho měsíce, šestý až devátý ročník – projektový den externí společnosti

2.4 Modelové hry pro aktivní osvojení pojmů z finanční gramotnosti

2.4.1 Modelová hra 1: Osobní měsíční rozpočet budoucích výdajů na střední škole

Potřebné pomůcky

- ▶ Tužka a papír / excelovská tabulka
- ▶ Potřebné informace o střední škole
- ▶ Základní znalosti osobního rozpočtu
- ▶ Kalkulačka

Cíl a mechanismus hry

Tato hra byla vymyšlena a vytvořena autorem. Hlavním cílem této hry byl rozvoj znalostí a dovedností s osobním rozpočtem. Před zadáním samotné hry musí mít žáci za sebou teoretickou diskuzi o potřebných informacích o střední škole, které se promítnou do osobního rozpočtu. Rozpočet zahrnuje položky, jako jsou dopravné, stravné, cena učebnic, kurzy, náklady na ubytování, školné, kapesné. Projekt je zadán v horizontu 2 měsíců. Žáci vytvoří rozpočet konkrétní vlastní školy, který by měl být jedním z rozhodovacích faktorů o výběru střední školy. V rámci zapojení rodičů do této aktivity, mohou s rodiči spolupracovat, případně, po zhotovení rozpočtu, jim ukázat, jak velký výdajový náklad je čeká po nástupu na konkrétní střední školu.

2.4.2 Modelová hra 2: Rodinný rozpočet simulované rodiny

Potřebné pomůcky

- ▶ Charakteristika rodiny – pracovní list, kde je popsána konkrétní fiktivní rodina [30]
- ▶ Lístičky s konkrétními osobami rodin
- ▶ Formulář na tvorbu rodinné rozpočtu
- ▶ Ceník jednotlivých výdajových položek rodinných potřeb, služeb, koníčků, apod.
- ▶ Čtvrtka na vizualizaci finančního plánu
- ▶ Teoretický základ rodinného rozpočtu a finančního plánování
- ▶ Pracovní list s předepsanými úkoly

Cíl a mechanismus hry

Tato hra byla částečně převzata ze školního projektu „*Rozumíme penězům*“ a následně vytvořena pro rozvoj znalostí a dovedností o rodinném rozpočtu. V této hře se jednotliví žáci poprvé setkají s konkrétními položkami rodinného rozpočtu. Velmi často objevují náročnost a velikost rozpočtu v rodině, vžívají se do rolí jednotlivců rodiny a projekt je velmi zaujme. Projekt je zadáván jako dvou týdenní skupinová práce. Žáci se náhodně rozlosují do jednotlivých rodin dle připravených kartiček. Projekt se vypracovává v určených hodinách a následně spolupracují v domácí přípravě. Mohou konzultovat s vyučujícím nebo ve skupině. Výsledkem celé aktivity je vytvoření vizualizace finančního plánu na čtvrtku, vytvoření rozpočtu a zodpovězení otázek týkající se jednotlivých cílů, které jsou stanoveny pro všechny skupiny stejně. Žáci následně v cca 10–15 minutách představí a přednesou jejich hospodaření ve vybrané rodině. Učitel následně hodnotí splněné cíle hospodaření a kvalitu zpracování úkolu. Níže můžete vidět příklad jednotlivých zadaných cílů v jednotlivých rodinách. V přílohách jsou přiloženy vybrané práce jednotlivých rodin.

Cíle jednotlivých rodin

1. Charakteristika rodiny a představení jednotlivých rolí.
2. Analýza finančních produktů rodiny
3. Tvorba rodinného rozpočtu a následná úprava v případně schodkového rozpočtu.
4. Zbavení se spotřebních úvěrů (zůstat může pouze hypotéka)
5. Splnění jednoho finančního cíle, který si stanoví každá rodina, dle svého rozhodnutí

2.4.3 Modelová hra 3: Finanční svoboda

Potřebné pomůcky

- ▶ Desková hra „Finanční svoboda“
- ▶ Teoretický základ finanční gramotnosti – rodinný rozpočet, finanční plánování, spoření, investice, úvěry, zajištění

Cíl a mechanismus hry

Finanční svoboda je komplexní desková hra na rozvoj finanční gramotnosti, kterou vytvořil finanční poradce a školitel Ing. Karel Kořený, EPF. Od roku 1997 je školitelem pro

finanční poradce, kdy se snažil naučit poradce kvalitnímu poradenství. Chtěl, aby poradci uměli radit v oblasti dluhů, spoření, investic i správného zajištění. Nicméně se mu nedařilo přetvořit teorii do funkční praxe. A tak se rozhodl vymyslet praktickou interaktivní hru s názvem finanční svoboda. Finanční svoboda je pro 4–8 hráčů. Je založena na principu finančního poradenství rodin. Úkolem hráče je v průběhu 30 let splnit cíle, které rodina má (např. rodinný dům nebo vysněná dovolená) a poradit rodině tak, aby dosáhla finanční svobody. Tato společenská hra je unikátní v tom, že přesně simuluje realitu. Používají se v ní běžné produkty jako stavební spoření nebo hypotéky a musí se zde čelit stejným situacím, jako v životě – zvýšení daní, ztráta zaměstnání nebo propady na burze. Hra je velmi povedená a pomáhá zlepšovat finanční gramotnost nejen dospělému člověku, ale také hlavně žákům [31].

2.4.4 Modelová hra 4: Kurz přežití ve světě financí

Potřebné pomůcky

- ▶ Úvodní teoretická část o rozpočtu domácnosti
- ▶ Herní desky se zadáním jednotlivých úkolů a rodin
- ▶ Pracovní listy a tabulky na tvorbu rozpočtu
- ▶ „stánky“ na nákup jednotlivých potřeb rodin (dům, auto, nájem, atd.)

Cíl a mechanismus hry

„*Kurz přežití ve světě financí*“ je interaktivní hra pro žáky základních škol, která je zaměřena na hospodaření v rodinném rozpočtu. Hru vytvořil a využívá ke vzdělávání žáků základních a středních škol v projektových dnech pan Ing. Miloslav Skala, MBA. Hra je primárně vytvořena pro žáky základních a středních škol. Smyslem hry je seznámit žáky s principem domácího hospodaření a ukázat jim, co všechno obnáší finančně se postarat o rodinu. Cílem hry je seznámit žáky se základy domácího hospodaření, rozvojem sestavování rodinného rozpočtu, vytváření finanční rezervy. Žáci se rozhodují dle vlastních strategií a konzultací v týmu. Během celé hry žáci pracují se svým měsíčním a ročním příjmem, hra je rozdělena na 2 kola. V prvním kole se vytvoří měsíční rozpočet pouze z příjmů a základních výdajů (bydlení, doprava a jídlo). Ve druhém kole už žáci pracují s ročním rozpočtem, do kterého mohou přidávat další položky výdajů rodiny. Žáci celou

dobu hry simulují čtyřčlenné rodiny, jsou proto rozdělováni do čtyřčlenných týmů. Během hry dostanou jednotlivé rodiny několik úkolů, které vedou k cíli hry a to je vytvoření rozpočtu rodiny a jejich finanční rezervy [32].

Úkoly ve hře

1. Profil domácnosti
2. Bydlení a doprava – výběr typu bydlení, typ dopravy v rodině
3. Stravování
4. Sestavení měsíčního rozpočtu
5. Pravidelné a jednorázové výdaje
6. Kapesné pro každého člena rodiny
7. Sestavení finálního rozpočtu

2.4.5 Modelová hra 5: Nejlepší investor

Potřebné pomůcky

- ▶ Úvodní teoretická část o spoření a investicích
- ▶ Pracovní listy a plakáty jednotlivých investičních stanovišť
- ▶ Pracovní listy a tabulky na zápis investic a spoření, papírové kreditní karty, hotovost ve třech měnách
- ▶ Tabule, plátno s dataprojektorem

Cíl a mechanismus hry

Tuto investiční hru vymyslel a vytvořil autor této diplomové práce. Hra se zaměřuje na rozvoj dovedností a znalostí o investicích. Hra rozvíjí práci s investicemi, s rizikem jejich volatility a rozhodováním mezi bezpečnější a rizikovější investicí. Hra velmi dobře učí pojmy z oboru investic. Hra je určena pro skupinu žáků vyšší zdatnosti finanční gramotnosti. Pro bližší charakteristiku by se daly použít úrovně finanční gramotnosti z mezinárodního šetření PISA, které je zmíněno v kapitole 1.8.1. Hra je tedy ideální pro žáky úrovně finanční gramotnosti 4 nebo 5. Sám autor hrál tuto hru pouze v jednom školním roce, kde se mu podařilo mít skupinu velmi zdatných a chápavých žáků z pohledu finančního vzdělávání.

Žáci na začátku obdrží papírovou platební kartu, na které je zapsáno 500 000 Kč. Dále obdrží peněžní částku v hotovosti ve třech měnách. Ve třídě se vytvoří „stánky“ (banka,

komoditní burza, burza cenných papírů, směnárna, investiční společnost, úvěrová společnost). U každého stánku je vyškolený žák, který má za úkol starat se o určený úsek. Dále je zde fiktivní trh, který řídí lektor. On určuje změny na burzách, v kurzech, cenách komodit, které píše na tabuli. Žáci mají za úkol reagovat na změny a snažit se zhodnotit co nejlépe své finance. Vítězem hry se stane ten, kdo má nejvíce peněz na konci hry. Hra je určená na 2 vyučovací hodiny, kterým předchází pilotní nácvik hry.

3 Výsledky a diskuse

Finanční gramotnost je poměrně komplexní záležitost a existují různé způsoby pojetí výuky tohoto předmětu. Záleží na mnoha okolnostech, tj. cílová skupina, vyučovaná témata apod. V této diplomové práci se autor pokusil shrnout své dosavadní zkušenosti získané jak studiem oboru finanční matematiky, tak také odbornou praxí, jako finanční poradce a učitel matematiky na základní škole. Hlavním účelem je porovnání výsledků, které autor získal při aplikaci určitých metodických postupů při výuce finanční gramotnosti jak u žáků základní školy, tak i při edukaci dospělých osob řešící finanční problémy běžného života. Dalším aspektem této práce je začlenění vhodných aktivit do výuky finanční gramotnosti a vliv těchto aktivit na osvojení poznatků a dovedností z finanční gramotnosti.

3.1 Důležitost finanční gramotnosti ve výuce

Zkušenosti mnoha lidí v běžném životě ukazují, že vývoj situace a možností ve světě finančního hospodaření se velmi změnil za posledních několik desetiletí. Protože společenský vývoj nutí lidi stále více využívat různé bankovní služby a finanční produkty, je nutné, aby společnost tento stav reflektovala a aby byly učiněny příslušné kroky jak na vládní úrovni, tak také na úrovni poskytovatelů těchto služeb, aby se tím optimalizovala situace jak pro běžné občany, tak také pro samotné finanční instituce. Ze zkušeností autora této práce je zřejmé, že finanční povědomí občanů obecně i žáků ve školách je na nedostatečné úrovni a finanční gramotnost nesmí tudíž být zanedbávána ve vzdělávacím procesu.

3.1.1 Edukace finanční gramotnosti u dospělých

Díky zkušenostem autora z odborné praxe finančního poradenství, kdy řada běžných obyvatel měla problémy s vytvářením vlastního rodinného rozpočtu, hospodařením v rodinném rozpočtu, finančním plánováním nebo rozpoznáváním finančních produktů motivovalo autora pomoci dospělým v této oblasti. Dalším důvodem byl i zájem některých kolegů autora ze školy zúčastnit se nějakého kurzu, který by byl cílen na dospělé. Ze všech těchto důvodů byl vytvořen vzdělávací kurz pro dospělé (kapitola 2.2). Následně se také autor zaměřil na osobní vzdělávání stávajících a budoucích klientů ve finančním

poradenství, kde se primárně zaměřil na úvodní komplexní výuku pojmů a procesů finanční gramotnosti. Byl vytvořen dotazník, ze kterého měly být patrné nedostatky ve znalostech finanční gramotnosti nebo naopak se měly projevit jejich finanční znalosti. Kurz obsahoval základní pojmy, které měly ucelit pohled na hospodaření s penězi v rodině a zároveň ukázat možnosti dalšího investování volných peněžních prostředků. Tabulka 2 ukazuje hodnocení jednotlivých účastníků kurzu finanční gramotnosti pro dospělé. Příklad dotazníku je přiložen v příloze (**Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**).

Stupnice hodnocení dotazníkových odpovědí:

Ano – Rozuměl jsem finančním pojmům a produktům v kurzu – úroveň 3 a více dle hodnocení šetření PISA (kapitola 1.8.1.)

Částečně Ano – Rozuměl jsem jen některým pojmům a finančním produktům, řada z nich pro mě byla nová nebo jsem jim nerozuměl (dle PISA šetření úroveň 2).

Ne – Nerozuměl jsem většině pojmů, velká část finančních produktů byla pro mě nová nebo jsem nerozuměl jejich účelu (úroveň PISA 1)

Tabulka 2: Hodnocení znalostí účastníků kurzu FG

Jméno	Pohlaví	Věk	Znalost finančních produktů	Procesy (hospodaření, fin. plánování)
Účastník 1	žena	43	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 2	žena	53	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 3	žena	33	Ne	Ne
Účastník 4	muž	37	Částečně ano	Ne
Účastník 5	muž	78	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 6	žena	60	Ano	Částečně ano
Účastník 7	žena	70	Ne	Částečně ano
Účastník 8	muž	67	Částečně ano	Částečně ano

Účastník 9	muž	68	Ne	Částečně ano
Účastník 10	muž	35	Ne	Ne
Účastník 11	žena	30	Částečně ano	Ne
Účastník 12	muž	47	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 13	muž	56	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 14	žena	68	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 15	muž	42	Částečně ano	Částečně ano
Účastník 16	žena	38	Ne	Částečně ano

Dle zkušeností z kurzu pro dospělé a vyhodnocení dotazníku se autorovi potvrdilo, že je v populaci velké množství obyvatel, kteří nemají potřebné znalosti k úspěšnému zvládnutí finančního hospodaření. Z profesních osobních schůzek s klienty bylo zřejmé, že v průměru 77 % klientů nezná nebo nevytváří rodinný rozpočet a následně nerozumí nebo nevyužívá finanční produkty efektivně (Tabulka 11). Z kurzu pro dospělé a následného dotazníku bylo patrné, že žádný z účastníků nebyl na vysoké úrovni znalostí z finanční gramotnosti. Každý z účastníků se setkal některými pojmy nebo procesy poprvé. V kategorii nad 45 let bylo více zřejmé, že umí aplikovat procesy na jednotlivé finanční pojmy, nicméně nejsou zdatní ve znalostech finančních a bankovních produktů. Naopak mladší kategorie více znala finanční produkty, méně už uměla finanční produkty použít na stanovené cíle nebo někteří neznali ani produkty a ani procesy a jejich správné použití. Z těchto výsledků a zkušeností vyplynula autorova myšlenka, že by se mělo zvýšit vzdělávání obyvatel a především žáků na školách. Ve školách by se mělo vzdělávání žáků zefektivnit a snažit se jim názorněji přibližovat budoucí životní reálné situace, ve kterých se řeší finanční a ekonomické problémy. Proto autor následně začal vytvářet nové nápady a koncepty na názornější a interaktivnější vzdělávání žáků a obyvatel, aby jejich znalosti a dovednosti byly lepší.

3.1.2 Edukace finanční gramotnosti na základní škole

Od roku 2013, kdy byla zavedena výuka finanční gramotnosti do škol, začal autor vzdělávat žáky na základní škole. Finanční gramotnost byla vzdělávací oblast, se kterou

neměla velká řada učitelů zkušenosti. Ze zkušeností z poradenské praxe a také ze studií finanční matematiky se autor rozhodl vyučovat žáky v oblasti finanční gramotnosti dle osnovy v kapitole 2.1. Pro žáky byla finanční gramotnost opravdovou novinkou, řadu pojmů slyšeli poprvé a navíc se do vyučování promítala i spolupráce s rodiči, kdy někteří rodiče také neznali pojmy z finanční gramotnosti. Autorovi se tedy potvrdila důležitost vzdělávání finanční gramotnosti, nicméně bylo důležité výuku efektivně zapojit do vzdělávání. Počátek vzdělávání byl vytvořen velmi podobnou formou jako pro dospělé. Výuka byla vedena formou přednášek spojenými s praktickými příklady z běžného života. I když bylo vzdělávání finanční gramotnosti novinkou a u žáků byla vidět vysoká motivace nepoznaného, žáci začínali mít velké problémy s představou některých pojmů a výuka pro ně začala být obtížná. Proto se autor zaměřil na zlepšení výuky finanční gramotnosti formou interaktivních her a aktivit. Nejdříve bylo důležité zaměřit se na časté problémy dospělých a porovnat je s problémy při vzdělávání žáků.

3.2 Běžné problémy dospělých lidí při edukaci finanční gramotnosti

Zvyšování finanční gramotnosti obyvatel České republiky začalo být potřeba už v devadesátých letech minulého století, kdy přešel náš stát na tržní ekonomiku. Ještě větší potřeba nastala začátkem nového tisíciletí, kdy se začal stávat součástí života běžného občana dluh. Začaly se objevovat nabídky nových finančních produktů, jako jsou pojištění, spoření, investice. Lidé jednotlivým obsahovým pojmům finanční gramotnosti nerozuměli, neuměli je vzájemně srovnávat a vůbec netušili o kvalitě jednotlivých produktů. Proto se začal zvyšovat důraz na vzdělávání obyvatel nejen v ČR ale také v jiných státech světa. V dnešní době mají dospělí problémy zejména s hospodařením v rodinném rozpočtu, pojmy úvěrových produktů, finančním plánováním, investováním a zejména správném a kvalitním zajišťováním rizik. V porovnání s problémy u žáků mají dospělí pochopitelně více zkušeností v oblasti rodinného rozpočtu, nicméně v řadě případů jsou na tom velmi podobně v oblasti chyb a pochopení financí. Příklady problémů dospělých při edukaci pojmů, procesů a kontextů popisuje schéma níže.

- ▶ *Finanční plánování* – sestavení struktury finančních cílů a správné nastavení finančního plánu

- ▶ *Zajištění* – co znamená pojem zajištění a k čemu slouží pojištění, správný výpočet jeho výše
- ▶ *Spoření a investice* – rozdíl mezi nimi, systematická práce s volným cashflow
- ▶ *Úvěry* – pojmy a práce s nimi
- ▶ *Základní porovnání bankovních a finančních produktů*

3.3 Problémy při edukaci finanční gramotnosti na ZŠ

Od roku 2013, kdy byla zavedena finanční gramotnost do českých základních škol, byly pro řadu žáků ale i učitelů pojmy z finanční gramotnosti novinkou. Velmi často se stávalo, že i někteří učitelé neznali základní pojmy z finanční gramotnosti. Problémy začínaly už na začátku obsahové stránky vzdělávání finanční gramotnosti. Rozdíl mezi základními pojmy např. debetní a kreditní karty, bylo pro řadu žáků velkou neznámou. Nicméně největší problémy u žáků nastávají při tvorbě rozpočtu. Žáci nemají představu o příjmech, o jejich výši. Žáci nevědí, jaký je rozdíl mezi zbytnými a nezbytnými výdaji, jak velkou část rodinného rozpočtu zabírají nezbytné výdaje apod. Řada žáků si při výuce finanční gramotnosti teprve uvědomila velikost nákladů rodinného rozpočtu a začala si uvědomovat jejich důležitost. V dalších oblastech finanční gramotnosti jsou žáci na podobné úrovni, jako dospělí lidé, jelikož znalost odborných pojmů finanční gramotnosti je nová edukovaná oblast, se kterou nemají zkušenosti ani dospělí. Přehled problémů při edukaci žáků ukazuje v jednoduchosti schéma níže:

- ▶ *Základní pojmy finanční gramotnosti (obsah)*
- ▶ *Rozpočtové položky (procesy)*
 - pojmy - znalost položky příjmů, položek zbytných a nezbytné výdajů
 - představa výše nezbytných výdajů
 - obsahové pojmy srovnání položek výdajů a příjmů
- ▶ *Finanční plánování* – sestavení struktury finančních cílů a správné nastavení finančního plánu (procesy)
- ▶ *Zajištění* – co znamená pojem zajištění a k čemu slouží pojištění, správný výpočet jeho výše
- ▶ *Spoření a investice* – rozdíl mezi nimi, systematická práce s volným cashflow

- ▶ *Úvěry* – pojmy a práce s nimi
- ▶ *Kontexty* – použití pojmů z finančního světa v situacích jednotlivých osob, rodin, práce (zaměstnání, podnikání)

3.4 Příklady konkrétních realizací výuky finanční gramotnosti na základních školách

Praktická realizace výuky finanční gramotnosti může nabývat několika forem, které shrnuje kapitola 1.7.3. V následující kapitole jsou uvedeny příklady některých způsobů, jak byla realizována výuka finanční gramotnosti na vybraných základních školách, kde autor této diplomové práce působil a měl možnost se aktivně podílet jejich uskutečňování.

3.4.1 Zavedení výuky finanční gramotnosti na základní škole v Opočně

Stejně jako v ostatních základních školách bylo nutné zavést finanční gramotnost do školního vzdělávacího programu školy. Po úpravě školního vzdělávacího programu byla výuka finanční gramotnosti zavedena do speciálního předmětu, konkrétně předmětu pracovních činností v devátém ročníku. Autorem byl vytvořen školní vzdělávací program, dle kterého se mělo začít učit finanční gramotnost na škole.

ŠVP na ZŠ Opočno

Zavedení finanční gramotnosti do ŠVP na ZŠ Opočno bylo k vidění v 9. ročníku pracovních činností jako návaznost na vyučovanou oblast člověk a svět práce. Také vznikl volitelný předmět praktické finanční gramotnosti, který byl vyučován v osmém a devátém ročníku jako součást předmětu praktický seminář. Výhodou tohoto modelu zavedení finanční gramotnosti v jednom speciálním předmětu je přímé a intenzivní zaměření na tuto oblast. Příklad konkrétních znění ŠVP je vidět v tabulce níže (Tabulka 3).

Tabulka 3: ŠVP FG - ZŠ Opočno, zdroj: ŠVP ZŠ Opočno

KONKRETIZOVANÝ VÝSTUP	KONKRETIZOVANÉ UČIVO
<ul style="list-style-type: none"> • je seznámen s pojmem peníze • je seznámen s pojmem investice a úvěry • vysvětlí pojem hospodaření s penězi • vysvětlí pojem finanční trh 	<p>Finanční gramotnost</p> <ul style="list-style-type: none"> • peníze – funkce a podoby peněz, formy placení; • hospodaření – úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing;

<ul style="list-style-type: none"> • je seznámen s bankami a jejich službami • v ekonomických člancích vyhledá příklady správného a nesprávného hospodaření s penězi • popíše a objasní vlastní způsoby zacházení s penězi • je seznámen s principy trhu • umí vysvětlit a prezentovat funkce banky • uvede příklady příjmů a výdajů domácnosti • na příkladech objasní rozdíly mezi debetní a kreditní platební kartou • seznámí se s aplikací funkce rozpočtu ve státě 	<p>rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní</p> <ul style="list-style-type: none"> • banky a jejich služby – aktivní a pasivní operace, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků • principy tržního hospodářství – nabídka, poptávka, trh; inflace;
--	---

3.4.2 Pedagogický odborník vyučující určité hodiny ve vybraných předmětech (ZŠ Opočno)

Pedagogický pracovník jako odborník vyučující finanční gramotnost je, dle názoru autora, jednou z velmi pozitivních a fungujících modelů výuky finanční gramotnosti. Je to velmi výhodné pro blízkost dotyčného k praxi běžných obyvatel ve finančním rozhodování a řešení situací, a profese učitele, jako pedagoga. Dále je to velmi výhodné finančně pro samotnou školu, protože často nemusí najímat a financovat externí společnosti na vzdělávání finanční gramotnosti. Nevýhodou tohoto modelu je samozřejmě nedostatek pedagogů s odbornou praxí ve finančním sektoru. Nedostatek takových pracovníků byl potvrzen externí společností, která vzdělává děti ve finanční gramotnosti na základních školách. Nicméně potvrdili, že mít ve školním pedagogickém sboru odborníka na finanční gramotnost a zároveň pedagoga je snad ideální model na správnou výuku finanční gramotnosti.

Vývoj zavedeného způsobu výuky finanční gramotnosti, jeho modifikace a zkušenosti z praxe

Autor svoji výhodu odborníka využil a začal v roce 2013 vzdělávat žáky osmého a devátého ročníku dle vytvořeného školního vzdělávacího programu. Začal velmi podobným způsobem jako při vzdělávání dospělých, nicméně po dvou letech výuky zjistil, že pojmový

a procesový základ informací z finanční gramotnosti si žáci neodnášejí do praktického života. Dokonce se mu po několika letech stalo, že vzdělávaný žák se na něj obrátil soukromě s žádostí o pomoc, jelikož byl pravděpodobně podveden pochybným finančním poradcem, protože nerozuměl konkrétnímu finančnímu produktu. Situace se vyřešila, nicméně ze vzniklého problému bylo vidět, že bývalý žák nerozuměl pojmu zajištění rizik a vůbec neuměl tento pojem zapojit do procesu a kontextu své aktuální životní situace. I z toho důvodu bylo velmi důležité upravit model pro vzdělávání žáků. Díky zkušenostem jako pedagog, bylo na místě použít interaktivní aktivity, které by pomohly lépe simulovat běžný život a žáci by mohli získané základní pojmy nacvičit a pochopit v konkrétních situacích. V následujícím školním roce byla aplikovaná úprava vzdělávání žáků na ZŠ Opočno. První úpravou bylo vytvoření 2 modelových her, jejich popis je k nalezení (kapitola 2.4.1 a 2.4.2.) Tyto interaktivní hry měly velký přínos v kapitole tvorby rozpočtu a práci s ním. Žáci pochopili velké množství základních pojmů a procesů v oblasti osobního a rodinného rozpočtu. Hry také žáky velmi bavily a dle zkušeností autora zde byl i znatelný přesah do rodin žáků, kdy některé věci řešili s rodiči a ptali se na jednotlivé položky rodinného rozpočtu. Postupem času začal autor zařazovat do výuky další vytvořené nebo převzaté hry a aktivity. Cílem bylo zjistit, která z aktivit nebo her bude optimálním vzdělávacím nástrojem pro úspěšné osvojení pojmů a procesů z finanční gramotnosti. Vliv na efektivnost her pro výuku finanční gramotnosti je podrobněji popsán v kapitole 3.6.

3.4.3 Výuka skupinou pedagogů školního sboru (ZŠ Voděrady)

Výuka finanční gramotnosti se začala vyučovat na základní škole ve Voděradech stejně jako v ostatních školách v roce 2013. Autor nastoupil na tuto školu v roce 2020 a hned se zajímal a zapojil do vzdělávání finanční gramotnosti žáků na této škole. Na škole bylo vzdělávání žáků prováděno nejtypičtějším způsobem, který se používal, pokud nemá škola fundovaného odborníka součástí pedagogického sboru nebo pokud nemá navázanou některou z externích vzdělávacích organizací. Učivo finanční gramotnosti bylo zavedeno do několika předmětů, ve kterých je učili příslušní pedagogové. Nevýhodou tohoto vzdělávání byla častá neodbornost jednotlivých pedagogů a tím pádem neúplně kvalitní vzdělávání finanční gramotnosti. Na škole byla výuka finanční gramotnosti součástí rodinné a hlavně občanské výchovy (Příloha ukazuje ŠVP občanské výchovy – oblast finanční gramotnosti)

a také část byla zavedena do matematiky. Zapojení finanční gramotnosti do více předmětů má přínos v mezipředmětovém propojení. Nicméně je po této stránce důležité, aby pedagogové spolupracovali a systematicky si předávali poznatky a zkušenosti z jednotlivých lekcí. Dle autorových zkušeností si žáci mnoho praktických poznatků neosvojili a při použití pojmů z finanční gramotnosti při hodinách matematiky, bylo vidět, že pojmy z finanční gramotnosti osvojené nemají. Cílem tedy bylo zapojit se více do rozvoje vzdělávání finanční gramotnosti na základní škole ve Voděradech a vytvořit systematictější koncept výuky, který fungoval na předešlé škole v Opočně. Výhodou jiného způsobu vzdělávání finanční gramotnosti na této škole byla také možnost srovnání znalostí žáků ze základní školy Opočno a ze základní školy z Voděrad, což by mohlo být dalším ukazatelem účinnosti využití interaktivních her ve výuce finanční gramotnosti.

3.4.4 Využití služeb externí organizace (ZŠ Voděrad)

Po analýze výuky finanční gramotnosti na základní škole ve Voděradech se autor snažil zapojit některé části základních pojmů do hodin výuky matematiky. Následně také hledal nějakou adekvátní externí společnost, která by kvalitně zavedla nebo alespoň seznámila žáky základní školy s finanční gramotností.

Na trhu a dle zkušeností z předešlé školy autor nalezl společnost, které se zapojuje ve velkém množství základních škol do vzdělávání finanční gramotnosti. Společnost s originálním názvem „Kurz přežití ve světě financí“ využívá k projektovým dnům originální interaktivní hru z vlastní tvorby, která se zaměřuje na tvorbu rodinného rozpočtu. Pravidla, princip a cíl hry je k nalezení v kapitole 2.4.4. V projektovém dni se zapojilo do aktivity 74 žáků z druhého stupně. Žáci byli rozděleni do dvou skupin, kdy na začátku proběhlo teoretické představení pojmů o rodinném rozpočtu. Následně ve zbytku času (5 vyučovací hodiny) proběhla samotná interaktivní hra. Žáci se rozdělili do čtyřčlenných skupin, ve kterých zastupovali vybranou rodinu. Hra byla velmi účinná, zábavná a poučná. Během výuky byla od žáků spousta dotazů, které byly zodpovězeny lektory. Ve většině případů hra žáky nadchla. Druhý den po projektovém dni přišla od žáků spousta pozitivních dojmů a názorů na aktivity z finanční gramotnosti. Mnozí z nich se těší na další výuku finanční gramotnosti, především formou interaktivních her. Z těchto zkušeností se potvrdilo,

že kvalitní interaktivní hry jsou velmi dobrým výukovým nástrojem pro úspěšné osvojení veškerých znalostí a dovedností z finanční gramotnosti.

3.4.5 Porovnání způsobů výuky na dvou základních školách

V rámci pedagogické praxe byly realizovány výuky finanční gramotnosti na základní škole v Opočně a ve Voděradech. V Opočně bylo výhodou, že si výuku mohl zavést autor dle svých zkušeností podle rámcového vzdělávacího programu. Velkou výhodou byla předešlá zkušenost z praxe finančního světa a tím pádem bylo možné aplikovat jednotlivé pojmy a procesy na praktické použití a začít tím předcházet možným problémům, které mohly vzniknout v dospělém věku.

Ve Voděradech se zavedlo učivo finanční gramotnosti dle RVP převážně do občanské výchovy. Učivo pak učil konkrétní pedagog, který aktuální rok vyučoval občanskou výchovu. Částečně se učila finanční gramotnost i v rodinné výchově a matematice. Problémem tohoto modelu výuky byla nesystematičnost k dalšímu vzdělávání žáků. Chybí zde koncepce a reakce na případné problémy, které u dětí mohou vznikat (kapitola 3.3.). V rámci srovnání obou modelů, je ze zkušeností výuky vidět, že žáci ze základní školy v Opočně měli větší pojmový základ obsahu finanční gramotnosti a také uměli lépe zapojovat procesy finanční gramotnosti v různých kontextech.

Aby srovnání nebylo jen o zkušenostech z výuky, autor porovnal výstupy žáků ze základní školy v Opočně a několik výstupů ze základní školy ve Voděradech v jedné aktivitě. Porovnání výstupů se týkalo interaktivní hry rodinného rozpočtu (kapitola 2.4.2.). Žáci ve Voděradech měli minimální teoretický základ z autorovy výuky, autor vycházel z poznatků, že žáci absolvovali výuku finanční gramotnosti v minulosti v předmětu občanské výchovy. Naopak žáci z Opočna měli za sebou intenzivní výuku finanční gramotnosti dle osnovy aktivit, které jsou popsány v této práci (kapitoly 1.3, 2.1, 2.4.). Tabulka 4 ukazuje porovnání známek z hry na rozpočet rodiny. Následně pomocí mediánu, dolního a horního kvartilu byl vyhodnocen rozdíl mezi výsledky. Příloha 6 následně ukazuje výsledné kvality prací jednotlivých žáků z Opočna a Voděrad.

Tabulka 4: Tabulka srovnání výsledků rodin

Základní škola Opočno	Základní škola Voděrady
-----------------------	-------------------------

Jméno rodiny	Výsledná známka (1-5)	Jméno rodiny	Výsledná známka (1-5)
Chánovi	1	Doubravovi	1
Horákovi	1	Novákovi	1
Hrnchošovi	1 (Horní kvartil)	Vavarovi	1 (Horní kvartil)
Slimákovi	1	Marešovi	3
Cihličkovi	1/2 (Medián)	Rodina 4	4
Godlovi	1/2	Rodina 6	4 (Dolní kvartil)
Vémolovi	1/2 (Dolní kvartil)	Šoustalovi	4
Mustangovi	2	Mazaní	5
Vojtovi	2/3		3/4 (Medián)

Dle jednotlivých výsledků srovnání výstupu ve formě hodnocení interaktivní hry simulované rodiny žáků školy z Opočna a Voděrad je patrné několik poznatků. Výsledné známky autor srovnal dle velikosti a následně vyhodnotil medián a dolní a horní kvartil. Medián nám ukazuje mnohem lepší výsledky u žáků, kteří měli za sebou ucelenou výuku finanční gramotnosti. Proto žáci ze ZŠ Opočno dosahovali lepších výsledků. I ze zkušeností z prezentovaných rodin, bylo vidět, že si lépe poradili s analýzou rodiny, neměli tolik dotazů a celkově lépe pracovali s rozpočtem rodiny. Naopak žáci ze ZŠ Voděrad, kteří absolvovali výuku finanční gramotnosti v průběhu a průřezu více předmětů, neměli tak pěkné výsledky a bylo vidět i v průběhu projektové práce, že některým pojmům nerozumí a v některých případech si neumí poradit.

Z těchto výsledků lze konstatovat, že by bylo velmi přínosné postupně přejít na vyzkoušený model z bývalé školy a více se zaměřit na systematictější a intenzivnější výuku na ZŠ Voděrad.

3.5 Možné způsoby zvyšování finanční gramotnosti u dospělých osob

Po vystudování oboru finanční matematiky a představách, jak lidé zodpovědně hospodaří v osobním i rodinném rozpočtu, jak pracují s vytvořenou finanční rezervou a zhodnocují své úspory, se autor rozhodl dál pokračovat v tomto oboru a pomáhat lidem s finančními záležitostmi. Nicméně po několika zkušenostech z osobních schůzek s běžnými rodinami, autor zjistil, že lidé financím velmi často nerozumí a mají minimální znalosti z oblasti finanční gramotnosti. Velká spousta klientů si nevytváří rodinný rozpočet nebo s ním neumí pracovat. Názvosloví pojmů z finanční gramotnosti nebo znalost finančních a bankovních produktů byla na velmi nízké úrovni. Dále se autor setkal se situacemi, že za ním chodili kolegové pedagogové a následně se ptali na názory některých finančních produktů. Z těchto a i zkušeností z edukace žáků v oblasti finanční gramotnosti, se autor rozhodl uspořádat kurz finanční gramotnosti pro dospělé a také při osobních schůzkách profesního poradenství, začít nejdříve s jednoduchým a systematickým vzděláváním jednotlivých rodin.

3.5.1 Kurz finanční gramotnosti pro dospělé

Struktura kurzu, kterého se zúčastnilo šestnáct účastníků, je popsán v kapitole 2.2. Poměrně velký zájem byl ze strany starších obyvatel, nicméně účastnili se i lidé mladšího věku. Kurz byl zaměřen na základní obsahové pojmy z finanční gramotnosti. Velký důraz byl kladen na procesní pojmy a kontexty s nimi spojené. Celý kurz byl veden přednáškově s přesahy do praktických příkladů. Velmi často se přecházelo do diskuzí a zodpovídala se řada dotazů. Z vyhodnocení kurzu, které je k nalezení v kapitole 3.1.1, se potvrdilo, že někteří obyvatelé nemají vysokou úroveň finanční gramotnosti. Dle osobních zkušeností a lokálních výsledků je patrné, že je potřeba nadále systematicky vzdělávat nejen žáky, ale i dospělé.

3.5.2 Osobní vzdělávání obyvatel

Při profesních schůzkách s klienty se autor chtěl zaměřit na cílené vzdělávání rodin. Záměrem bylo nejen poradit s konkrétním finančním produktem, ale také vzdělávat běžnou veřejnost a tím zlepšovat finanční gramotnost obyvatel.

Úvodní schůzka probíhala jako osobní představení finančního poradce (autor) a ukázka systematické práce s klienty. Cílem bylo pochopit spojení základních finančních produktů,

procesů a kontextů, ve kterých se použijí. Každá první schůzka začala představením funkce finančního plánu (Obrázek 8). Po podrobném vysvětlení struktury a důležitosti finančního plánování byl rozebrán rodinný rozpočet a jeho tvorba. Zde se velmi často ukazovalo, že velké množství rodin rozpočet vůbec nevytváří. Tento poznatek lze vidět ve výsledcích v kapitole 3.6.2 Největší problém u rodin, které si nevedou rodinný rozpočet, byl vždy s nedostatkem volného měsíčního cashflow. Nekontrolované nakládání s penězi vedlo velmi často k nulové finanční rezervě a častého hospodaření s penězi od výplaty k výplatě. V některých případech to dokonce přecházelo v bezmyšlenkovité půjčování peněz např. na dovolenou či jiný koníček. Těmto „obyčejným“ rodinám se pan následně stávalo, že jim chybí čím dál tím více financí na vlastní život. Cílem autorova záměru bylo tedy stabilizovat rodinný rozpočet, začít vytvářet finanční rezervu, zbavit se zbytečných úvěrů a začít systematicky spořit a investovat s volnými penězi. Prvním úkolem pro rodiny, které si nevedly rozpočet, byla tvorba rozpočtu. Pokud ho nedokázali přesně a reálně vytvořit při první či druhé schůzce, zadal autor 3 měsíční domácí úkol, kdy si měli zapisovat výdaje v rodině. Rodina obdržela pracovní formulář rodinného rozpočtu, do kterého měla rodina zapisovat veškeré výdaje. Po vytvoření rozpočtu následovala analýza finančních produktů, vytvoření konkrétního finančního plánu na zadanou rodinu, ukázka řešení a následného chování rodiny. Po těchto krocích a formách vzdělávání, se řada rodin zvládla chovat zodpovědně k penězům a velmi často se po několika měsících či letech finančně stabilizovala a dokázala efektivně hospodařit. Mnohé rodiny tak získaly základní úroveň znalostí z finanční gramotnosti. Potvrdilo se tedy, že tato systematická práce vede k úspěchu a pokračoval tedy v tomto trendu osobního vzdělávání.

3.6 Aktivity pro osvojení a ověření znalostí z finanční gramotnosti a jejich následné porovnání a zhodnocení

Pro ověření a osvojení pojmů finanční gramotnosti nestačí pouze pasivní přístup žáků nebo memorování definovaných pojmů, ale je nutné do výuky finanční gramotnosti začlenit aktivní procesy osvojování předkládaného učiva. Vhodným nástrojem pro tento účel mohou být interaktivní prvky typu modelová společenská hra, kdy se žáci nebo studenti po skupinách aktivně zapojí do procesu simulované finanční situace a jejího vývoje v čase. Zde

jsou popsány jednotlivé aktivity, které sloužily k testování naučených pojmů finanční gramotnosti ve třech jednotlivých prvcích (obsah, procesy, kontexty).

Tabulka 5: Přehled interaktivních her

Název modelové hry	Počet hrajících žáků	Znalosti, které rozvíjí	Druh situace, který simuluje
Osobní měsíční rozpočet budoucích výdajů na střední škole	Celá třída	Pojmy osobního rozpočtu, procesy použití rozpočtu, finanční plánování	Tvorba osobního rozpočtu, porovnání výdajů, příjmů, rozvoj a plánování finančního cíle
Rodinný rozpočet simulované rodiny	Max. 25 žáků v jedné hře	Pojmy rodinného rozpočtu, hospodaření s penězi, finanční plánování, finanční pojmy – úvěr, spoření, pojištění	Situace hospodaření rodiny, navozuje velmi reálnou a skutečnou situace hospodaření v rodině
Finanční svoboda	Max 12 žáků	Komplexní pojmy, procesy a kontexty z finanční gramotnosti – žáci rozvíjí hlavně finanční plánování a použití komplexní finanční gramotnosti	Velmi reálná situace simulování rodinného hospodaření.
Kurz přežití ve světě financí	Max 70 žáků	Pojmy rodinného rozpočtu, hospodaření	Situace hospodaření rodiny, navozuje velmi reálnou a

		s penězi, finanční plánování, finanční pojmy – úvěr, spoření, pojištění	skutečnou situace hospodaření v rodině
Nejlepší investor	Max 15 žáků	Rozvíjí pojmy a procesy v investování a spoření	Situace investování, reálně ukazuje možnost investování a rizika s investování spojená

Veškeré interaktivní hry byly velmi dobrou volbou na zlepšení finančního vzdělávání žáků. Zkušenosti, které autor získal, po několikaletém testování, potvrdily, že volba her, které simulují reálné situace ze života, byla správná.

Hra osobního rozpočtu na střední škole, kdy se poprvé žáci setkávají s položkami rozpočtu, je pro žáky velmi zajímavou a poučnou. Některé příklady tvorby rozpočtů ukazuje Příloha 8. Samotná hra se zadává bez předešlého teoretického úvodu a žáci se v ní učí jednoduché pojmy samostatně.

Následně navazuje *hra rodinného rozpočtu*, která žáky nadchne. Velmi často se vžívají do rolí, až překvapivě dobře hospodaří a řešení zodpovědně situace. Stejný poznatek má autor z hry „kurzu přežití ve světě financí“. Hra je totiž velmi podobná a bylo z žáků cítit stejné nadšení a zapálení.

Finanční svoboda je nejkompexnější hra zaměřená na rozvoj finanční gramotnosti. Tato hra nejen simuluje konkrétní situace z reálného života, ale hlavně ukazuje možná rizika, která jsou spojena s nenadálými událostmi, kterou se v životě mohou stát. Pokud žák hraje tuto hru dle pravidel finanční gramotnosti, může se velmi dobře naučit hrát i správně svůj budoucí život. Finanční svoboda je velmi dobrá na rozvoj finanční gramotnosti dospělých, kdy i sám autor, ji několikrát použil v profesní praxi poradce.

Nejlepší investor je hra vyšší náročnosti. Tato hra předpokládá znalost investiční a spořicíh produktů. Předpokládá, že žák zná základní poznatky o možnostech investování. Nicméně samotná hra velmi pěkně simuluje investiční prostředí a žáky učí investovat. Je zde vidět souvislost mezi rizikem a výnosem, hra je velmi povedená, nicméně značně náročná. Autor ji použil pouze dvakrát.

Z použití těchto her a zkušeností z výuky je patrné, že ověření a osvojení jednotlivých znalostí a dovedností finanční gramotnosti, jsou hry velmi dobrým nástrojem na zlepšování a naučení. I když jsou zkušenosti a poznatky pozitivní, pro potvrzení funkce zapojení her do výuky bylo potřeba nějakým způsobem změřit účinnost her na výuku. Vyhodnocením účinnosti her se zabývá další kapitola.

3.6.1 Porovnání znalostí žáků s využitím her nebo bez nich

Na začátku roku 2013, kdy autor začal se vzděláváním žáků na ZŠ, se velmi znatelně změnila jeho forma výuky. Na začátku bylo plno představ a nadšení, jak ze strany žáků, tak ze strany samotného autora. Následně ale bylo potřeba měnit způsob výuky, jelikož bylo probírané učivo pro žáky náročné a během ověřování znalostí bylo vidět, že žáci pojímům nerozumí. Proto vznikl nápad úpravy vzdělávacího modelu a zapojení interaktivních her do výuky. Aby mohlo být jednoznačně zjistitelné, jestli je zadaný model správný, bylo nutné ověřit a porovnat úpravy pomocí měřitelné veličiny. Z předešlých zkušeností vyplývalo, že žáci lépe reagují na možnost využití her a práce je mnohem více zajímavá. Proto se autor rozhodl porovnat výsledky ověřovacího pracovního listu, který používal od začátku vzdělávání na ZŠ. Veškeré výsledky jednotlivých žáků z období, kdy autor nepoužíval interaktivní hry a kdy je používal, jsou vidět v tabulce (Tabulka 6).

Tabulka 6: Ukázka hodnocení z ověřovacího testu rozpočtu

Testovaný žák 2013/2014	Známka z testu	Testovaný žák 2014/2015	Známka z testu	Testovaný žák 2017/2018	Známka z testu	Testovaný žák 2018/2019	Známka z testu
Žák 1	3/4	Žák 1	4	Žák 1	2/3	Žák 1	2
Žák 2	3	Žák 2	4	Žák 2	1/2	Žák 2	1/2
Žák 3	3/4	Žák 3	4	Žák 3	1/2	Žák 3	1/2

Žák 4	1	Žák 4	1/2	Žák 4	1	Žák 4	1
Žák 5	1	Žák 5	1	Žák 5	1	Žák 5	2-
Žák 6	3	Žák 6	3-	Žák 6	3	Žák 6	1
Žák 7	5	Žák 7	1/2	Žák 7	1	Žák 7	2-
Žák 8	4	Žák 8	1/2	Žák 8	3/4	Žák 8	1/2
Žák 9	5	Žák 9	1/2	Žák 9	1	Žák 9	1
Žák 10	5	Žák 10	1	Žák 10	1	Žák 10	1/2
Žák 11	3	Žák 11	4	Žák 11	1	Žák 11	1/2
Žák 12	2	Žák 12	3-	Žák 12	1	Žák 12	3
Žák 13	1/2	Žák 13	3	Žák 13	1/2	Žák 13	1
Žák 14	1/2	Žák 14	4/5	Žák 14	1		
Žák 15	4	Žák 15	4	Žák 15	1/2		
Žák 16	3	Žák 16	3	Žák 16	2		
Žák 17	5			Žák 17	1		
Žák 18	2/3			Žák 18	3		
Žák 19	4						

Tabulka 7: Vyhodnocení porovnání výuky FG

Školní roky 2013-2015 (Před použitím her)	Vyhodnocení (Známka)	Školní roky 2017-2019 (Po použití her)	Vyhodnocení (Známka)
Horní kvartil Q3	1/2	Horní kvartil Q3	1
Medián	3	Medián	1/2
Dolní kvartil Q1	4	Dolní kvartil Q1	2

Z hlediska výsledků ověřovacího testu je jednoznačně vidět, že žáci si lépe poradili se základními pojmy rodinného rozpočtu po způsobu výuky s využitím interaktivních her. Medián známek z ověřovacího testu je lepší o dva stupně škály známek. Z dalšího použití kvartilů se zřejmě, že více jak 75 % žáků má velmi dobré znalosti z oblasti rozpočtu, ve skupině žáků, kteří absolvovali výuku s interaktivními hrami. Výsledky tedy potvrdily, že použití her ve výuce finanční gramotnosti má velký přínos v pochopení problematiky.

3.6.2 Porovnání tvorby rozpočtu dospělých obyvatel a žáků

Tímto experimentem chtěl autor zjistit, jaké vlivy působí na nedostatečné hospodaření obyvatel. Autor se zaměřil na určité situace z oblasti finanční gramotnosti, kde chtěl srovnat řešení situací žáků a dospělých. U situací byl řešen vliv rodiny, věk, velikost příjmů, vzdělání. Experiment znalosti a tvorby rodinného rozpočtu byl rozdělen na skupinu dospělých rodin a skupinu žáků ze základní školy ze školské praxe.

Situace dospělých rodin a sledovaná kritéria pro rodiny z praxe

U každé rodiny byl sledován věk, počet členů, jestli znají tvorbu rozpočtu a mají svůj rodinný rozpočet, jejich příjmy a následně, jestli vytvořili svůj rozpočet po dobu šesti měsíců a samozřejmě, jestli ho dodržují. U dodržování rozpočtu bylo rozlišováno řízení poradcem nebo samostatně. Dále je v tabulce popsáno ano – rozpočet dodržují, případně ne – nedodržují, nebo částečně – znamená nepravidelně, nebo pouze jeden z rodičů. Znalost rozpočtu znamená, že znají položky svého rozpočtu a zároveň i výši.

Tabulka 8: Porovnání rozpočtové situace rodin z praxe

Jméno rodiny	Počet členů (dospělí/děti)	věk	Rozpočet	Rozpočet po 6-ti měs.	Příjmy Kč	Dodržování rozpočtu - kdo	Dodržování rozpočtu	Vzdělání UČ, SŠ, VŠ
Rodina B	2	30	NE	NE	50.000	Samostatně	NE	UČ
Rodina C	2+2	32	NE	NE	54 000	Poradce	NE	UČ
Rodina Č	2	60	NE	ANO	25 000	Poradce	ANO	SŠ
Rodina G	1	27	NE	ANO	25 000	Poradce	ANO	VŠ
Rodina GAB	2+1	31	NE	ANO	70 000	Poradce	ANO	VŠ
Rodina H	2+2	42	NE	ANO	60 000	Poradce	částečně	VŠ
Rodina K	2+1	40	NE	NE	65 000	Samostatně	NE	SŠ
Rodina KOS	1	26	NE	NE	25 000	Samostatně	NE	SŠ
Rodina KOU	2+2	51	ANO	ANO	60 000	Samostatně	ANO	VŠ
Rodina KR	2+2	41	NE	NE	50 000	Samostatně	NE	UČ

Rodina L	2+1	32	ANO	ANO	70 000	Samostatně	ANO	VŠ
Rodina Mar	1	31	NE	ANO	40 000	Poradce	NE	SŠ
Rodina M	1	43	ANO	ANO	40 000	Samostatně	ANO	SŠ
Rodina N	2+2	32	ANO	ANO	45 000	Samostatně	ANO	VŠ
Rodina NOV	1	56	NE	NE	25 000	Poradce	Částečně	SŠ
Rodina PET	2+1	65	NE	ANO	60 000	Samostatně	ANO	VŠ
Rodina POK	2+2	44	NE	NE	40 000	Samostatně	NE	UČ
Rodina PŠEN	2+1	39	NE	ANO	40 000	Poradce	ANO	SŠ
Rodina S	2+2	32	ANO	ANO	40 000	Samostatně	ANO	SŠ
Rodina Š	2	54	NE	ANO	40 000	Poradce	ANO	SŠ
Rodina ŠER	2+2	33	NE	NE	60 000	Samostatně	NE	UČ
Rodina ŠVAN	1	33	NE	ANO	30 000	Poradce	ANO	VŠ

Situace simulovaných rodin a jejich sledovaná kritéria

U žáků byly převzaty informace z interaktivní hry rodinného rozpočtu simulovaných rodin, ke kterým žáci dostali ceníky služeb a veškerých položek rozpočtu. Třída byla vždy náhodně rozdělena do několika rodin. Každá rodina byla jiná a žáci museli vytvořit rozpočet a vžít se do rolí členů rodiny. Ukázky prací jsou vidět v přílohách (Příloha 1). Porovnány byly hlavně znalosti a zkušenosti s rozpočtem žáků, stejně jako u dospělých. Tabulka 9 shrnuje údaje z let 2016-2022.

Tabulka 9: Rodiny z interaktivní hry ze ZŠ

Jméno rodiny	Počet členů (dospělí/děti)	Rok projektu	Rozpočet	Rozpočet v další hodině (po roce života rodiny)	Příjmy Kč	Dodržování rozpočtu
Rodina 1	2+2	2016/2017	Ne	Ano	52 642	Ano
Rodina 2	2+3	2016/2017	Ne	Ano	50 500	Ano
Rodina 3	2+2	2016/2017	Ano	Ano	54 000	Ano
Rodina 4	2+1	2016/2017	Ne	Ano	25 000	Ano
Rodina 5	3+2	2016/2017	Ne	Ano	59 460	Ano
Rodina 1	2+2	2017/2018	Ne	Ne	50 000	Ano
Rodina 2	2+3	2017/2018	Ne	Ano	50 137	Ano
Rodina 3	2+2	2017/2018	Ne	Ano	53 780	Ano
Rodina 4	2+1	2017/2018	Ano	Ano	25 600	Ano
Rodina 1	2+2	2018/2019	Ne	Ano	50 000	Ano
Rodina 2	2+3	2018/2019	Ne	Ne	51 000	Ano
Rodina 3	2+2	2018/2019	Ne	Ne	52 000	ne
Rodina 4	2+1	2018/2019	Ne	Ano	24 500	Ano
Rodina 5	3+2	2018/2019	Ne	Ano	60 910	Ano

Rodina 1	2+2	2019/2020	Ano	Ano	53 164	Ano
Rodina 2	2+3	2019/2020	Ano	Ano	48 900	Ano
Rodina 3	2+2	2019/2020	Ne	Ne	52 000	Ne
Rodina 4	2+1	2019/2020	Ne	Ano	25 000	Ano
Rodina 1	2+2	2020/2021	Ne	Ne	50 000	Ne
Rodina 2	2+3	2020/2021	Ne	Ne	51 000	Ne
Rodina 3	2+2	2020/2021	Ano	Ano	54 300	Ano
Rodina 4	2+1	2020/2021	Ano	Ne	25 000	Ne
Rodina 1	2+2	2021/2022	Ano	Ano	51 200	Ano
Rodina 2	2+3	2021/2022	Ano	Ano	40 000	Ano
Rodina 3	2+2	2021/2022	Ano	Ano	58 000	Ano
Rodina 4	2+1	2021/2022	Ano	Ano	24 500	Ano

Dospělí i žáci byli před absolvováním osobní schůzky, případně před započítáním interaktivní hry u žáků, tázáni, jak by řešili konkrétní situaci, které jsou uvedeny v tabulce 10.

Tabulka 10: Přehled řešení situací

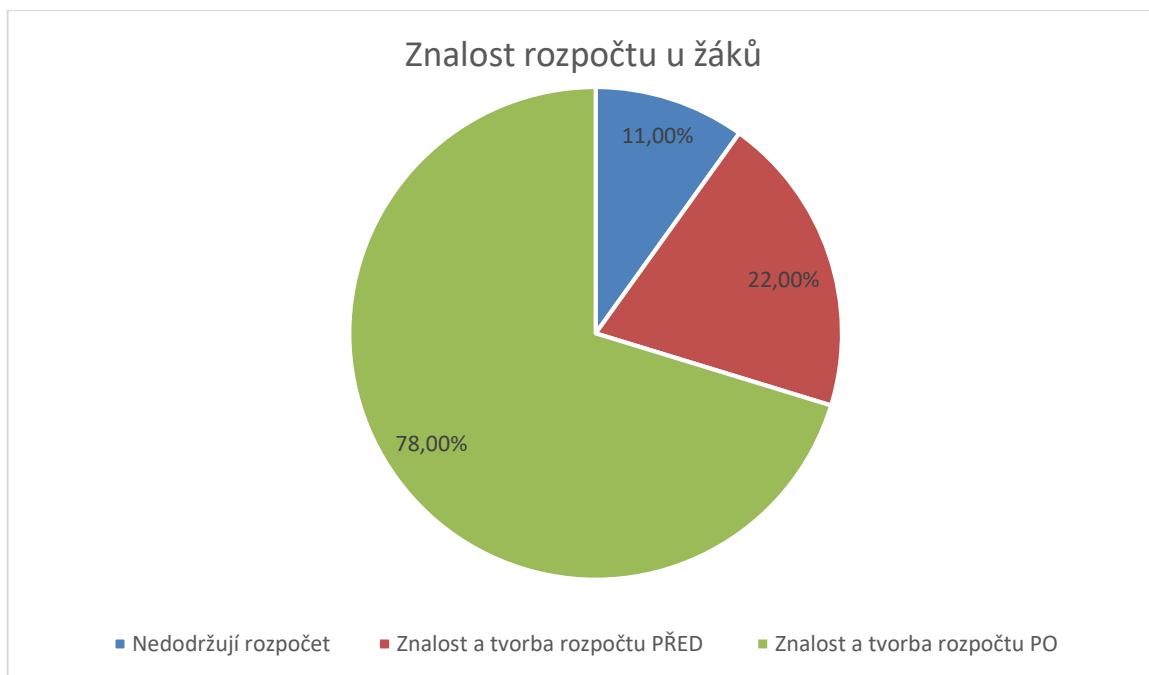
Situace – nedostatek peněz (důvod)	Žáci (Ze 100 žáků) nejčastější odpovědi	Ze 40 dospělých, nejčastější odpovědi
Ztráta zaměstnání	34 půjčím, 20 Pojištění, 10 Rezerva	18 Pojištění, 10 rezerva, 10 půjčka
Nemoc	80 pojištění	20 pojištění, 10 rezerva, 7 půjčka
Rozbité auto	85 pojištění	27 pojištění, 5 rezerva, 5 půjčka
Rozbité spotřebiče	40 pojištění, 30 rezerva, 20 půjčka	15 pojištění, 10 půjčka, 10 rezerva
Peníze na Vánoce, dovolenou	45 půjčka, 25 nepojedu, 10 rezerva	17 Půjčka, 8 rezerva, 6 nepojedou

Shrnutí experimentu

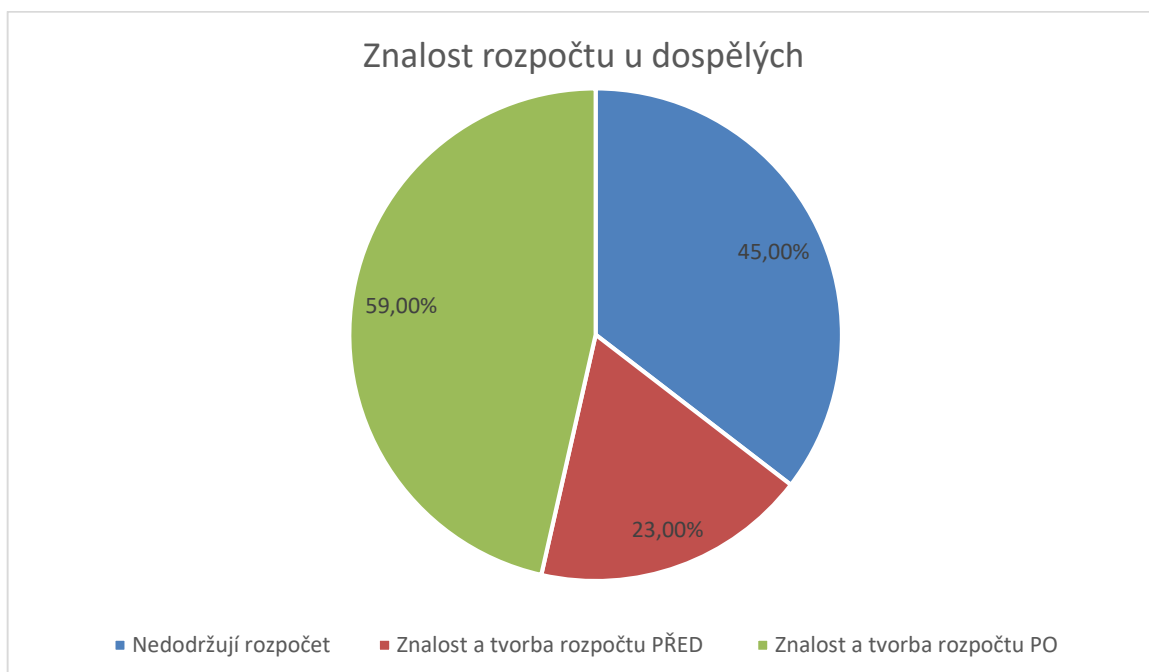
Tabulka 11: Znalosti rozpočtu a jeho dodržování dospělí a děti

Skupina	Nedodržují rozpočet	Nedodržují (%)	Počet - Znalost rozpočtu PŘED	Znalost a tvorba rozpočtu PŘED (%)	Znalost a tvorba rozpočtu PO	Znalost a tvorba rozpočtu PO (%)
Děti	2 z 18	11%	4 z 18	22 %	14 z 18	78 %
dospělí	10 z 22	45%	5 z 22	23 %	13 z 22	59 %

Tabulka 12: Znalost rozpočtu u žáků

Tabulka 13: Znalost rozpočtu u dospělých

Tabulka 14: Dodržování rozpočtu pouze dospělých

Skupina dospělých v dodržování rozpočtu	Nedodržují	Dodržují	Částečně	Dodržují v %
Příjem více jak 50 000 Kč	7	5	1	38 %, 1 částečně
Příjem méně jak 50 000 Kč	2	6	1	66 %, 1 částečně
Věk do 35 let	5	7	-	58 %
Věk nad 35 let	3	5	2	50 %, 2 částečně

Z výsledku experimentu můžeme konstatovat, že je jednodušší ovlivnit a naučit se dodržování rodinného rozpočtu u žáků. Je také důležité konstatovat, že dospělí nemají tendenci dodržovat rozpočet a je těžší je vzdělávat. I proto je důležité neustále využívat interaktivní hry a snažit se o systematické vzdělávání žáků i dospělých a ovlivňovat tím co největší skupinu obyvatel.

3.7 Zkušenosti a závěry z finančního vzdělávání žáků a dospělých lidí

V praktické části diplomové práce jsou popsány a vyhodnoceny některé formy vzdělávání žáků a obyvatel v oblasti finanční gramotnosti. V rámci praktických profesních zkušeností autora s finančním poradenstvím vznikla myšlenka porovnání finančních znalostí a dovedností dospělých osob a žáků základních škol. Mnohé poznatky z této profesní praxe byly podnětem pro konstruktivní vzdělávání dospělých a vedly k vytvoření finančního kurzu pro dospělé, ve kterém bylo mimo jiné provedeno zjištění úrovně finančních znalostí a dovedností dospělých. Analýza výsledků potvrdila, že obyvatelé mohou mít často vážné problémy s finančním hospodařením, což se výrazně projevuje u mladší generace dospělých osob. V průměru 77 % klientů dotyčné poradenské společnosti nevytváří nebo nezná rodinný rozpočet. Dále dotazníkové šetření ukázalo, že žádný z účastníků kurzu nebyl na takové úrovni znalostí pojmů finanční gramotnosti, aby byl schopen aktivně používat a ovládat běžné pojmy a činnosti z finančního světa. Vyhodnocení tohoto kurzu tedy potvrdilo předpokládanou potřebu zlepšení úrovně vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti.

Na základních školách v České republice je vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti realizováno dle pokynů uvedených v rámcových vzdělávacích programech. Nicméně konkrétní forma je pak již vytvářena na jednotlivých základních školách a zde je nutné, aby tato forma nejen plnila dané předpisy, ale byla praktická pro použití žáky v jejich budoucím životě. Proto byly v další části popsány některé modely zavedení finanční gramotnosti do výuky žáků na základní škole. Ze získaných zkušeností se ukazuje, že systematický koncept se speciálním předmětem věnující se finanční gramotnosti je pro žáky přínosnější než průřezové vyučování finanční gramotnosti v různých předmětech vyučovaných v odlišných obdobích studia. V porovnání provedeném na dvou základních školách, ve kterých autor aktivně působil ve výuce finanční gramotnosti, se ukázalo, že systematické vedení výuky má lepší efekt zejména z dlouhodobého hlediska a z pohledu trvalejšího osvojení poznatků. Porovnání výsledků studentů jednotlivých základních škol po absolvování výuky finanční gramotnosti ukázalo značné rozdíly, které potvrzují domněnku, že specializovanější a intenzivnější výuka přináší hodnotnější výsledky. U žáků ze základní školy Opočno byly výsledky tohoto porovnání výrazně lepší (medián známek byl o dva stupně nižší) než u žáků základní školy Voděrady. Toto srovnání potvrdilo efektivitu systematického vzdělávání žáků, a vytváří hypotézu o správnosti tohoto přístupu ve vzdělávání dospělých.

Důležitou součástí vzdělávání ve finanční gramotnosti jsou programy pro vzdělávání dospělých lidí. Výchozí situace a možnosti vzdělávání dospělých osob se liší od možností vzdělávání žáků, a to jak v časových možnostech, tak ve způsobu předávání informací a především v rozdílné motivaci. Výše zmiňovaný kurz vedený autorem ukázal jak efektivitu tohoto procesu, tak také zájem zúčastněných o další vzdělávání. Zkušenosti získané při vedení kursu přiměly autora této diplomové práce k začlenění finančního vzdělávání jako nedílné součásti osobních profesních schůzek s klienty. Forma tohoto vzdělávání zahrnuje představení funkčnosti a potřebnosti finančního vzdělávání, která zahrnuje začlenění několika interaktivních her. Tyto hry autor částečně převzal a zčásti vytvořil dle aktuálních potřeb tak, aby usnadnily porozumění a osvojení problematiky finančního vzdělávání. Podobně byly pak tyto hry začleněny do výuky na základních školách a pro porovnání efektivity tohoto kroku byly znalosti žáků testovány ve srovnávacím testu znalostí rodinného rozpočtu.

Experimentální srovnání výsledků testů žáků pouze s teoretickým vzděláváním a žáků s částí výuky v interaktivní formě (tj. s aplikací interaktivních her pro osvojení finančních dovedností) prokázalo kladný efekt začlenění interaktivních prvků do výuky. Žáci po absolvování interaktivního typu výuky lépe používali pojmy rodinného rozpočtu, kterým lépe rozuměli a které si hlouběji osvojili. Jejich výsledky ukázali, že více než tři čtvrtiny těchto žáků mělo velmi dobré znalosti v oblasti tvorby rodinného rozpočtu.

V poslední části experimentální práce bylo úkolem identifikovat vlivy, které zapříčiňují nedostatečné nebo nesprávné finanční hospodaření obyvatel. Dalším cílem bylo porovnání chování a rozhodování žáků základních škol a dospělých osob, pokud je jim vytvořeno podobné prostředí v rodinném hospodaření. V neposlední řadě pak byl sledován vliv rodiny na žáky v oblasti hospodaření s penězi. Tvorba a používání rozpočtu byl zvládnutelný problém pro 22 % žáků a pro 23 % dospělých, což ukazuje na podobný stav v obou sledovaných skupinách pro práci s rozpočtem. Ve skupině dospělých do věku 35 let rozpočet dodržuje 58 % zúčastněných, a podobně to je i ve skupině dospělých nad 35 let (50% dodržování rozpočtu). Dále se ukázalo, že žáci jsou schopni dodržovat zadané úkoly lépe než dospělí, neboť pouze 11 % žáků nedodržovalo stanovený rozpočet, zatímco ve skupině dospělých to bylo 45 %. Součástí tohoto experimentu byl také průzkum, jakým způsobem by účastníci řešili definovanou modelovou situaci, kdy potřebují získat finanční prostředky na dosažení konkrétního cíle. Ukázalo se, že řešení takové situace je často ovlivněno komerčními a obchodními praktikami finančních a úvěrových společností, což má za následek např. významnou ochotu dospělých si finance někde vypůjčit.

V souvislosti s výsledky získanými v praktické části lze konstatovat, že finanční gramotnost obyvatel není v současnosti na dobré úrovni, a proto vhodně zvolené vzdělávání výrazně zvýší pravděpodobnost správného rozhodování obyvatel v oblasti nakládání s finančními produkty. Takový způsob vzdělávání by měl zahrnovat interaktivní prvky výuky, aby získané poznatky a dovednosti měly skutečný a především trvalý přesah do reálného života – a to jak dospělých osob, tak především u žáků základních škol, jejichž první skutečné setkání s finančním světem bude realizováno v časovém horizontu několika let.

4 Závěr

Tato diplomová práce se v první řadě zaměřila na úroveň finanční gramotnosti žáků a efektivního zavádění do vzdělávacího procesu. K těmto cílům byly použity poznatky z vzniklých strategických dokumentů a zpráv z měření finanční gramotnosti, které jsou popsány v teoretické části předložené diplomové práce.

V praktické části byly následně použity materiály z dlouhodobé práce ve vzdělávání žáků a dospělých v oblasti finanční gramotnosti. Práce provedená během výuky finanční gramotnosti umožnila mj. srovnání účinnosti použití interaktivních her pro osvojení pojmů a dovedností z oblasti finančního vzdělávání

Ověření úrovně finanční gramotnosti dospělých osob ukázalo značné množství nedostatků v oblasti finančního hospodaření. Dospělí lidé vykazují problémy s vytvářením rozpočtu a při aktivní práci s tímto rozpočtem. Dalším problémem u dospělých osob je neschopnost vytváření finančních rezerv a nedostatečně efektivní práce se spořením a případnými investicemi. V této skupině účastníků se projevovala velmi nízká znalost základních investičních pojmů a zákonitostí v tomto odvětví finančního trhu. Častými problémy u dospělých pak též byla oblast zajišťování rizik a správné pochopení pojmu pojištění.

Z výsledků jednotlivých průzkumů a testování žáků i dospělých osob vyplývá, že v České republice je dosahováno maximálně průměrné úrovně znalostí finančních pojmů a procesů. Je proto velmi důležité pokračovat a systematicky využívat způsoby výuky finanční gramotnosti především u žáků základních škol, které zahrnují interaktivní prvky umožňující aktivní osvojení příslušných dovedností. Tyto interaktivní prvky (ve formě her pro malé skupiny účastníků) měly v provedeném testování na vybraných skupinách žáků pozitivní efekt na zlepšení jejich úrovně finanční gramotnosti. V současné době je sice nutné provádět zvyšování finanční gramotnosti také u dospělých osob, ale dlouhodobý efekt správně aplikovaného vhodného způsobu výuky finanční gramotnosti na základních školách povede k celkovému zlepšení finančních dovedností obyvatel České republiky.

Stanovené cíle této diplomové byly splněny a poznatky získané z provedených experimentů budou dále sloužit k zefektivnění výuky a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti jak u žáků základních škol, tak také u dospělých osob.

5 Seznam použitých informačních zdrojů

- [1] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v ČR* [online]. [vid. 2022-03-04]. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2020_Financni-vzdelavani-a-jeho-vyvoj-v-CR.pdf
- [2] IVAN NOVESKÝ, JIŘÍ TUVORA, MAGDALENA KOTÝNKOVÁ a LEOŠ KOPECKÝ A DALŠÍ. *Slabikář finanční gramotnosti*. 1.vydání. B.m.: COFET, a. s., 2009. ISBN 80-254-4207-4.
- [3] ANZ BANKING GROUP. *ANZ SURVEY OF ADULT FINANCIAL LITERACY IN AUSTRALIA* [online]. [vid. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.anz.com/resources/6/8/6820d0fb-95c2-45d5-bac9-76fe2f1a29e9/survey-financial-literacy-2003.pdf?MOD=AJPERES>
- [4] DENISA KOTRBOVÁ, PETR STREJČEK a PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA MENDELOVY UNIVERZITY V BRNĚ. *Zadlužování českých domácností (2003-2014) | Časopis Bankovníctví* [online]. [vid. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.bankovnictvionline.cz/neprehlednete/zadluzovani-ceskych-domacnosti-2003-2014>
- [5] MINISTERSTVA FINANCÍ ČR, MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY a MINISTERSTVA PRŮMYSLU A OBCHODU. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. 2005 [vid. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/System-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach.pdf>
- [6] ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Mezinárodní Šetření PISA 2012 - finanční gramotnost patnáctiletých žáků* [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2014-launch-pisa-financial-literacy-students.htm>
- [7] DE BRUIN, Boudewijn, Lisa HERZOG, Martin O'NEILL a Joakim SANDBERG. Philosophy of Money and Finance. In: Edward N. ZALTA, ed. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Winter 2020. B.m.: Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2020 [vid. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/money-finance/>
- [8] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Bankovky a mince - Česká národní banka* [online]. [vid. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/>
- [9] ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Depozitum*. *Depozitum* [online]. [vid. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://cbaonline.cz/depozitum>

- [10] MONETA MONEY BANK. Cenné papíry. *MONETA Money Bank* [online]. [vid. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://www.moneta.cz/detail-pojmu>
- [11] OTEVŘENÁ VĚDA. *Dějiny peněz – NEZkreslená věda III* [online]. 2016 [vid. 2022-07-03]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=o_fLzJv6Q9g
- [12] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance* [online]. [vid. 2022-06-26]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/legislativa/.galleries/zakony/zakon_o_cnb.pdf
- [13] WIKIPEDIE. *Běžný účet* [online]. 2022 [vid. 2022-06-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=B%C4%9B%C5%BEEn%C3%BD_%C3%BA%C4%8Det&oldid=20913028
- [14] MONETA MONEY BANK. Spoření. *MONETA Money Bank* [online]. [vid. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.moneta.cz/detail-pojmu>
- [15] EKONOMICKYSLOVNIK.CZ. *Co je to Akcie? | EkonomickySlovník.cz* [online]. [vid. 2022-07-03]. Dostupné z: <https://www.ekonomickyslovník.cz/akcie/>
- [16] WIKIPEDIA. *Komodita* [online]. 2022 [vid. 2022-07-03]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Komodita&oldid=21224354>
- [17] *Používejte investiční trojúhelník a vaše peníze se neztratí v tom bermudském - Vít Šafář – investiční poradce* [online]. [vid. 2022-07-11]. Dostupné z: <https://www.vitsafar.cz/pouzivejte-investicni-trojuhelnik-a-vase-penize-se-neztrati-v-tom-bermudskem/>
- [18] Cartoon Blond Man Mustache Stock Vector (Royalty Free) 117232198. *Shutterstock* [online]. [vid. 2022-07-11]. Dostupné z: <https://www.shutterstock.com/image-vector/cartoon-blond-man-mustache-117232198>
- [19] Vecteur pleine longueur dessin d'un adolescent aux cheveux roux caucase sourire, bande dessinée lumineuse tracé manuel vue de face d'un jeune portant t-shirt vert, short et baskets, illustration colorée d'un gentil garçon, debout, sur les hanches. *123RF* [online]. [vid. 2022-07-11]. Dostupné z: https://fr.123rf.com/photo_46320874_vecteur-pleine-longueur-dessin-dun-adolescent-aux-cheveux-roux-caucase-sourire-bande-dessinée-lumineuse.html
- [20] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 7. prosince 2005 č. 1594 o zlepšení podmínek v bankovním sektoru* [online]. 2005. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategie-dokumenty#usneseni>
- [21] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2016. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/41216_1_1/

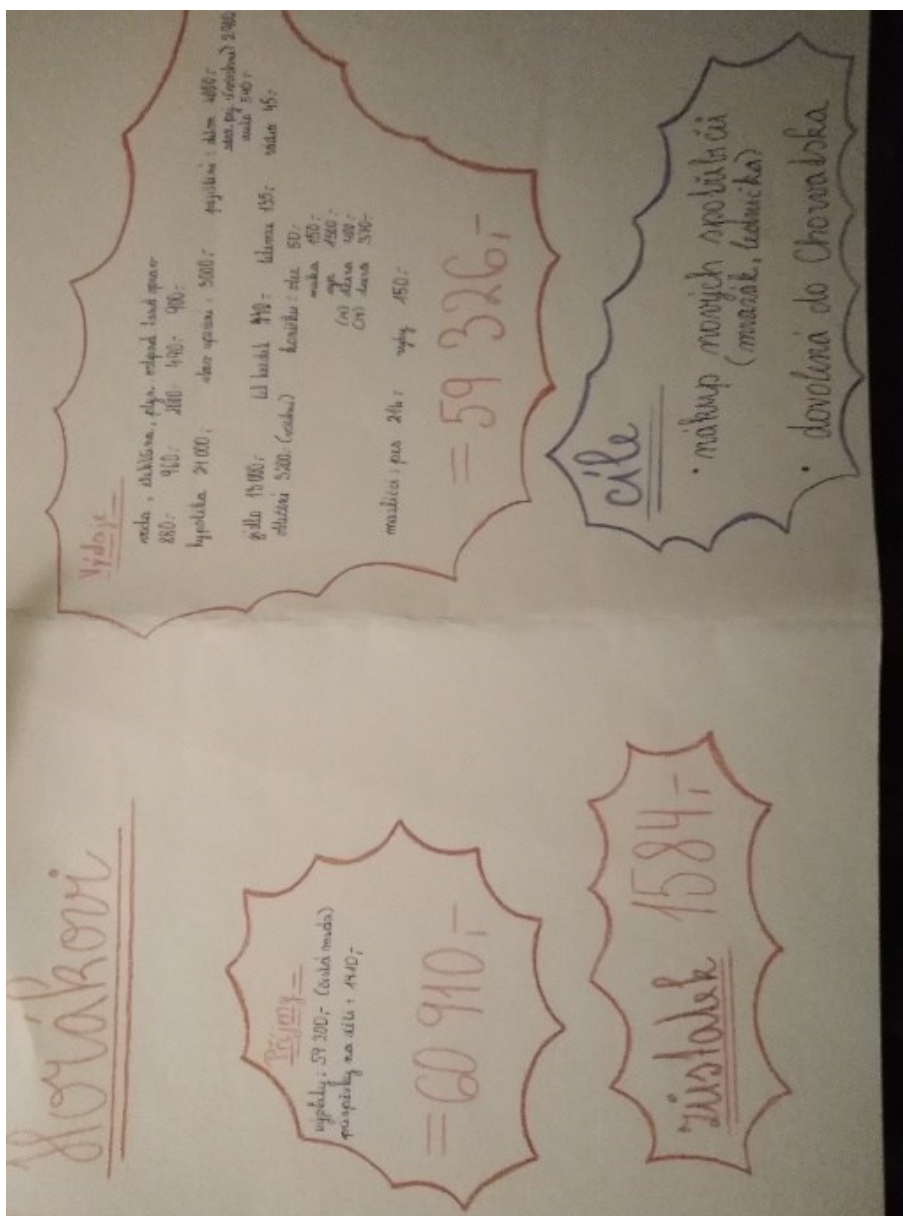
- [22] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *RÁMCOVÁ POLITIKA MINISTERSTVA FINANCÍ V OBLASTI OCHRANY SPOTŘEBITELE NA FINANČNÍM TRHU* [online]. srpen 2007. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Ramcova-politika-Ministerstva-financi-v-oblasti-ochrany-spotrebitele-na-financnim-trhu.pdf
- [23] MINISTERSTVO FINANCÍ. *STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ* [online]. 2007. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Strategie-financniho-vzdelavani.pdf
- [24] MINISTERSTVO FINANCÍ. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. 2010. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani.pdf
- [25] MINISTERSTVO FINANCÍ. *Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání* [online]. podzim 2013. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani.pdf
- [26] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Standard finanční gramotnosti 2017* [online]. 2017. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2017_Standard-financni-gramotnosti.pdf
- [27] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online]. 2020 [vid. 2022-02-23]. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2020_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2-0.pdf
- [28] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. 2004
- [29] VOJTĚCH HÜNDL, PPM FACTUM RESEARCH S.R.O. *Výsledky měření finanční gramotnosti 2015* [online]. 2015. Dostupné z: https://financniagramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2015_Vysledky-mereni-financni-gramotnosti.pdf
- [30] PROJEKT ZODPOVĚDNĚ S PENĚZI V PLZEŇSKÉM KRAJI. *Rozumíme penězům. Rozumíme penězům* [online]. [vid. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://www.rozumimepenezum.cz/o-projektu/>
- [32] MILOSLAV SKALA. *Kurz přežití ve světě financí* [online]. [vid. 2022-07-04]. Dostupné z: <https://www.kurzprezitivesvetefinanci.cz/>
- [33] FINANČNÍ SVOBODA, S.R.O. *Desková hra Finanční svoboda* [online]. [vid. 2022-07-02]. Dostupné z: <https://financnisvoboda.cz/>, <https://financnisvoboda.cz/>

- [34] CIPRA TOMÁŠ. *Praktický průvodce finanční a pojistnou matematikou*. 3. vydání. B.m.: Ekopress, nedatováno. ISBN 978-80-87865-18-7.

Přílohy

Příloha 1

Ukázka tvorby rozpočtu dětí

Příloha - obrázek 1: Příklad rodinného rozpočtu žáků č. 1

Mustangovi

příjmy: výplata 19 664
 příspěvek na úhr. 3 500

zůstatek: 20 968 Kč

celk: důchodová úst. (10 000 Kč) - 10 000 Kč

Výdaje: voda, elektr. vým. příj. - 3 486
 doprava 1 500 Kč
 jídlo 5 000 Kč
 pohonné 4 000 Kč
 tel. úhr. 600 Kč
 kauce 1 500 Kč
 ložnice 4 370 Kč
 maslo 26 Kč
 poplatk. byt 1 400 Kč
 úh. 2 000 Kč

zůstatek: 34 725 Kč

dopomězi: prodeji stavebního
 materiál. (+25 000)

celk: koupě nov. bytance (+
 25 000 Kč)

příjmy: výplata 19 664
 příspěvek na úhr. 3 500

zůstatek: 20 968 Kč

celk: důchodová úst. (10 000 Kč) - 10 000 Kč

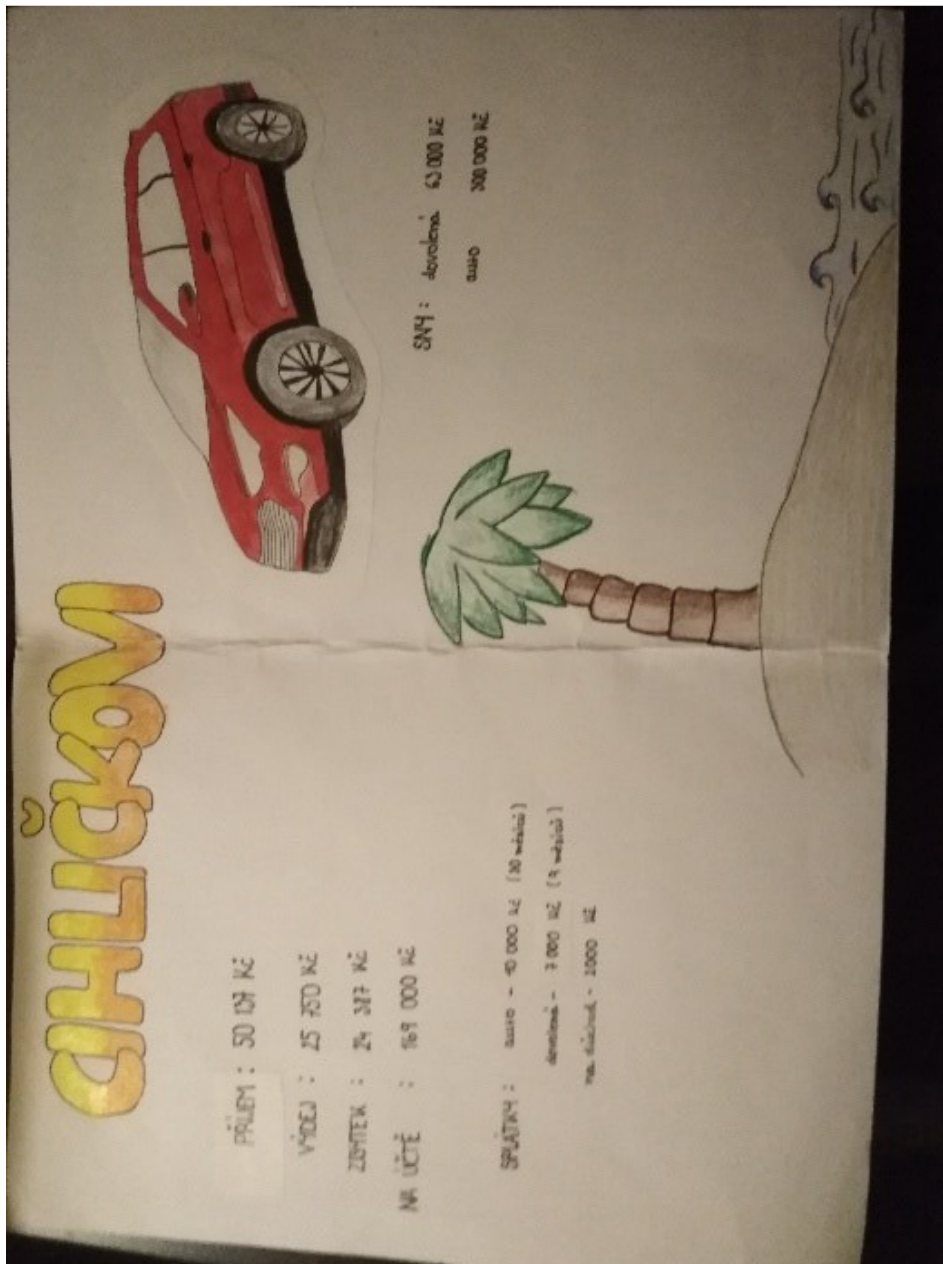
Výdaje: voda, elektr. vým. příj. - 3 486
 doprava 1 500 Kč
 jídlo 5 000 Kč
 pohonné 4 000 Kč
 tel. úhr. 600 Kč
 kauce 1 500 Kč
 ložnice 4 370 Kč
 maslo 26 Kč
 poplatk. byt 1 400 Kč
 úh. 2 000 Kč

zůstatek: 34 725 Kč

dopomězi: prodeji stavebního
 materiál. (+25 000)

celk: koupě nov. bytance (+
 25 000 Kč)

Příloha - obrázek 2: Příklad rodinného rozpočtu žáků č. 2

Příloha - obrázek 3 : Příklad rodinného rozpočtu žáků č. 3

Vojtovi

Výdaje

- 1. oby 9 000 Kč (bydlení)
- 2. oby 1 000 Kč (bydlení)
- 3. oby 1 000 Kč (bydlení)
- 4. oby 500 Kč
- 5. oby 100 Kč
- 6. oby 100 Kč
- 7. oby 100 Kč
- 8. oby 100 Kč
- 9. oby 100 Kč
- 10. oby 100 Kč
- 11. oby 100 Kč
- 12. oby 100 Kč
- 13. oby 100 Kč
- 14. oby 100 Kč
- 15. oby 100 Kč
- 16. oby 100 Kč
- 17. oby 100 Kč
- 18. oby 100 Kč
- 19. oby 100 Kč
- 20. oby 100 Kč

26 600 Kč

Príjmy

- 1. oby 15 000 Kč
- 2. oby 10 000 Kč
- 3. oby 5 000 Kč
- 4. oby 5 000 Kč

35 000 Kč

Ciele

- byt
- voda
- odpad

zbytok: 15 223 Kč

Příloha - obrázek 4: Příklad rodinného rozpočtu žáků č. 4

Příloha 2

Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ; zdroj: [5]

Příloha - tabulka 1: Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ - peníze

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
hotovostní a bezhotovostní forma peněz	Nakládání s penězi
způsoby placení	Tvorba ceny
banka jako správce peněz	inflace
Výsledky	Výsledky
používá peníze v běžných situacích	na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Příloha - tabulka 2: Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ - hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
nárok na reklamaci	základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje
	objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Příloha - tabulka 3: Standardy finanční gramotnosti pro ZŠ - Finanční produkty

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	1. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
úspory	služby bank, aktivní a pasivní operace
půjčky	produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	pojištění
	úročení
Výsledky	Výsledky
vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vrátet dluhy	uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing
	vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využit

Příloha 3

Standardy finanční gramotnosti na SŠ, zdroj: [5]

Příloha - tabulka 1: Standard finanční gramotnosti pro SŠ - peníze

Peníze	
Obsah	Výsledky
placení (v tuzemské i zahraniční měně)	používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovní lístku
Tvorba ceny	stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období
	rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
inflace	vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Příloha - tabulka 2: Standard finanční gramotnosti pro SŠ – hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti	
Obsah	Výsledky
Rozpočet domácnosti	rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Příloha - tabulka 3: Standard finanční gramotnosti pro SŠ – finanční produkty

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
přebytek finančních prostředků	navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
nedostatek finančních prostředků	vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
pojištění	vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Příloha - tabulka 4: Standard finanční gramotnosti pro SŠ – práva spotřebitele

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
předpisy na ochranu spotřebitele	na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
Obsah smluv	na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

Příloha 4

Dotazník kurzu finanční gramotnosti pro dospělé

Hodnoticí dotazník – „S penězi v každém věku“

Datum: 21.4.2016

Věk:..... pohlaví: muž x žena

1. Jak hodnotíte celý kurz?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Návrhy na zlepšení

.....

.....

.....

2. Jak hodnotíte autora kurzu?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Návrhy na zlepšení

.....

.....

.....

3. Využili jste nebo využijete některé informace z absolvovaného kurzu?

.....

.....

.....

4. Když srovnáte Vaše vědomosti po a před kurzem, jste znalejší v oboru financí?

.....

.....

.....

6. Návrhy na další kurzy (co Vám chybělo v kurzu nebo co byste chtěli ještě slyšet)

.....

.....

.....

Děkujeme Vám za účast a Vaše podněty pro další zlepšení kurzů!

Příloha 5

ŠVP Občanské výchovy na ZŠ Voděrady – oblast finanční gramotnosti

3. STÁT A HOSPODÁŘSTVÍ

Očekávané výstupy

žák

3.1 rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady

3.2 sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi

3.3 na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení

3.4 vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

3.5 uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu

3.6 na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše vliv inflace na hodnotu peněz

3.7 rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané

3.8 rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti

Učivo

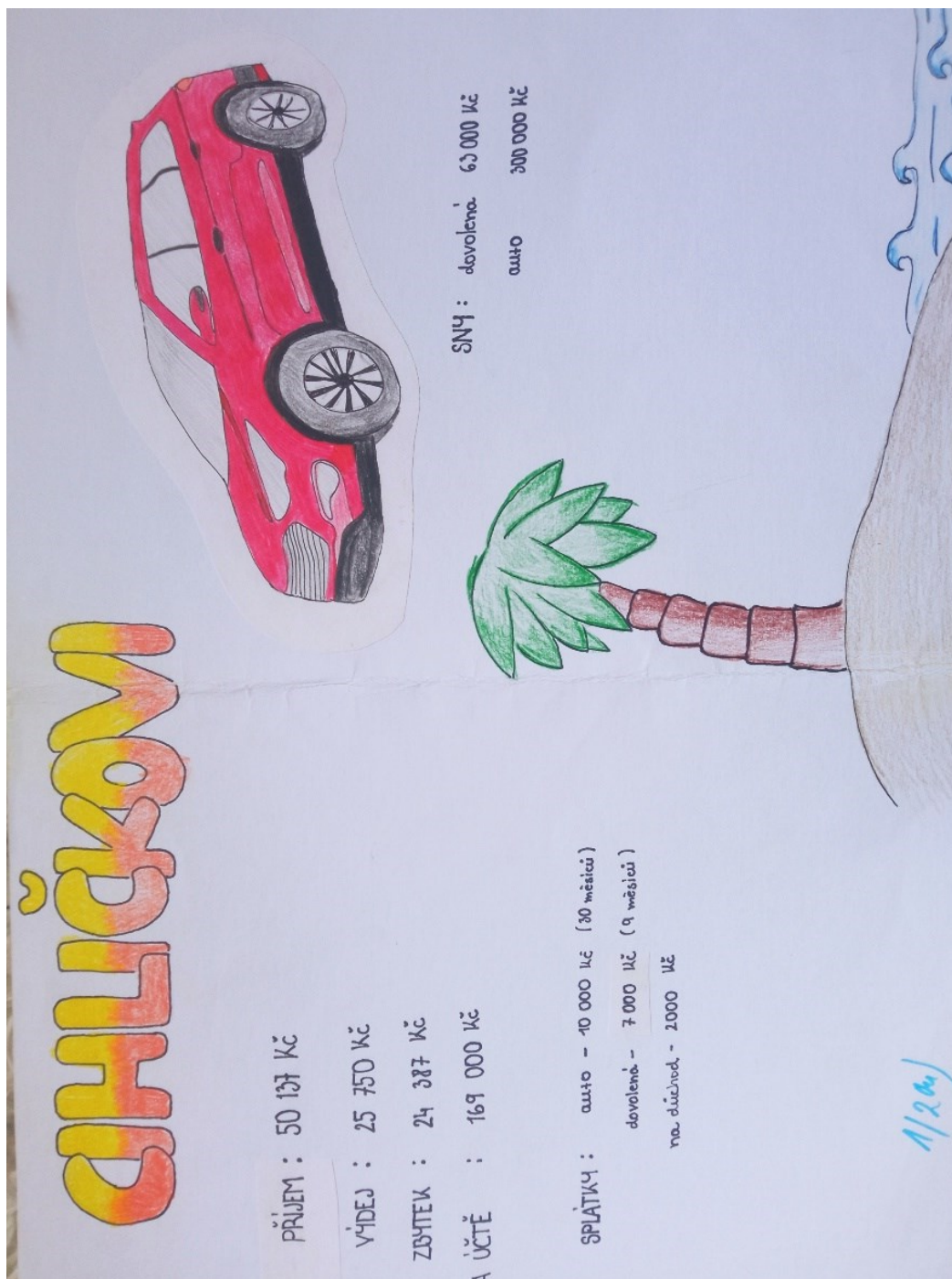
3.1 **majetek, vlastnictví** – formy vlastnictví, hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana, hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví

- 3.2 **peníze** – funkce a podoby peněz, formy placení, rozpočet rodiny
- 3.3 **hospodaření** – rozpočet domácnosti, úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing; rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní
- 3.4 **banky a jejich služby** – aktivní a pasivní operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků
- 3.5 **výroba, obchod, služby** – jejich funkce a návaznost

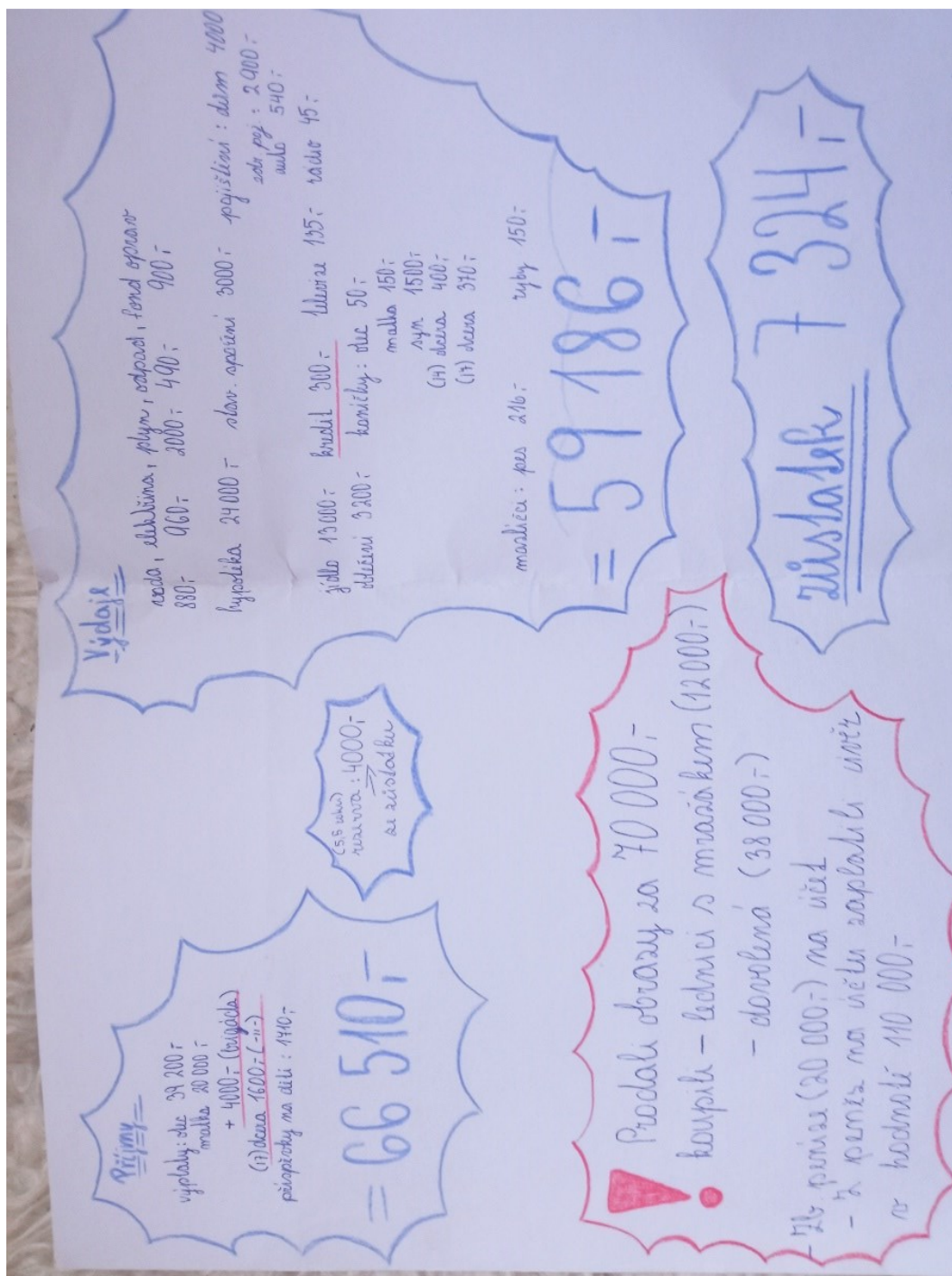
- 3.6 **principy tržního hospodářství** – nabídka, poptávka, trh, tvorba ceny, inflace, podstata fungování trhu, nejčastější právní formy podnikání

Příloha 6

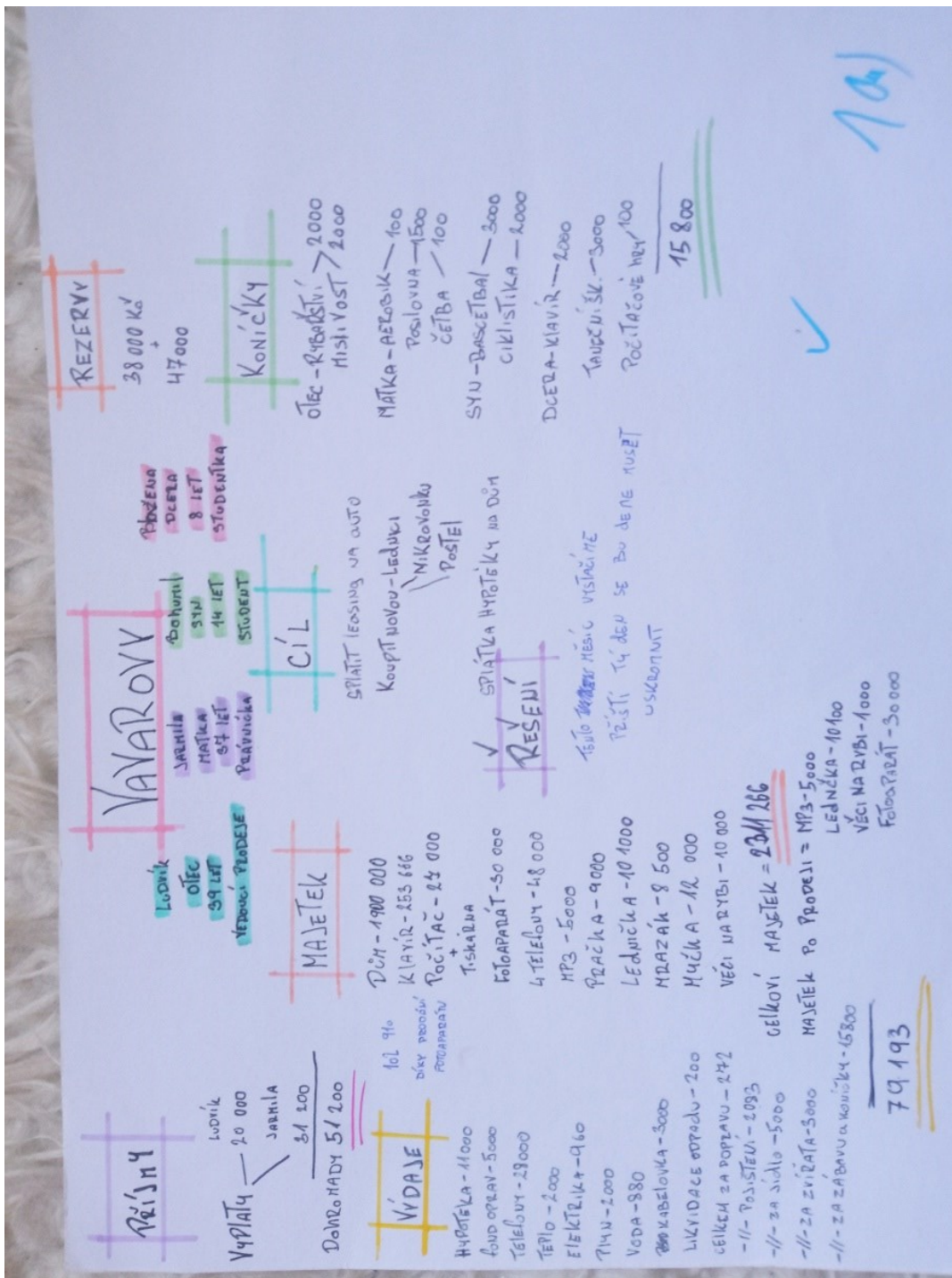
Příklady prací žáků ZŠ Voděrady a ZŠ Opočno

Příloha – obrázek 1: Rozpočet žáků - ZŠ Opočno 1

Příloha - obrázek 2: Rozpočet žáků - ZŠ Opočno 2

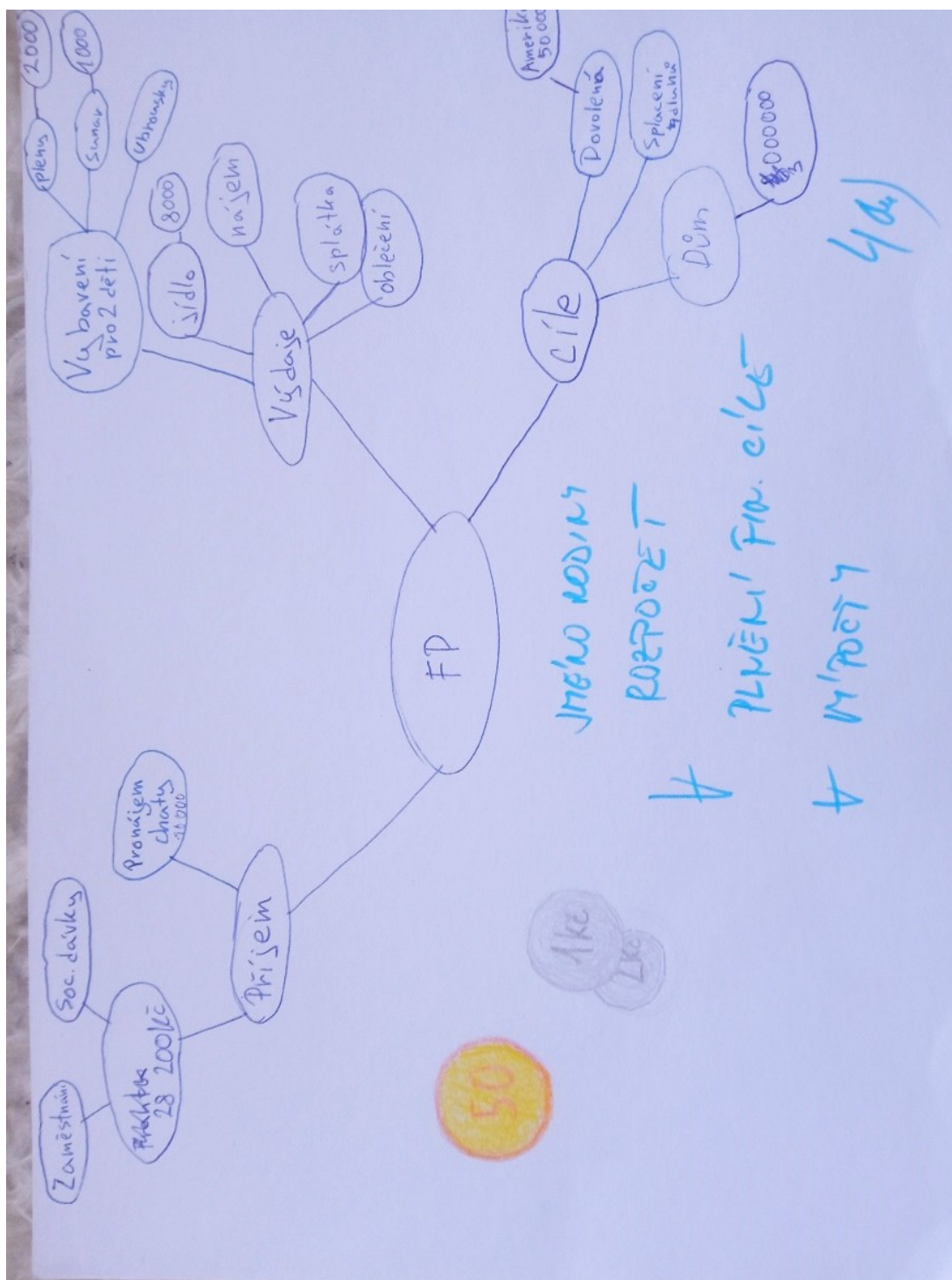

Příloha - obrázek 3: Rozpočet žáků - ZŠ Voděrady 1

Marešovi		Zajistění	Majetek	Dluhy
<u>Příjmy</u>	babica proclivá, pletení / háčkování, výrobky	práčka	byť 341 (babičce)	
<u>Výdaje</u>	stavební spoření / jídlo doprava oblečení krmění pro vyčistě / skláni potěch	práčka stavební, porcelánový rezerva 15 500 Kč		
		koupit psů odstěhovat se od babičky, vyřazení na horz. nový vybavení, v domě elektrika, bytara		
				5000 měsíčně stranou 10 000 měsíčně stranou na banku.

300

Příloha - obrázek 4.: Rozpočet žáků - ZŠ Voděrady 2

Příloha - obrázek 5: Rozpočet žáků - ZŠ Voděrady 2

Příloha 7

Pracovní list na ověření znalostí rodinného rozpočtu, převzato z [30]

3.2.5 Rodinný rozpočet

Úkol:

Poradte se a doplňte uvedené věty o penězích. Čtěte pozorně, v textu najdete nápovědu.

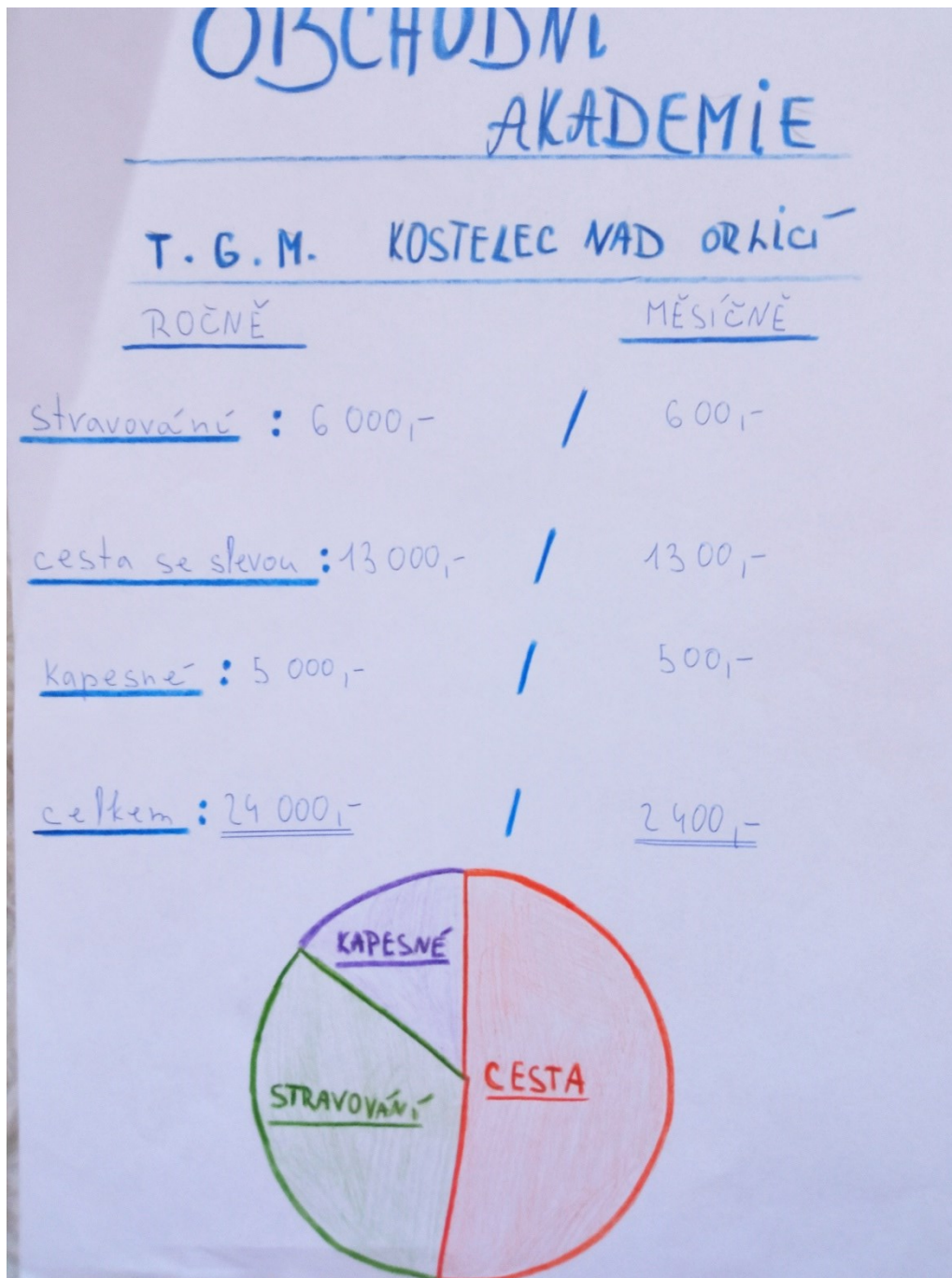
1. Lidé získávají peníze za
Těmto penězům se v rodinném hospodaření říká
2. Peníze potřebujeme na
Těmto penězům se v rodinném hospodaření říká
3. Mezi nutné výdaje patří například
4. Mezi výdaje zbytné (nejsou nutné) patří například
5. Zapisování příjmů a výdajů za každý měsíc se nazývá
6. Celkové příjmy a výdaje v rozpočtu by měly být
7. Peníze „navíc“ můžeme
8. Část příjmů bychom si měli ukládat stranou, protože.....
9. Když nám chybí peníze na nutné výdaje.....
10. K rozumnému zacházení s penězi patří, že máme přehled o svých příjmech a vydáních, vedeme si rozpočet a plánujeme své výdaje.

Vysvětli, jak rozumíš dalším doporučením k rozumnému zacházení s penězi.

- žiji podle výše svých příjmů a zadlužím se jen v nejnужnějších případech
- rozlišuji mezi věcmi nutnými (potřebuji je) a věcmi zbytnými (chci, přeji si)
- na věci, které nepotřebuji, si nikdy nepůjčuji, raději na ně našetřím
- mám ušetřené peníze na mimořádné situace (nečekané výdaje a změny)

Příloha 8

Příklady osobních rozpočtů na střední školu

Příloha - obrázek 1: Příklad osobního rozpočtu žáka na SŠ č. 1

Srovnání škol

Rychnov nad kněžnou – Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola

Učebnice ročně: 1800kč

Jídlna – měsíčně: 2050kč (Včetně snídaně, oběda a večeří)

Ubytování - měsíčně: 950kč

Dojíždění autobusem: 1250kč měsíčně

Hradec Králové – Střední průmyslová škola, Střední odborná škola a Střední odborné učiliště

Učebnice ročně: 2500kč

Jídlna – měsíčně: 530kč (Obědy)

Ubytování - měsíčně: 1050kč

Dojíždění autobusem: 1650kč měsíčně

Příloha - obrázek 2: Příklad osobního rozpočtu žáka na SŠ č. 2

Hradec Králové

Obchodní akademie, Střední odborná škola a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky

Obor: Ekonomické lyceum

Měsíční rozpočet

Školné	0 Kč
Jízdné	1000 Kč
Kapesné.....	700 Kč
Pomůcky (učebnice, sešity).....	700 Kč
Internát.....	0 Kč
Jídlna.....	600 Kč
Celkem.....	3000 Kč

Příloha - obrázek 3: Příklad osobního rozpočtu žáka na SŠ č. 3

SOS - cizinceho lebecmi' (PRAHA)

INTERNAT

- typ pokoje 1300-1600 / měsíčně
- stravování 34-99 / denně

DOPRAVA

- vlak z HK do Prahy . . . 50,- · 2 / týdně
- autobus nebo jiné doprav. prostředky
. 30,-
- + vlastní útrata 100,- / týdně

součet za měsíc přibližně

3600,-

Příloha - obrázek 4: Příklad osobního rozpočtu žáka na SŠ č. 4